

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102003/I/2023/36114638559459332

OBCHODNÉ A INVESTIČNÉ INICIATÍVY EURÓPSKEJ

ÚNIE A ČÍNY V KRAJINÁCH STREDNEJ ÁZIE

Diplomová práca

2023

Bc. Tamara Žlebková

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

**OBCHODNÉ A INVESTIČNÉ INICIATÍVY EURÓPSKEJ
ÚNIE A ČÍNY V KRAJINÁCH STREDNEJ ÁZIE**
Diplomová práca

Študijný program: Manažment medzinárodného obchodu
Študijný odbor: Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného obchodu
Vedúci záverečnej práce: Ing. Kristína Drieniková, PhD.

Bratislava 2023

Bc. Tamara Žlebková

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne, a že som uviedla všetku použitú literatúru.

V Bratislave dňa 15.4.2023

.....

Bc. Tamara Žlebková

Pod'akovanie

Týmto by som sa chcela poďakovať vedúcej práce Ing. Kristíne Drienikovej, PhD., za užitočné rady a usmernenia pred i počas tvorby záverečnej práce, zásluhou ktorých mohla táto záverečná práca vzniknúť. Zároveň chcem touto cestou vyjadriť vďaku svojej rodine a najbližším priateľom, ktorí mi boli v procese tvorby záverečnej práce oporou.

ABSTRAKT

ŽLEBEKOVÁ, Tamara: *Obchodné a investičné iniciatívy Európskej únie a Číny v krajinách Strednej Ázie*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce – Ing. Kristína Drieniková, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, 90 s.

Cieľom záverečnej práce je poukázať na rozdiely v prístupoch Európskej únie a Číny v krajinách Strednej Ázie. Diplomová práca je rozdelená do piatich kapitol. Obsahuje 4 obrázky, 5 grafov a 13 tabuliek. Prvá kapitola je venovaná vyzdvihnutiu signifikácie piatich krajín stredoázijského regiónu prostredníctvom ich priblíženia v geografickom, priemyselnom aj historickom kontexte. Je venovaná tiež významu stredoázijského regiónu z pohľadu rôznych zahraničných aktérov, ako sú Turecko, India, Rusko, Spojené štáty americké, Čína a Európska únia a významu týchto zahraničných aktérov z pohľadu krajín regiónu. Druhá kapitola je venovaná popísaniu hlavného cieľa práce, ako aj čiastkových cieľov práce. V tretej kapitole je popísaná metodika a metódy použité pri zbere dát pre vypracovanie práce. Štvrtá kapitola sa zaoberá charakteristikou prístupov, obchodných a investičných vzťahov, ako aj charakteristikou projektov zahrnutých v rámci iniciatív Európskej únie a Číny v krajinách Strednej Ázie. Záverečná kapitola je venovaná diskusii o dosiahnutých výsledkoch. Výsledkom riešenia danej problematiky je objasnenie rozdielov v prístupoch Európskej únie a Číny voči krajinám regiónu prostredníctvom priblíženia ich obchodných a investičných vzťahov.

Kľúčové slová:

Európska únia, Čína, Stredná Ázia, stredoázijský región, obchod, investície, iniciatívy, zahraničnoobchodná politika

ABSTRACT

ŽLEBEKOVÁ, Tamara: *European Union and China trade and investment initiatives in Central Asia*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of International Trade. – Supervisor of the Thesis: Ing. Kristína Drieniková, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, p. 90.

The aim of the thesis is to highlight the differences in the approaches of the European Union and China in the Central Asian countries. The thesis is divided into five chapters. It contains 4 figures, 5 graphs and 13 tables. The first chapter is devoted to highlighting the significance of the five countries of the Central Asian region by placing them in a geographical, industrial and historical context. It is also devoted to the significance of the Central Asian region from the perspective of various foreign actors such as Turkey, India, Russia, the United States, China and the European Union and the importance of these foreign actors from the perspective of the countries of the region. The second chapter is devoted to describing the main objective of the thesis as well as the sub-objectives of the thesis. The third chapter describes the methodology and methods used in collecting data for the thesis. The fourth chapter deals with the characteristics of the approaches, trade and investment relations, as well as the characteristics of the projects included in the European Union and China initiatives in the Central Asian countries. The final chapter is devoted to a discussion of the results achieved. As a result of addressing the issue at hand, the differences in the approaches of the European Union and China towards the countries of the region are clarified by bringing their trade and investment relations into focus.

Key words:

European Union, China, Central Asia, Central Asian region, trade, investment, initiatives, foreign trade policy

Zoznam obrázkov, grafov a tabuliek

Obrázok 1 Mapa Strednej Ázie.....	13
Obrázok 2 Satelitné zobrazenie Severokaspického projektu (NCP)	50
Obrázok 3 Mapa geografického umiestnenia projektu Ropné a plynové kondenzátové pole Karačaganak (KOGCF)	52
Obrázok 4 Mapa trás projektu Belt and Road prechádzajúcich cez územie Strednej Ázie.....	58
Graf 1 Akcionári spoločnosti North Caspian Operating Company N.V. (NCOC).....	49
Graf 2 Investiční partneri projektu Ropné a plynové kondenzátové pole Karačaganak (KOGCF)	51
Graf 3 Vývoj zahraničného obchodu krajín Strednej Ázie a Číny v priebehu rokov 2017 - 2020 (v mld. USD).....	64
Graf 4 Podiel Európskej únie a Číny na importe Strednej Ázie za rok 2021	65
Graf 5 Podiel Európskej únie a Čína na exporte Strednej Ázie za rok 2021	66
Tabuľka 1 Porovnanie Stratégie pre nové partnerstvo z roka 2007 a novej stratégie 2019	39
Tabuľka 2 Prehľad zmluvného rámca EÚ a krajín Strednej Ázie	43
Tabuľka 3 Investičné projekty financované Európskou investičnou bankou (EIB) v Strednej Ázii.....	46
Tabuľka 4 Dohody o zamedzení dvojitého zdanenia DTA	56
Tabuľka 5 Projekty zastrešované čínskou iniciatívou Belt and Road (BRI)	59
Tabuľka 6 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu krajín Strednej Ázie za rok 2021 (mld. USD).....	62
Tabuľka 7 Vývoj zahraničného obchodu krajín Strednej Ázie a Európskej únie v priebehu rokov 2017 - 2021 (v mld. USD).....	63
Tabuľka 8 Top 5 komodít exportovaných z krajín Strednej Ázie do Európskej únie za rok 2021	66
Tabuľka 9 Top 5 komodít importovaných do krajín Strednej Ázie z Európskej únie za rok 2021	67
Tabuľka 10 Top 5 komodít exportovaných z krajín Strednej Ázie do Číny za rok 2021....	68
Tabuľka 11 Top 5 komodít importovaných do krajín Strednej Ázie z Číny za rok 2021 ...	69
Tabuľka 12 Prílev PZI z EÚ do krajín SÁ za obdobie 2017 – 2021 (mil. USD)	70
Tabuľka 13 Prílev PZI z Číny do krajín SÁ za obdobie 2017 – 2021 (mil. USD).....	71

Zoznam použitých skratiek

AIIB	Ázijská infraštruktúrna investičná banka
boe	barel ropného ekvivalentu
BRI	Belt and Road/Pásmo a cesta
BTK	Železnica Baku-Tbilisi-Kars
CAEF	Nástroj Európskej investičnej banky pre opatrenia v oblasti klímy a životného prostredia
CIS	Spoločenstvo nezávislých štátov
CNPC	China National Petroleum Corporation
CSTO	Organizácia Zmluvy o kolektívnej bezpečnosti
EAEU	Eurázijská hospodárska únia
EBOR	Európska banka pre obnovu a rozvoj
EIB	Európska investičná banka
EK	Európska komisia
EP	Európsky parlament
EPCA	Dohody o posilnenom partnerstve a spolupráci
EÚ	Európska únia
FTA	Dohoda o zóne voľného obchodu
GSP	Všeobecný systém preferencií
IFCA	Investičný nástroj pre Strednú Áziu
INSTC	Medzinárodný severojužný dopravný koridor
KOGCF	Ropné a plynové kondenzátové pole Karačaganak
MSP	malé a stredné podniky
NAM	Hnutie nezúčastnených krajín
NCOC	North Caspian Operating Company
NCP	Severo-Kaspický projekt
NCSPSA	Dohoda o zdieľaní ťažby v Severnom Kaspickom mori
NIF	Investičný nástroj pre susedstvo
OBOR	One Belt one Road
OBSE	Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

OSN	Organizácie Spojených národov
PCA	Dohoda o partnerstve a spolupráci
PZI	priame zahraničné investície
SÁ	Stredná Ázia
SCO	Šanghajska organizácia pre spoluprácu
SMES	mikro, malé a stredné podniky
TCA	Dohoda o obchode a spolupráci
TITR	Transkaspická medzinárodná dopravná cesta
USA	Spojené štáty Americké
WB	Svetová banka
WTO	Svetová obchodná organizácia
ZSSR	Sovietsky zväz

Obsah

Zoznam obrázkov, grafov a tabuliek	7
Zoznam použitých skratiek.....	8
Úvod	11
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	12
1.1 Charakteristika a význam stredoázijského regiónu	12
<i>1.1.1 Historické postavenie krajín stredoázijského regiónu</i>	<i>14</i>
1.2 Význam stredoázijského regiónu z pohľadu externých aktérov a ich záujmov v regióne	18
<i>1.2.1 Stredná Ázia z pohľadu Indie a Turecka</i>	<i>19</i>
<i>1.2.2 Stredná Ázia a Ruská federácia.....</i>	<i>20</i>
<i>1.2.3 Stredná Ázia a USA</i>	<i>22</i>
<i>1.2.4 Stredná Ázia a Čína.....</i>	<i>23</i>
<i>1.2.4 Stredná Ázia a EÚ</i>	<i>25</i>
1.3 Postavenie krajín stredoázijského regiónu k externým aktérom	26
2 Cieľ práce	34
3 Metodika a metódy skúmania.....	35
4 Výsledky práce	36
4.1 Zahraničnoobchodná politika EÚ voči krajinám Strednej Ázie	36
<i>4.1.1 Stratégia EÚ pre krajiny stredoázijského regiónu</i>	<i>37</i>
<i>4.1.2 Zmluvný rámec vzájomnej spolupráce</i>	<i>42</i>
<i>4.1.3 Iniciatívy EÚ a súkromných subjektov členských krajín v stredoázijskom regióne</i>	<i>43</i>
4.2 Zahraničnoobchodná politika Číny voči krajinám Strednej Ázie.....	53
<i>4.2.1 Prístup Číny k stredoázijskému regiónu.....</i>	<i>53</i>
<i>4.2.3 Čínska iniciatíva Belt and Road v stredoázijskom regióne</i>	<i>56</i>
4.3 Analýza obchodných a investičných vzťahov EÚ a Číny s krajinami Strednej Ázie	62
5 Diskusia.....	73
Záver	77
Zoznam použitej literatúry	78

Úvod

Stredná Ázia. Región, ktorý v očiach mnohých neprebúda žiadne spojitosti, ktoré by mohli implikovať jeho jedinečný význam. V očiach iných však Stredná Ázia predstavuje zas obrovské možnosti obchodnej expanzie. Svojou strategickou polohou a jedinečným historickým dedičstvom už dlho slúži ako most medzi Európou a Áziou a prispieva k rozvoju kultúrnych, hospodárskych a politických väzieb medzi kontinentmi. Bohatá história regiónu ako kolísky starovekej Hodvábnej cesty zanechala nezmazateľnú stopu na jeho charaktere a formovala jeho úlohu ako civilizačného kotla a dôležitého kanála pre výmenu tovaru, myšlienok a ľudí. V 21. storočí význam Strednej Ázie ešte viac umocňuje vzostup veľkých svetových mocností, ako sú Európska únia a Čína, ktoré čoraz viac priťahuje strategický, hospodársky a geopolitický potenciál tohto regiónu.

Diplomová práca je zameraná na obchodné a investičné aktivity Európskej únie a Číny v krajinách Strednej Ázie. Jej hlavným cieľom je teda poukázať na rozdiely v prístupoch Európskej únie a Číny voči krajinám Strednej Ázie, a to prostredníctvom analýzy ich obchodných a investičných vzťahov.

Krajiny Strednej Ázie sú si vedomé výhod i konzekvencií, ktoré im tieto investičné a obchodné iniciatívy môžu priniesť, sú však mnohokrát natoľko odkázané na zahraničné investície, že výhody môžu prevažovať nevýhody. Strata suverenity a závislosť od jedného partnera sú však niečo, čo pre ne predstavuje najväčšie obavy.

Diplomová práca je rozdelená do piatich kapitol. Úvodná kapitola s názvom Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí je ďalej rozdelená do podkapitol, v rámci ktorých sme sa venovali charakteristike, pre región i svet významným historickým míľnikom a vzťahom krajín stredoázijského regiónu s externými aktérmi. Táto kapitola prispieva v objasnení súčasných, ako aj historických väzieb medzi krajinami Strednej Ázie a aktuálne najviac zúčastnenými aktérmi zahraničnej výmeny. Zahraničnoobchodné politiky, stratégie a aktuálne obchodnoinvestičné projekty Európskej únie a Číny podrobnejšie objasňuje štvrtá kapitola s názvom Výsledky práce, pričom objasňuje aj ich obchodnoinvestičné vzťahy.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Narastajúci záujem o stredoázijský región nie je len krátkodobým trendom vo svetovom obchode. Región Strednej Ázie (SÁ) predstavuje atraktívne územie predovšetkým vďaka svojej geostrategickej polohe už vyše 3000 rokov. Jeho strategický význam v oblasti medzinárodných záležitostí rastie v súvislosti s postupným presunom globálnej hospodárskej moci zo Západu na Východ.¹ Taktiež je to jediná časť euroázijského kontinentu, ktorá bola a naďalej je v priamom a úzkom kontakte s hlavnými civilizačnými centrami, ako sú Európska únia, Čína, India a Blízky východ. Tieto blízke vzťahy majú za následok, že región svojim umiestnením vytváral a zároveň pomyselne prevádzkoval v období staroveku a stredoveku² hodvábne cesty spájajúce tieto ekonomiky.³ Nie je teda prekvapením, že stredoázijské štáty majú v globálnej ekonomike či politike obrovský význam a ich ideálna poloha spolu s nevyužitými zdrojmi priťahuje pozornosť mnohých, významne vplyvných svetových aktérov.

1.1 Charakteristika a význam stredoázijského regiónu

Rozprestierajúc sa smerom zo západu na východ od Kaspického mora k hraniciam západnej Číny a Mongolska a smerom z juhu na sever Iránu a Afganistanu k južným hraniciam Ruska, je región SÁ práve pre svoju geostrategickú polohu frekventovane častovaný menom strategického hráča. SÁ má nielen dôležité strategické postavenie, ale vďaka bohatým zásobám prírodných zdrojov, ako je uhlie, zemný plyn a ropa, je považovaná za "druhý Blízky východ" alebo "strategickú surovinovú základňu dvadsiateho prvého storočia".⁴ Pod pieskom a prérivými trávami sa nachádzajú jedny z najrozsiahljších nevyužitých zásob plynu a ropy na našej planéte. Prírodné zdroje sú hlavným lákadlom

¹ KAŠŤÁKOVÁ, Elena – et. al. Impact of the geopolitical changes on the EU foreign trade relations with selected territories: Implications for the Slovak economy. [online]. Saint Petersburg: Saint Petersburg University Press, 2019, s. 68-69 ISBN 978-5-288-05988-9 Dostupné na internete: https://of.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/publikacie/2019-kastakova-et-al-impact-of-the-geopolitical-changes.pdf

² Starovek: 3000 pred n. l. – 500 n. l./Stredovek 500 n. l. – 1500 (približné roky)

³ STARR, Frederic. Why central asia counts. [online]. [cit. 2022-21-10]. Dostupné na internete: <https://www.silkroadstudies.org/publications/joint-center-publications/item/13265-why-central-asia-counts.html>

⁴ MING-TE, HUNG. TAI-TING LIU, TONY. *China's foreign policy in Central Asia*. 2010. [online]. [cit. 2022-21-10]. Dostupné na internete: https://www.academia.edu/719943/Chinas_Foreign_Policy_in_Central_Asia

regiónu, ktoré poháňajú hospodárske sily určujúce modely rozvoja jednotlivých krajín.⁵ Podstatné je ale upresniť, aké štáty región SÁ tvoria.

Obrázok 1 Mapa Strednej Ázie

Zdroj: *Geographic Guide. Maps of Asia. 2005.* [online]. Dostupné na internete: <https://www.geographicguide.com/asia/maps/central-asia.htm>

Existujú rôzne názory na geopolitické definície SÁ.⁶ Podľa Organizácie Spojených národov (OSN)⁷ a Európskej únie (EÚ)⁸, región SÁ tvoria územia Kazachstanu, Kirgizska, Tadžikistanu, Turkménska a Uzbekistanu.⁹ Napríklad Sovietsky zväz (ZSSR) mal inú definíciu SÁ, keďže do tohto regiónu často nezahŕňal Kazachstan.¹⁰ Radšej jej dávali nezázijskú identitu tým, že ju úzko spájali s Ruskom a Sibirou.¹¹

⁵ UNIVERSITY OF MINNESOTA. *Central Asia and Afganistan.* In *World regional geography.* [online]. [cit. 2022-23-10]. Dostupné na internete: <https://open.lib.umn.edu/worldgeography/chapter/8-7-central-asia-and-afghanistan/>

⁶ Niektoré publikácie, hlavne tie staršie, medzi krajiny stredoázijského regiónu občasne radia aj Afganistan. Ten však nikdy nebol formálnou súčasťou Sovietskeho zväzu.

⁷ UNITED NATIONS. *UN agencies in the central asian region.* [online]. [cit. 2022-24-10]. Dostupné na internete: <https://unrcca.unmissions.org/un-agencies-central-asian-region-0>

⁸ EUROPEAN COMMISSION. *Central Asia.* [online]. [cit. 2022-24-10]. Dostupné na internete: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/central-asia_en

⁹ UNIVERSITY OF MINNESOTA. *Central Asia and Afganistan.* In *World regional geography.* [online]. [cit. 2022-23-10]. Dostupné na internete: <https://open.lib.umn.edu/worldgeography/chapter/8-7-central-asia-and-afghanistan/>

¹⁰ Administratívne hranice v rámci Sovietskeho zväzu sa v priebehu času menili a štatút Kazachstanu ako súčasť Strednej Ázie nebol vždy jednoznačný. Niekedy bol Kazachstan spolu s ostatnými republikami v regióne zoskupený pod väčší administratívny celok, inokedy dostal vlastnú samostatnú administratívnu oblasť.

¹¹ RASHID, Ahmed. *The resurgence of Central Asia: Islam or Nationalism?* New York : New York Review Books, 2017, str. 5. ISBN 1681370883.

Týchto päť stredoázijských republík predstavuje disparátny región. Od ekonomík s vyšším stredným príjmom až po ekonomiky s príjmom nižším.¹² Najväčšiu a zároveň najvyspelejšiu ekonomiku v regióne predstavuje Kazachstan, a to vďaka silnému postaveniu v oblasti poľnohospodárskej výroby, skvelo riešeným dopravným prepojeniam a predovšetkým vďaka svojim bohatým prírodným zdrojom. Uzbekistan je druhým najväčším vývozcom bavlny na svete, pričom poľnohospodárstvo je hlavným zamestnávateľom pre až dve tretiny obyvateľstva. V oblasti priemyselnej výroby dominuje ťažobný a spracovateľský priemysel. Turkménsko sa dynamicky rozvíja aj v súvislosti so zásobami ropy a zemného plynu a ich nasledovným vývozom do Číny a polovica jeho obyvateľstva je zamestnaná v poľnohospodárstve, ktoré tvorí približne 10 % HDP. Tadžikistan a Kirgizsko však bohatými zásobami prírodných zdrojov nedisponujú, avšak nie sú úplne ukrátené. Sú totiž bohaté na vodné zdroje. Kirgizsko je prevažne poľnohospodárskou krajinou a Tadžikistan sa nachádza na pomyselnom chvoste hospodárskej vyspelosti relevantných krajín. Spomedzi post-sovietskych krajín má najnižšiu úroveň HDP a málo rozvinutý priemysel, ktorého prevažná väčšina je orientovaná na výrobu potravín a spotrebného tovaru, no prevláda tu rudný a hlinikársky priemysel.¹³

1.1.1 Historické postavenie krajín stredoázijského regiónu

Počas prevažnej časti 20. storočia bolo územie SÁ súčasťou Ruského impéria a ZSSR. V tomto regióne existovalo niekoľko archaických a monarchických štátov – Buchara, Chiva a Kokand. Všetky tri tieto štáty boli začiatkom 20. rokov 20. storočia dobyté alebo ovládnuté cárskym Ruskom a formálne začlenené do ZSSR. Štáty, ktoré v tomto regióne existovali, neboli národnými štátmi. Každý štát bol založený na kontrole vládnucej skupiny nad určitou oblasťou. Obyvateľstvo bolo zvyčajne etnicky zmiešané, pretože blízkosť vody bola rozhodujúcim migračným faktorom. Miestni obyvatelia nemali predstavu o príslušnosti k národu. Ako základ ich identity slúžilo skôr "oázové myslenie".¹⁴ V 30. rokoch 20. storočia bolo v regióne vytvorených päť zväzových republík, ktoré boli založené

¹² THE WORLD BANK. *Defying Global Turmoil, Poverty rates fall across Central Asia*. 2022. [online]. [cit. 2022-06-11]. Dostupné na internete: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/10/17/defying-global-turmoil-poverty-rates-fall-across-central-asia>.

¹³ KAŠŤÁKOVÁ, Elena – et. al. *Impact of the geopolitical changes on the EU foreign trade relations with selected territories: Implications for the Slovak economy*. [online]. Saint Petersburg: Saint Petersburg University Press, 2019, s. 69-70 ISBN 978-5-288-05988-9 Dostupné na internete: https://of.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/publikacie/2019-kastakova-et-al-impact-of-the-geopolitical-changes.pdf

¹⁴ Identita obyvateľstva bola skôr miestna a územná než etnická a kultúrna.

na etnickom princípe: Kazachstan, Kirgizsko, Tadžikistan, Turkménsko a Uzbekistan. Tieto novovytvorené zväzové republiky boli súčasťou ZSSR a po mierovom rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991 sa všetkých päť republík stalo nezávislými štátmi.¹⁵

Rozvojové ciele Sovietov vo všeobecnosti a ich ciele v SÁ osobitne boli sformulované v prvých rokoch po boľševickej revolúcii.¹⁶ Dôrazné a systematické opatrenia prijaté na dosiahnutie pro-sovietskych cieľov sa realizovali počas celého sovietskeho obdobia. Tieto ciele a stratégie sa radikálne líšili od programov národného rozvoja a modernizácie v iných spoločnostiach mimo ZSSR. Sovieti sa v regióne SÁ snažili o absolútnu kontrolu politickej a vojenskej moci, rozsiahlu hospodársku ťažbu pre uspokojenie svojich potrieb v otázkach bavlny, čo súviselo s vytváraním a podporou dlhodobej hospodárskej závislosti od Ruska. Pre lepšie plnenie týchto snáh bolo v záujme Ruska ničenie tradičných stredoázijských spoločností a kultúr, aby mohli vytvoriť nové, sovietske spoločnosti a kultúry, a tým si podmaniť mentalitu stredoázijského obyvateľstva v svoj prospech.¹⁷ Uspokojenie potrieb bývalého ZSSR v oblasti bavlny viedlo k špecializácii orientovanej práve na spracovanie bavlny. Veľké investície do špecializovanej ťažobnej infraštruktúry v oblasti produkcie bavlny sa ukázali ako mimoriadne úspešné. Fierman vo svojej publikácii naznačuje, že až do zániku sovietskeho štátu bola výrobná kapacita SÁ definovaná výlučne produkciou bavlny a jej vedľajších produktov. SÁ bola v podstate vylúčená z textilnej výroby a stala sa závislou od Ruska, dokonca aj pokiaľ ide o látky vyrobené z bavlny produkovanej v regióne.¹⁸

Koncom 80. rokov 20. storočia sa začali prejavovať dôsledky úspechu sovietskeho prístupu k poľnohospodárskemu rozvoju v SÁ. Alarmujúce dôsledky pre životné prostredie a národy Turkistanu nabrali zahanbujúce rozmery, a to aj podľa bývalých sovietskych

¹⁵ BOGATUROV, Alexei. *International Relations in Central-Eastern Asia: Geopolitical Challenges and Prospects for Political Cooperation*. [online]. In Brookings. 2004. [cit. 2022-08-11]. Dostupné na internete: <https://www.brookings.edu/research/international-relations-in-central-eastern-asia-geopolitical-challenges-and-prospects-for-political-cooperation/>.

¹⁶ Ozbroyená revolúcia uskutočnená z iniciatívy V. I. Lenina (ruský revolucionár a otec moderného komunizmu - boľševizmu) 7. novembra 1917. Tiež nazývaná „Októbrová revolúcia“, keďže podľa juliánskeho kalendára sa odohrala 25. októbra 1917.

REMYNGTON, Thomas. *Building Socialism in Bolshevik Russia: Ideology and Industrial Organization, 1917 – 1921*. Pittsburg: University of Pittsburg press, 1948. s. 4. ISBN: 0-8229-3809-X

¹⁷ SHAHRANI, Nazif. *Central Asia and the Challenge of the Soviet Legacy*. In Central Asian Survey : scientific journal [online]. Routledge, 01.01.1993, roč. 12, č. 2, s. 123 – 135. ISSN: 0263-4937. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/240523955_Central_Asia_and_the_Challenge_of_the_Soviet_Legacy.

¹⁸ FIERMAN, William, *Soviet Central Asia: The failed transformation*. Boulder CO: Westview Press, 1991, s. 24. ISBN: 9780367303631

štandardov.¹⁹ Produkcia bavlny vytlačila všetky ostatné potreby regiónu a následne aj striedavé pestovanie plodín. Uzbekistan sa premenou na prakticky jednu veľkú bavlníkovú plantáž pustil do dlhého, tragického experimentu, čím nešťastne prišiel k poznaniu rozsahu monokultúrnych dôsledkov. Prišiel na to, ako dokáže rozložiť nielen poľnohospodárstvo, ale aj priemysel, školstvo, zdravotníctvo a napokon aj verejnú morálku, kvôli obvineniam z úradných podvodov, korupcie či úplatkárstva.²⁰

Rozpadom ZSSR koncom roka 1991 sa z piatich zväzových republík stali nezávislé štáty. Dovtedy sa SÁ v porovnaní s ostatnými sovietskymi republikami venovala menšia pozornosť vonkajšiemu svetu, a to jednoducho preto, že bola najodľahlejšou časťou ZSSR. Keď prišlo k získaniu nezávislosti, väčšinou na ňu neboli vôbec pripravené. Žiadny z nich nikdy pred rokom 1991 neexistoval ako skutočný národný štát a žiadny z ich občanov nepovažoval štátnosť za reálnu možnosť. Chýbali im základné veci ako bankový systém, ministerstvá obrany či poštový systém. Republiky SÁ sa vymanili zo ZSSR s kombináciou výhod a nevýhod. Ich geografická izolácia komplikovala nadviazanie obchodných vzťahov a dokonca aj uznanie nezávislosti a názvu na Západe.²¹

Pred tým, než sa krajiny SÁ vôbec stali súčasťou ZSSR, sa datuje ich dôležitosť až do čias formovania a prevádzkovania hodvábnych ciest. Samotný začiatok Hodvábanej cesty sa datuje do 2. storočia pred n. l.²², keď čínsky veľvyslanec Zhang Qian navštívil krajiny SÁ ako zástupca diplomatickej misie. Do tohto obdobia sa cesta z Európy do Ázie zastavovala na hraniciach Číny.²³

Diplomatickí zástupcovia boli vyslaní na príkaz Čínskeho cisára, ktorý v krajinách SÁ cítil príležitosť na posilnenie svojho postavenia. Krajiny disponovali lepšími koňmi, ktorých vlastníctvo by cisárovi poskytlo výhodu v boji proti kočovníkom. Zástupcovia so sebou priniesli rôzne dary. Okrem iného aj čínsky hodváb. Predtým však existovalo niekoľko ciest, ktoré sa používali na obchod medzi Východom a Západom. Boli to samostatné úseky

¹⁹ BOHLEN, Celeste. *Cotton measures fortunes in Soviet Turkmenistan*. [online]. 1986. In The Washington Post. [cit. 2022-09-11]. Dostupné na internete: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1986/05/13/cotton-measures-fortunes-in-soviet-turkmenistan/45b5ef42-50ce-4a97-9e18-45bf8b39bd09/>

²⁰ RUMER, Boris, *Soviet Central Asia: A tragic experiment*. Boston: Unwin Hyman, 1989, s. 39. ISBN 978-0044458968

²¹ MAHMOOD, Annice. *The collapse of the Soviet Union and its implications for Central Asia*. In Strategic studies. scientific journal [online]. Institute of Strategic Studies Islamabad. 1994. roč. 16, č. 3, s. 112 – 139. Dostupné na internete: https://www.jstor.org/stable/45186703?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents

²² Od roku 130 pred n. l. (až do jej uzavretia v roku 1453 n. l.).

²³ Staroveká Čína bola pre svoju geografickú polohu zle dostupná. Územie je obklopené vysokými pohoriami Ťanšan, Kunlun, Karakoram, Hindúkuš a Himaláje.

LIŠČÁK, E. 2000. *Čína-Dobrodružstvá hedvábné cesty*. Praha: Set out. 2000. s. 75-82 (366 s.) ISBN: 80-86277-11-9

budúcej Hodvábnej cesty. Vznik obchodných vzťahov podporila ťažba polodrahokamov, ako sú lazurity, nefrity, karneoly a tyrkysy v horách SÁ.²⁴

Hodvábnu cestu teda tvorila rozsiahla sieť obchodných ciest a hoci neexistuje jednoznačná odpoveď na otázku, čo a kto tvorí Hodvábnu cestu, jej srdcom je SÁ. Je však dôležité si uvedomiť, že názov Hodvábna cesta táto sieť dostala až v 19. storočí.²⁵ Napriek známemu pomenovaniu hodváb nepredstavoval najviac zastúpenú komoditu spomedzi všetkých, ktoré sa v rámci systému obchodných ciest vymieňali. Avšak aj napriek tomu zaujal postavenie jedného z ranných stelesnení spoločenského postavenia. Predstavoval akýsi symbol bohatstva, kapitálu a v povedomí spoločnosti bol vnímaný ako nejaký ekvivalent zlata.²⁶ Čína však tiež vyvážala porcelán, nefrit a bronz, zatiaľ čo túžila po stredoázijských koňoch, ťavách, kobercoch, drahých kameňoch, rímskom skle a zlatých výšivkách. India obchodovala so slonovinou, šperkami, bavlnou, korením a farbivami. Východná a severná Európa obchodovala s kožušinami, kožami divých zvierat, otrokmi, zlatom a striebrom a Perzia vyvážala datle, šafran a pistácieve orechy. V podstate bol umožnený obchod s čímkoľvek a všetkým, čo predstavuje ranú formu globálneho trhu.²⁷

Okrem obchodu s tovarom, Hodvábna cesta uľahčovala komunikáciu medzi rôznymi kultúrami a národmi. Bol umožnený jednoduchší presun a spájanie myšlienok a ideálov zoroastrizmu²⁸, budhizmu, judaizmu, kresťanstva a islamu. Po Hodvábnej ceste putovali revolučné myšlienky matematiky, algoritmov, výroby papiera, kníhtlače aj pušného prachu. Myšlienky vytvorené v jednej časti sveta sa zdokonaľovali a vylepšovali v inej. Avšak Hodvábna cesta mala aj deštruktívnu silu. Rôzne civilizácie viedli vojny o obchodné výhody, vedomosti a územie. Šírili sa aj choroby, ktoré prenášali obchodníci, a tak tá istá cesta, ktorá priniesla hodváb a korenie, priniesla do Európy epidémiu bubonického moru. Mnohí však

²⁴ Existovala tiež takzvaná "Lazuritová cesta", po ktorej sa tento kameň prepravoval zo Strednej Ázie do Iránu, Mezopotámie a Egypta. V tom istom čase "Nefritová cesta" spájala Chotan a Jarkand so severnou Čínou. Všetky tieto cesty sa nakoniec pripojili k Hodvábnej ceste.

LIŠČÁK, E. 2000. *Čína-Dobrodružstvá hedvábné cesty*. Praha: Set out. 2000. s. 75-82 (366 s.) ISBN: 80-86277-11-9

²⁵ Samotný pojem „Hodvábna cesta“ je v povedomí spoločnosti známy len približne sto rokov a bol prvýkrát použitý nemeckým geografom a geológom Ferdinandom von Richthofom v jeho diele o Číne z roku 1877 – „Čína, výsledky mojich ciest a na nich založené štúdie“.

UHLIG, H. 1993. *Hedvábná stezka*. Praha: Encyklopedický dům. 1993 s. 33 (154 s.) ISBN: 80-86044-14-9.

²⁶ LIŠČÁK, E. 2000. *Čína-Dobrodružstvá hedvábné cesty*. Praha: Set out. 2000. s. 80-82 (366 s.) ISBN: 80-86277-11-9

²⁷ UHLIG, H. 1993. *Hedvábná stezka*. Praha: Encyklopedický dům. 1993 s. 33 (154 s.) ISBN: 80-86044-14-9.

²⁸ Forma náboženstva pochádzajúca z Iránu z obdobia pred n. l.

vd'aka možnostiam cesty zbohatli a bohatstvo už nevyžadovalo vyššie hierarchické postavenie.²⁹

Obchod medzi Východom a Západom prirodzene menil svoj rozsah alebo tempo vždy, keď sa objavila nová významná myšlienka alebo sa zmenila moc v jednom z národov na trase. Keď politika zabezpečovala bezpečnosť obchodníkov, obchod prekvital. V dôsledku bojkotu obchodu so Západom zo strany Osmanskej ríše bola v roku 1453 Hodvábna cesta uzavretá, čo znamenalo počiatok éry objavov (1453 – 1600 n. l.), pre ktorú bolo príznačné mapovanie nových námorných trás európskymi prieskumníkmi, ktoré nahrádzali pozemný obchod.³⁰ V roku 2013 bol ohlásený zo strany Číny projekt Novej Hodvábnej cesty.³¹ Je teda zrejmé, že Čína znovu objavuje dôležitosť stredoázijského regiónu, čím doň láka aj tretie strany v podobe iných svetových mocností a nadnárodných spoločností.

1.2 Význam stredoázijského regiónu z pohľadu externých aktérov a ich záujmov v regióne

Od získania nezávislosti tieto republiky priťahujú značnú pozornosť Západu, a to najmä kvôli lepším možnostiam využívania ich bohatých prírodných zdrojov. Najmä ropy a zemného plynu. Stredoázijský región sa stal miestom súperenia o energetické zdroje medzi svetovými mocnosťami, ako sú USA, Čína, India, Rusko, Turecko, EÚ, Irán atď. Intenzívne súperenie medzi týmito mocnosťami sa označuje ako „Nová veľká hra“.³² V rámci "Novej Veľkej hry" sa každá mocnosť snaží priamo alebo nepriamo zvýšiť svoj vplyv v regióne. V regióne existujú strategické, ako aj hospodárske záujmy vonkajších mocností a SÁ sa stala dôležitým alternatívnym zdrojom energie a kľúčovou medzikontinentálnou dopravnou trasou.³³

²⁹ DE LA VAISSIÉRE, Étienne. 2012. *Central Asia and the Silk Road*. In *The Oxford Handbook of Late Antiquity*. Oxford University Press. 2012. s. 142 – 169 (1247 s.) ISBN: 9780195336931

³⁰ MARK, Joshua. *Silk Road*. 2018. [online]. In *World History Encyclopedia*. [cit. 2022-13-11]. Dostupné na internete: https://www.worldhistory.org/Silk_Road/

³¹ Hospodársky pás spájajúci pozemnú a námornú Hodvábnu cestu. Tieto dve iniciatívy sa najprv spoločne označovali ako iniciatíva „Jeden pás, jedna cesta“, anglicky One Belt, One Road, ale nakoniec sa z nich stala iniciatíva Belt and Road.

MCBRIDE, James et al. *China 's massive Belt and Road Initiative*. [online]. 2023. In *Council on foreign relations*. [cit. 2023-04-02]. Dostupné na internete: <https://www.cfr.org/backgrounders/chinas-massive-belt-and-road-initiative>

³² Pojem Veľká hra vymyslel britský dôstojník Arthur Conolly v roku 1840. Spopularizovaný bol neskôr v roku 1901 spisovateľom Rudyardom Kiplingom, čo zvýšilo asociácie pojmu s veľmocenským súperením. Pojem Veľká hra popisoval mocenskú rivalitu medzi britským a ruským impériom v Ázii v 19. storočí.

³³ OZAN, Emre. „*New Great Game*“ in *Central Asia once more*. 2022. [online]. In *Ankasam*. [cit. 2022-20-11]. Dostupné na internete: <https://www.ankasam.org/new-great-game-in-central-asia-once-more/?lang=en>

1.2.1 Stredná Ázia z pohľadu Indie a Turecka

India je jednou z najrýchlejšie rastúcich ekonomík na svete. V krajine dochádza k obrovskému nárastu dopytu po energii a je nadmerne závislá od energetických zdrojov v západnej Ázii. Pre uspokojenie rastúceho dopytu po energii a udržanie tempa rastu hospodárstva musí India naplánovať zdroje dodávok energie z nových zdrojov. Stredoázijský región môže byť jedným z nich.³⁴ India považuje SÁ za „rozšírené susedstvo“ a na základe spomínaných väzieb presadzuje svoje záujmy v regióne. Opierajúc sa o strategické usporiadanie z čias ZSSR, India a Kazachstan vytvorili strategické partnerstvá prostredníctvom rôznych dohôd v roku 2009³⁵, s Uzbekistanom v roku 2011 a s Tadžikistanom v roku 2012.³⁶ India má záujem o zlepšenie prepojenia so SÁ. Robí tak prostredníctvom Medzinárodného severojužného dopravného koridoru (INSTC)³⁷, Okrem toho sa India aktívne angažuje v plánovanom plynovode TAPI, ktorý má prepravovať plyn z Turkménska do Afganistanu, Pakistanu a Indie.³⁸ Stredoázijský energetický sektor je dôležitou sférou interakcie pre Indiu, ktorá má veľký záujem na zabezpečení svojich dodávok energie.

Vo vzťahoch Indie so SÁ možno pozorovať pozitívne trendy rozšírenej spolupráce a vzájomného záujmu o užšiu spoluprácu. Okrem toho, že sa India odvoláva na spoločné historické a kultúrne korene, postupne rozširuje svoju prítomnosť v regióne s využitím bilaterálnych aj multilaterálnych mechanizmov, čo značí, že uznáva úlohu krajín SÁ pri

³⁴ MURATBEKOVA, Albina. *India's Interest in Central Asia: New Trends*. 2018. [online]. In Eurasian Research Institute. [cit. 2022-20-11]. Dostupné na internete: <https://www.eurasian-research.org/publication/indias-interest-in-central-asia-new-trends/>

³⁵ Spoločné vyhlásenie o strategickom partnerstve, ktoré predpokladá komplexnú spoluprácu vo všetkých oblastiach. Neskôr bola tiež podpísaná Dohoda o spolupráci pri mierovom využívaní atómovej energie a Spoločný akčný plán na podporu strategického partnerstva medzi Indiou a Kazachstanom.

MINISTRY OF EXTERNAL AFFAIRS INDIA. *India – Kazakhstan relations*. 2012. [online]. [cit. 2022-20-11]. Dostupné na internete: <http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Kazakhstan-February-2012.pdf>

³⁶ Partnerstvo medzi týmito krajinami bolo v roku 2012 povýšené na úroveň Strategického partnerstva, čo posilnilo vzájomnú spoluprácu v mnohých oblastiach.

MINISTRY OF EXTERNAL AFFAIRS INDIA. *India – Tajikistan relations*. 2012. [online]. [cit. 2022-20-11]. Dostupné na internete: https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Tajikistan_Jan_2016_english.pdf

³⁷ INSTC je multimodálna obchodná trasa spájajúca Indický oceán a Arabský záliv s Kaspickým morom a ďalej do severnej Európy cez Petrohrad. Zahŕňa prepravu nákladu z Indie, Iránu, Azerbajdžanu a Ruska prostredníctvom lodnej, železničnej a cestnej dopravy. Jeho cieľom je zlepšiť obchodné spojenie medzi veľkými mestami, ako sú Bombaj, Moskva, Teherán, Baku a ďalšie.

BLANK, Stephen, *INSTC: India makes its move in Central Asia and beyond*. 2023. [online]. In Trends Research & Advisory. [cit. 2023-11-02]. Dostupné na internete:

<https://trendsresearch.org/insight/instc-india-makes-its-move-in-central-asia-and-beyond/>

³⁸ Plynovod medzi Turkménskom – Afganistanom – Pakistanom – Indiou (TAPI). Očakáva sa, že plynovod podporí mimoriadnu úroveň obchodu a spolupráce v celom regióne a že bude zároveň podporovať mier a bezpečnosť medzi predmetnými krajinami.

ISLAMIC EMIRATE OF AFGANISTAN. *TAPI Project*. 2018. [online]. In Ministry of Mines and Petroleum. [cit. 2022-21-11]. Dostupné na internete: <https://momp.gov.af/index.php/tapi-project>

zabezpečovaní regionálnej bezpečnosti, ako aj ich obrovský potenciál pri zabezpečovaní prepojenia a dodávok energie. India má zároveň záujem o SÁ aj v otázkach posilnenia vzájomnej kultúrnej a humanitárnej interakcie.³⁹

Turecko sa v súvislosti s meniacou sa globálnou a regionálnou geopolitikou a rusko-ukrajinskou vojnou snaží o väčšiu angažovanosť v SÁ prostredníctvom viacerých obchodných a obranných dohôd, ako aj predaja zbraní. Ide o dohodu o spolupráci medzi Tureckom a Kazachstanom v obrannom priemysle. V roku 2020 bola tiež podpísaná Dohoda o vojenskej finančnej spolupráci medzi Tureckom a Uzbekistanom.⁴⁰ Záujem Turecka o región pramení z jeho závislosti od vonkajších dodávok energie. Z toho dôvodu sa aktívne snaží získať prístup k turkménskym zásobám plynu. Podporovalo Azerbajdžan v konflikte o Náhorný Karabach⁴¹, ktorý vypukol medzi Azerbajdžanom a Arménskom, čím získava jednoduchší prístup k azerbajdžanskému plynu a postranne tiež zjednodušený prístup k obrovským zásobám plynu v Turkménsku.⁴² S krajinami SÁ participuje tiež na viacerých projektoch. Jeden z najznámejších je Transkaspická medzinárodná dopravná cesta (TITR)⁴³ ktorá spája Čínu s Tureckom a Európou cez Kazachstan, Kaspické more, Azerbajdžan a Gruzínsko. Prostredníctvom Železnice Baku-Tbilisi-Kars (BTK)⁴⁴ obchádza Rusko, ktoré bolo po desaťročia hlavným pozemným spojením medzi Európou a Čínou.⁴⁵

1.2.2 Stredná Ázia a Ruská federácia

Vzhľadom na historické väzby je zrejmé, že Rusko má s týmto regiónom veľmi úzky vzťah. Po rozpade ZSSR sa Rusko spolu s päťcou stredoázijských krajín stali súčasťou

³⁹ MURATBEKOVA, Albina. *India's Interest in Central Asia: New Trends*. 2018. [online]. In Eurasian Research Institute. [cit. 2022-20-11]. Dostupné na internete: <https://www.eurasian-research.org/publication/indias-interest-in-central-asia-new-trends/>

⁴⁰ GÉRARD, Guillaume. *Turkeys new push into Central Asia*. 2021. [online]. In Novastan. [cit. 2022-24-11]. Dostupné na internete: <https://novastan.org/en/kazakhstan/turkeys-new-push-into-central-asia/>

⁴¹ Konflikt v Náhornom Karabachu má svoje začiatky v roku 1988. Situácia však vyústila do ozbrojeného konfliktu v roku 2020, ktorý sa odohral v priestore sporného regiónu a na okolitých územiach.

⁴² DONNELLON-MAY, Genevieve. *Turkeys Growing influence in Central Asia*. 2022. [online]. In The Diplomat. [cit. 2022-24-11]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2022/10/turkeys-growing-influence-in-central-asia/>

⁴³ TITR, známa aj ako Stredný koridor, je multilaterálna multimodálna dopravná trasa.

⁴⁴ Železnica, niekedy označovaná ako turecká verzia Novej hodvábnej cesty. Tiahne sa z prístavu Alat pri Kaspickom mori v azerbajdžanskom Baku cez Gruzínsko do tureckého mesta Kars, odkiaľ má prístup na európske trhy.

SHAHBADOV, Fuad. *Baku-Tbilisi-Kars Railway to become Central Asias gateway to Europe*. 2017. [online]. In The Central Asia-Caucasus analyst. [cit. 2022-24-11]. Dostupné na internete: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13486-baku-tbilisi-kars-railway-to-become-central-asias-gateway-to-europe.html>

⁴⁵ GULIYEV, Vusal. *The rise of Trans-Caspian routes amidst Russias isolation*. 2022. [online]. In Geopolitical Monitor. [cit. 2022-26-11]. Dostupné na internete: <https://www.geopoliticalmonitor.com/russian-isolation-and-the-trans-caspian-international-transport-route/>

Spoločenstva nezávislých štátov (CIS).⁴⁶ Jeho zahraničná politika voči krajinám SÁ má tri hlavné ciele. Modernizáciou ozbrojených síl regiónu a budovaním vojenských základní v Kirgizku a Tadžikistane podporuje obrannú a vojensko-technickú spoluprácu, podporuje energetický sektor a usiluje sa o posilnenie integračných inštitúcií Eurázijskej hospodárskej únie (EAEU) vzhľadom na to, že Rusko sa pre bezpečnosť vlastných hraníc usiluje o zabezpečenie dostatočnej stability stredoázijských štátov.⁴⁷ Rusko aj krajiny SÁ sú tiež členmi Organizácie Zmluvy o kolektívnej bezpečnosti (CSTO).⁴⁸ Zároveň sa v regióne snaží o udržanie svojho politického vplyvu na svojich susedov. V postsovietskej ére pomerne silno bojovalo za to, aby bolo hlavným partnerom týchto štátov, pretože týchto päť republík chce mať vo svojej sfére vplyvu.⁴⁹

Rusko svoje postavenie v krajinách SÁ udržiava tiež prostredníctvom svojich spoločností. Spoločnosť Lukoil je aktívna v niekoľkých projektoch ťažby ropy a plynu, ako aj v prieskumných projektoch v Kaspickom mori.⁵⁰ Dohromady vlastní v Uzbekistane 4,4 % ropných a plynových polí (13 ťažobných závodov), zatiaľ čo ďalšia ruská spoločnosť Gazprom vlastní dva ťažobné závody.⁵¹ V Turkménsku sa Rusko zameriava na sektor zemného plynu.⁵² V Kirgizsku a Tadžikistane sú investície ruských energetických spoločností zamerané na ropný a vodný priemysel.⁵³ Na presadzovanie svojich hospodárskych záujmov Rusko iniciovalo vznik viacerých hospodárskych inštitúcií a integračných zoskupení, ktoré majú rôzny stupeň úspechu. Okrem iného ide o Colnú úniu,

⁴⁶ Spoločenstvo nezávislých štátov (CIS) bolo založené v roku 1991 po rozpade Sovietskeho zväzu. Členskými štátmi sú: Arménsko, Azerbajdžan, Bielorusko, Kazachstan, Kirgizsko, Moldavsko, Rusko, Tadžikistan, Turkménsko a Uzbekistan.

NTI. *Commonwealth of Independent States (CIS)*. 2007. [online]. [cit. 2022-27-11]. Dostupné na internete: <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/commonwealth-independent-states-cis/>

⁴⁷ GUSEV, Leonid. *The importance of Central Asia for Russias foreign policy*. 2019. [online]. In Italian institute for international political studies. [cit. 2022-27-11]. Dostupné na internete: <https://www.ispionline.it/en/publication/importance-central-asia-russias-foreign-policy-24071>

⁴⁸ CSTO je medzivládna vojenská aliancia v Eurázii, ktorú tvorí šesť postsovietskych štátov: Arménsko, Bielorusko, Kazachstan, Kirgizsko, Rusko a Tadžikistan.

⁴⁹ BURKE, Justin. *Post-Soviet world: what you need to know about the 15 states*. 2014. [online]. In The Guardian. [cit. 2022-27-11]. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/09/-sp-profiles-post-soviet-states>

⁵⁰ ABBASOVA, Vusala. *Russia, Kazakhstan align efforts on hydrocarbon development in Caspian sea*. 2023. [online]. In Caspian News. [cit. 2022-27-11]. Dostupné na internete: <https://caspiannews.com/news-detail/russia-kazakhstan-align-efforts-on-hydrocarbon-development-in-caspian-sea-2023-2-8-12/>

⁵¹ OCHILOVA, Madina. *Who owns oil and gas fields in Uzbekistan?* 2023. [online]. In KUN.uz. [cit. 2023-09-01]. Dostupné na internete: <https://kun.uz/en/news/2023/02/16/who-owns-oil-and-gas-fields-in-uzbekistan>

⁵² KANAPIYANOVA, Zhuldyz. *Turkmenistan-Russia Energy cooperation in the context of natural gas trading*. [online]. In Eurasian research institute. [cit. 2023-16-02]. Dostupné na internete: <https://www.eurasian-research.org/publication/turkmenistan-russia-energy-cooperation-in-the-context-of-natural-gas-trading/>

⁵³ PIRANI, Simon. *Central Asian gas: prospects for the 2020s*. 2019. [online]. Oxford Institute for Energy studies. 2019. 48 s. dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/resrep30971>

EAEU, Eurázijskú rozvojovú banku, Protikrízový fond, Dohody o zóne voľného obchodu (FTAs) a pod.⁵⁴

Avšak v dôsledku Rusko-Ukrajinskej vojny región SÁ udržuje odstup od ruských integračných projektov a v súčasnosti sa sústreďí viac na tie neruské. Aj napriek tomu, že stredoázijské krajiny nepodporili západné sankcie voči Rusku, ani jedna z krajín sa nepriklonila k uznaniu samozvanej Doneckej či Luhanskej ľudovej republiky, ktoré sa s pomocou Ruska oddelili od Ukrajiny⁵⁵. Kirgizsko tiež zrušilo vojenské cvičenia na svojom území, ktoré mali byť organizované Ruskom vedenou CSTO.⁵⁶

1.2.3 Stredná Ázia a USA

Spojené štáty americké (USA) boli medzi prvými krajinami, ktoré privítali nezávislosť krajín SÁ a v posledných troch desaťročiach sa dôsledne snažili podporovať bezpečnosť, rozvoj a prosperitu každej z týchto krajín. Podľa novej stratégie USA voči krajinám Strednej Ázie pre roky 2019-2025, má USA šesť hlavných cieľov. Tieto ciele sú zamerané predovšetkým na podporu demokracie, ľudských práv a samostatnosti krajín SÁ, otázky bezpečnosti a boja proti terorizmu, ako aj podporovanie a posilňovanie vzťahov stredoázijských krajín a Afganistanu a vytváranie transparentného prostredia umožňujúceho podnikanie v SÁ.⁵⁷ Je v záujme USA snažiť sa tieto ciele dosahovať.⁵⁸ V porovnaní s ostatnými štátmi sa USA v regióne angažujú menej, keďže nestabilita v SÁ priamo záujmy USA neohrozuje. Pre USA má región skôr kontrolný význam vo vzťahu k Rusku a Číne. Angažovanosť USA sa zvyčajne vykresľuje ako prostriedok proti veľmocenskej politike.⁵⁹

USA a zástupcovia piatich stredoázijských štátov sa spoločne stretávajú v rámci programu Diplomatickej platformy C5+1 s cieľom riešiť spoločné problémy, ako aj

⁵⁴ ASIA REGIONAL INTEGRATION CENTER. *Free trade agreements*. [online]. [cit. 2022-03-12]. Dostupné na internete: <https://aric.adb.org/fta/>

⁵⁵ Ozbrojení separatisti podporovaní Ruskom obsadili ukrajinské vládne budovy v Donbase (región na východe Ukrajiny) a vyhlásili Doneckú a Luhanskú republiku za nezávislé štáty, čo viedlo ku konfliktu s ukrajinskými vládnymi silami.

⁵⁶ UMAROV, Temur. *Russia and Central Asia: never closer, or drifting apart?*. 2022. [online]. In Carnegie Endowment. [cit. 2022-04-12]. Dostupné na internete: <https://carnegieendowment.org/politika/88698>

⁵⁷ Spojené štáty uznávajú, že bezpečný a stabilný Afganistan je pre vlády krajín stredoázijského regiónu najvyššou prioritou a každá z nich zohráva dôležitú úlohu pri podpore mierového procesu pre ukončenie konfliktov.

⁵⁸ BLACKWOOD, Maria. *Central Asia: Background and U.S. relations*. 2021. [online]. In Congressional Research Institute. [cit. 2022-04-02]. Dostupné na internete: <https://sgp.fas.org/crs/row/R46924.pdf>

⁵⁹ Dosahovanie týchto cieľov prispieva USA v boji proti terorizmu, v podpore energetickej bezpečnosti a v podpore regionálnej stability.

podporovať spoluprácu na regionálnej úrovni. Svojou účasťou na projekte C5+1 krajiny potvrdili že chcú:⁶⁰

- spolupracovať pri riešení spoločných bezpečnostných výziev;
- posilniť regionálne úsilie v boji proti terorizmu a spoluprácu v oblasti bezpečnosti hraníc;
- bojovať proti násilnému extrémizmu v regióne;
- podporovať rezolúciu Valného zhromaždenia OSN z roku 2018 o posilnení regionálnej a medzinárodnej spolupráce na zabezpečenie mieru, stability a udržateľného rozvoja v SÁ;
- preskúmať spôsoby posilnenia spolupráce pri podpore stabilného, mierového a hospodársky prosperujúceho Afganistanu a
- preskúmať ďalšie oblasti spolupráce, ako je napríklad výmena informácií.

Krajiny SÁ a USA spolu tiež spolupracujú na Programe štátneho partnerstva, prostredníctvom ktorého medzi sebou pomáhajú budovať bezpečnostnú spoluprácu v oblasti humanitárnej pomoci pri prírodných katastrofách, bezpečnosti hraníc a iných oblastiach spoločných záujmov. USA tiež majú podpísanú Dohodu o vzájomnom obstarávaní a poskytovaní služieb z roku 2016.⁶¹

1.2.4 Stredná Ázia a Čína

SÁ nebola pred rokom 2000 pre Čínu považovaná za strategicky dôležitú, avšak odvtedy začala v čínskej zahraničnej politike naberať na význame. Medzi dôvody tejto zmeny patrí skutočnosť, že región je dôležitý pre bezpečnosť provincie Sin-ťiang, ktorá má spoločné hranice s tromi stredoázijskými krajinami - Kazachstanom, Tadžikistanom a Kirgizskom. Okrem toho má SÁ pre Čínu, ako aj pre iných, už spomínaných, externých aktérov, významný obchodný a surovinový potenciál s bohatými prírodnými zdrojmi, ako je plyn v Turkménsku, ropa, plyn a urán v Kazachstane, urán a plyn v Uzbekistane a vodná energia v Tadžikistane a Kirgizsku. Čína tiež považuje tento región za "skúšobný priestor" pre svoje pôsobenie v zahraničí, najmä pri budovaní multilaterálnych inštitúcií. Okrem toho dostupnosť lacnej pracovnej sily a vládne stimuly pre zahraničných investorov v

⁶⁰ U.S. DEPARTMENT OF STATE. *United States strategy for Central Asia 2019-2025: Advancing sovereignty and economic prosperity*. 2020. [online]. [cit. 2022-08-12]. Dostupné na internete: <https://www.state.gov/united-states-strategy-for-central-asia-2019-2025-advancing-sovereignty-and-economic-prosperity/>

⁶¹ BUREAU OF POLITICAL-MILITARY AFFAIRS. *U.S. Security Cooperation with Central Asia*. 2021. [online]. In U.S. Department of State. [cit. 2022-08-12]. Dostupné na internete: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-central-asia/>

strategických odvetviach zvýšili atraktivnosť regiónu. SA napokon tiež ponúka prístup na európsky trh, čo jej v očiach Číny taktiež dodáva na významnosti.⁶² Čína svoje záujmy o krajiny stredoázijského regiónu ukazuje podnietením novej iniciatívy Pásmo a cesta (Belt and Road - BRI). Iniciatíva má za úlohu vylepšiť konektivitu a spoluprácu v transkontinentálnom meradle.

Čínsky model zahraničnej politiky je primárne orientovaný na sústavné posilňovanie ekonomického rastu. V kontraste s krajinami západného sveta Čína nevenuje prílišnú pozornosť slobode prejavu či trhovým reformám. Primárne sa teda zameriava na obchodné benefity vyplývajúce z angažovanosti v regióne. Okrem iniciatívy BRI sa Čína v SÁ angažuje tiež prostredníctvom projektu Plynovod Stredná Ázia-Čína. Čína a Turkménsko sa v roku 2006 po niekoľkých kolách rokovaní dohodli na dlhodobých dodávkach plynu Číne, v dôsledku čoho bol prvý z týchto plynovodov dokončený už v roku 2009. Ďalšie dva plynovody boli dokončené v rokoch 2010 a 2014.⁶³ V oblasti energetiky má Čína tiež spoločný projekt s Kazachstanom. Ide o projekt Ropovod Kazachstan-Čína, ktorý je napojený na ropovod Rusko-Kazachstan-Turkménsko. Jeho výstavba sa začala v roku 2004 a do prevádzky vstúpil v roku 2006. Presadzuje sa tiež v bezpečnostnej oblasti a to prostredníctvom multilaterálnych a bilaterálnych kanálov. Na multilaterálnej úrovni zapojením krajín SÁ do eurázijskej, politickej, hospodárskej a bezpečnostnej Šanghajskej organizácie pre spoluprácu (SCO).⁶⁴

Podobne ako USA, aj Čína iniciuje stretnutia prostredníctvom diplomatickej platformy C5+1. Vo februári roku 2023 sa vo východočínskej provincii Šan-tung začalo historicky prvé fórum o spolupráci v oblasti priemyslu a investícií so zameraním na väčšiu spoluprácu v digitálnej ekonomike, energetike a poľnohospodárstve, ktorého oblasť sa pre spoluprácu medzi Čínou a SÁ stáva tiež pomerne významnou.⁶⁵

⁶² SIDANA, Gunjan. *Chinas growing engagement with Central Asia*. 2022. [online]. In Indian Council of World Affairs. [cit. 2022-08-12]. Dostupné na internete: https://www.icwa.in/show_content.php?lang=1&level=1&ls_id=7235&lid=4891

⁶³ DUHALDE, Marcelo et al. *The central Asian gas pipeline*. [online]. In South China Morning Post. [cit. 2022-08-12]. Dostupné na internete: <https://multimedia.scmp.com/news/china/article/One-Belt-One-Road/gasPipeline.html>

⁶⁴ Založená v roku 2001 Čínou, Ruskom, Kazachstanom, Kirgizskom, Tadžikistanom a Uzbekistanom. JIANG, Yang. *China leading the race for influence in Central Asia*. 2022. [online]. In Danish Institute for international studies. [cit. 2022-09-12]. Dostupné na internete: <https://www.diis.dk/en/research/china-leading-the-race-influence-in-central-asia>

⁶⁵ MINGYANG, Tao. *China, five Central Asian nations hold forum to boost industry, investment cooperation*. 2023. [online]. In Global Times. [cit. 2023-17-02]. Dostupné na internete: <https://www.globaltimes.cn/page/202302/1285604.shtml>

1.2.4 Stredná Ázia a EÚ

V porovnaní s inými externými aktérmi v regióne SÁ EÚ nemala významné geopolitické záujmy. Štáty v stredoázijskom regióne ňou boli vnímané skôr ako „susedia jej susedov“, čo bolo dôvodom, prečo mohli byť tieto štáty pravdepodobne radené do širšej Európskej susedskej politiky, a teda im zo strany EÚ nebola venovaná veľká pozornosť. EÚ však začala vnímať záujem ostatných mocností a postupne prehodnocovala svoje zahraničnoobchodné postoje k regiónu.⁶⁶

Koncom roku 2018 bola predložená nová stratégia EÚ, ktorá nahradila Stratégiu pre nové partnerstvo 2007 a v roku 2019 bola prijatá nová stratégia EÚ pre SÁ. Stratégia z roku 2007 prioritizovala bezpečnosť a stabilitu v stredoázijskom regióne, dvojstrannú, ako aj regionálnu spoluprácu, a tiež potrebu posilnenia prístupu EÚ voči regiónu. EÚ so zmenou svojej zahraničnej politiky zdôraznila možný vplyv okolitých štátov, pokiaľ ide o terorizmus, migráciu a hospodárstvo. Nová stratégia z roku 2019 má za úlohu posilniť prístup EÚ v ešte širšom pohľade, než stratégia z roku 2007. V rámci tejto stratégie sa zamerala na zdokonalenie nedostatkov, či vyplnenie medzier starej stratégie. Stratégia z roku 2019 prioritizuje oblasti posilnenia partnerstva z pohľadu odolnosti a prosperity regiónu, ako aj v oblasti vylepšenej spolupráce a komunikácii medzi dvoma aktérmi. Pre EÚ je teda podpora stredoázijského regiónu výhodná a je v jej záujme vzájomnú spoluprácu posilňovať predovšetkým v spoločných bezpečnostných otázkach. V bezpečnostných otázkach sa EÚ stavia do boja proti násilnému extrémizmu, radikalizácii, terorizmu a rôznym kybernetickým ako aj hybridným hrozbám.⁶⁷ EÚ sa v regióne tiež snaží o zintenzívnenie spolupráce so SÁ s cieľom dosahovať svoje ambície na zvýšenie intenzity fyzickej aj nefyzickej infraštruktúry, prostredníctvom ktorej sa môže voľne pohybovať tovar, myšlienky, ľudia aj služby. Snaží sa to dosiahnuť pomocou programu Global Gateway⁶⁸, ktorý je zameraný na

⁶⁶ KOMILOV, Alouddin. *What explains growing European engagement in Central Asia?* 2022. [online]. In The Diplomat. [cit. 2022-13-12]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2022/11/what-explains-growing-european-engagement-in-central-asia/>

⁶⁷ SOUTULLO, Jorge – RINALDI, Niccoló. *The Central Asian countries and EU-Central Asia relations*. 2022. [online]. In Fact Sheets on the European Union. [cit. 2022-13-12]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/178/central-asia>

⁶⁸ Global Gateway je prostriedok pre udržateľné a dôveryhodné spojenia, ktoré sú prospešné pre ľudí a planétu. Pomáha riešiť najnaliehavejšie globálne výzvy, od boja proti klimatickým zmenám až po zlepšovanie zdravotníckych systémov a zvyšovanie konkurencieschopnosti a bezpečnosti globálnych dodávateľských reťazcov.

šírenie demokratických hodnôt, budovanie zelenej infraštruktúry a zlepšovanie bezpečnosti.⁶⁹

Vzhľadom na vojenský rusko-ukrajinský konflikt z roku 2022, kedy Rusko napadlo Ukrajinu (čo spôsobilo uvalenie rôznych ekonomických sankcií voči Rusku) začína byť EÚ v procese diverzifikácie stredoázijských ekonomík kľúčovým aktérom. V súčasnosti EÚ predstavuje hlavného obchodného partnera stredoázijského regiónu a približne jednu tretinu jeho celkového zahraničného obchodu. Tadžikistan, Kirgizsko a Uzbekistan tiež využívajú programy EÚ ako Všeobecný systém preferencií (GSP a GSP+), ktorý uľahčuje ich vzájomnú hospodársku spoluprácu.⁷⁰

Hoci je Stredná Ázia strategicky dôležitou súčasťou sveta, ktorá je zdrojom príležitosti pre regionálne aj svetové veľmoci, jej význam ju robí náchylnou na akúkoľvek vonkajšiu intervenciu. Navyše nestabilita v regióne spôsobená územnými a etnickými konfliktami a nestabilnými susedmi spôsobila, že zahraničné intervencie boli takmer nevyhnutné. Keďže región sám nie je dostatočne silný na to, aby svoje problémy riešil jednostranne, nikdy nemožno ignorovať jeho vzájomnú závislosť od iných krajín.

1.3 Postavenie krajín stredoázijského regiónu k externým aktérom

Zahraničná politika Kazachstanu sa vyznačuje multi-vektorovým, avšak tiež pragmatickým prístupom, ktorým sa snaží o rovnováhu vzťahov s hlavnými regionálnymi a globálnymi mocnosťami, ako aj o presadzovanie vlastných národných záujmov. Tento prístup odráža strategickú polohu krajiny na križovatke Európy a Ázie, rovnako ako aj jej snahu o udržanie regionálnej stability a podporu hospodárskeho rozvoja.⁷¹ Jednou z kľúčových priorít kazašskej zahraničnej politiky je regionálna integrácia. Krajina je popredným zástancom väčšej hospodárskej a politickej spolupráce medzi stredoázijskými štátmi. Nadväzuje strategické partnerstvá s hlavnými svetovými mocnosťami vrátane Ruska,

⁶⁹ STRATEGIC COMMUNICATIONS TEAM. *The Samarkand EU-Central Asia connectivity conference: Global Gateway*. 2022. [online]. In European Union external Action. [cit. 2022-13-12]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/eeas/samarkand-eu-central-asia-connectivity-conference-global-gateway-0_en

⁷⁰ HERMAN, Sarah. *EU-Central Asia relations and beyond: The orientation of energy policies in Kazakhstan*. 2022. [online]. In EIAS. [cit. 2022-13-12]. Dostupné na internete: <https://eias.org/publications/op-ed/eu-central-asia-relations-and-beyond-the-orientation-of-energy-policies-in-kazakhstan/>

⁷¹ Multi-vektorový prístup zároveň umožňuje Kazachstanu vyhnúť sa prílišnej závislosti od jedného partnera a zachovať si flexibilitu pri rozhodovaní v oblasti zahraničnej politiky.

ZHUSSUPOVA, Aiman. *Peace through engagement: The multi-vector direction of Kazakhstans foreign policy*. 2021. [online]. In The Astana Times. [cit. 2022-13-12]. Dostupné na internete: <https://astanatimes.com/2021/03/peace-through-engagement-the-multi-vector-direction-of-kazakhstans-foreign-policy/>

Číny, Turecka, Indie, USA a EÚ, takže sa mimo vzťahov s hraničnými štátmi snaží nadviazať užšie spojenia aj so Západom.

Rusko zostáva pre Kazachstan dôležitým hospodárskym a bezpečnostným partnerom. Obe krajiny spolu úzko spolupracujú v celom rade otázok vrátane energetiky, obrany a regionálnej bezpečnosti a sú tiež členmi zoskupení ako CTSO a EAEU.⁷² Kazachstan sa však snaží diverzifikovať svoje vzťahy aj mimo svojho tradičného spojenca. Vzťahy s EÚ sa snaží prehĺbovať najmä v oblasti obchodu, investícií, či energetiky a má podpísanú dohodu o posilnenom partnerstve a spolupráci. Kazachstan sa tiež podieľa na rôznych iniciatívach zameraných na posilnenie regionálnej bezpečnosti a stability.⁷³ Čo sa týka vzťahov Kazachstanu a Číny, tak Čína predstavuje jeho významného hospodárskeho partnera, pričom krajiny spolupracujú na celom rade projektov v oblasti infraštruktúry. Predovšetkým na projekte BRI, ktorého cieľom je posilnenie prepojenia a upevnenia hospodárskej spolupráce medzi Áziou, Európou a Afrikou. Spolupráca s Čínou je však v istých otázkach zo strany obyvateľov tiež kritizovaná. Jedná sa o otázky v oblasti ľudských práv, ako aj v environmentálnych oblastiach.⁷⁴ Avšak aj napriek určitému napätiu a kritike sa vo všeobecnosti Kazachstan snaží s Čínou udržiavať pozitívne vzťahy a spolupracovať na hospodárskych a strategických otázkach. Kazachstan tiež nadviazal silné vzťahy v oblasti energetiky a bezpečnostnej spolupráce s USA, ako aj vzťahy v oblastiach obchodu a investícií s Tureckom a Indiou.

Zahraničná politika Kazachstanu sa tiež riadi snahou podporovať nešírenie jadrových zbraní, ako aj snahou podporovať odzbrojenie. Krajina sa po rozpade ZSSR v roku 1991 dobrovoľne vzdala svojho programu jadrových zbraní a je hlasným zástancam celosvetového úsilia o odzbrojenie.⁷⁵ Kazachstan bol hosťiteľom niekoľkých kôl rokovaní

⁷² PUTZ, Catherine. *Kazakhstan walks diplomatic tightrope between Russia and Europe*. 2022. [online]. In *The Diplomat*. [cit. 2022-14-12]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2022/11/kazakhstan-walks-diplomatic-tightrope-between-russia-and-europe/>

⁷³ UMBACH, Frank – RASZEWSKI, Slawomir. *Strategic perspectives for bilateral energy cooperation between the EU and Kazakhstan*. 2016. Konrad-Adenauer-Stiftung Kazakhstan. 2016. s. 33 (72 s.) ISBN 978-601-278-812-9

⁷⁴ MOLDABEKOV, Daniyar. *China-Kazakhstan venture to begin nuclear fuel production*. 2021 [online]. In *Eurasia.net*. [cit. 2022-14-12]. Dostupné na internete: <https://eurasianet.org/china-kazakhstan-venture-to-begin-nuclear-fuel-production>

⁷⁵ THE ASTANA TIMES. *Kazakhstan calls for resumption of dialogue between nuclear powers at disarmament conference*. 2023. [online]. [cit. 2023-20-03]. Dostupné na internete: <https://astanatimes.com/2023/03/kazakhstan-calls-for-resumption-of-dialogue-between-nuclear-powers-at-disarmament-conference/>

o iránskej jadrovej otázke a zohral úlohu tiež v úsiliach o vyriešenie konfliktov ako v Sýrii, tak aj v Afganistane.⁷⁶

Podobne ako Kazachstan, aj Kirgizsko pristupuje k svojim hlavným partnerom s multi-vektorovou zahraničnou politikou zameranou na udržiavanie dobrých vzťahov a vyvažovanie ich záujmov a snaží sa diverzifikovať svoje partnerstvá a vyhnúť sa prílišnej závislosti od jednej krajiny alebo bloku. V prístupe k Rusku sa Kirgizsko snaží zachovať svoje historické väzby a zároveň sa snaží vyhnúť prílišnej závislosti od svojho severného suseda, a teda tak, ako Kazachstan, sa aktívne snaží rozšíriť svoje hospodárske a politické väzby s inými partnermi.⁷⁷ Kirgizsko sa aktívne usiluje o prehĺbenie hospodárskych väzieb s Čínou, najmä v oblasti rozvoja infraštruktúry a obchodu. Tak ako iné krajiny SÁ, participuje na čínskej BRI. Kirgizsko sa zároveň usiluje o vyváženosť svojich vzťahov s Čínou a zmiernenie prípadných rizík, ako napríklad to, že sa stane na Číne príliš ekonomicky závislé. To pramení z obáv z čínskej diplomacie o dlžobných knihách, kedy Čína poskytuje rozvojovým krajinám pôžičky na infraštruktúrne projekty, ktoré tieto krajiny nie sú schopné splácať. To má v praxi za následok to, že Čína získava kontrolu nad strategickými aktívami v týchto krajinách.⁷⁸ Pri partnerstve s USA a EÚ si Kirgizsko cení najmä oblasť bezpečnosti, demokracie a dobrej správy vecí verejných. Snaží sa tiež prehĺbiť spoluprácu s týmito partnermi v otázkach, ako sú boj proti terorizmu či podpora ľudských práv a demokracie.

Turecko sa v posledných rokoch taktiež stáva čoraz dôležitejším partnerom Kirgizska, najmä v oblasti obchodu, investícií a kultúrnej výmeny.⁷⁹ Kirgizsko sa snaží vyvážiť svoje vzťahy s Tureckom a zabezpečiť, aby sa jeho rastúci vplyv v krajine nestal destabilizujúcou silou. A to prevažne v náboženských otázkach, rovnako ako aj pre svoj politický vplyv, čo by mohlo eventuálne viesť ku koncentrácii moci do rúk elít. To by mohlo mať za následok oslabenie demokratických inštitúcií a procesov v krajine.⁸⁰ Pre tieto obavy

⁷⁶ REUTERS. *Kazakhstan's Nazarbayev says ready to host Syria peace talks in Astana*. 2016. [online]. [cit. 2022-16-12]. Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-astana-idUSKBN14F0L8>

⁷⁷ KAINAZAROVA, Cholpon. *New trends in Kyrgyz foreign policy*. 2018. [online]. In Ideas.repec.org. [cit. 2023-16-12]. Dostupné na internete: <https://ideas.repec.org/p/pramprapa/86491.html>

⁷⁸ PARKER, Sam – CHEFITZ, Gabrielle. *China's debtbook diplomacy: how China is turning bad loans into strategic investments*. 2018. [online]. In The Diplomat. [cit. 2022-16-12]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2018/06/chinas-debtbook-diplomacy-how-china-is-turning-bad-loans-into-strategic-investments/>

⁷⁹ TURKISH CENTER FOR ASIA PACIFIC STUDIES. *Interview with ambassador Omuraliev on the Eve of the 30th anniversary of the independence of the Kyrgyz Republic*. 2021 [online]. [cit. 2022-16-12]. Dostupné na internete: <http://www.asianpacificcenter.org/kyrgyz-turkish-relations-with-ambassador-omuraliev.html>

⁸⁰ Kirgizsko v minulosti zápasilo s politickou nestabilitou a korupciou a niektorí analytici sa obávajú, že rastúci vplyv Turecka by mohol tieto problémy ešte prehĺbiť.

však neexistujú fundamentálne podklady, jedná sa o polemiku, ktorá sa pri pohľade na niektoré vedľajšie aspekty spolupráce týchto dvoch krajín občasne vyskytuje.

Napokon, hoci India je pre Kirgizsko relatívne menej významným partnerom, obe krajiny sa v posledných rokoch snažia prehĺbiť svoje hospodárske a politické väzby. Kirgizsko privítalo hospodársku pomoc Indie vo forme rozvojových projektov a usilovalo sa tiež o podporu kultúrnych výmen medzi oboma krajinami.⁸¹

Zahraničná politika Tadžikistanu sa mimo väzieb s ostatnými krajinami stredoázijského regiónu sústreďí rovnako tiež na väzby so zahraničnými aktérmi mimo regiónu. Voči týmto veľmociam sa jeho zahraničná politika zameriava predovšetkým na udržiavanie dobrých vzťahov, ako aj podporu hospodárskej a bezpečnostnej spolupráce. Tadžikistan historicky udržiava silné vzťahy s Ruskom, ktoré je jeho najväčším obchodným partnerom a kľúčovým bezpečnostným spojencom, vzhľadom na spoločenstvá ako je CIS či CSTO, v ktorých Rusko dominuje. Zahraničná politika Tadžikistanu voči Rusku sa vo veľkej miere zameriava na udržiavanie týchto strategických partnerstiev, ako aj na podporu hospodárskej spolupráce a kultúrnej výmeny.⁸² Zároveň sa však Tadžikistan snaží znížiť svoju závislosť na spolupráci s Ruskom pre obavy z rastúceho ruského vplyvu v krajine. Tadžikistan sa tiež posledné roky snaží posilniť svoje vzťahy s Čínou, najmä v oblasti obchodu, investícií a rozvoja infraštruktúry a majú spolu tiež podpísaných niekoľko dohôd v oblastiach, ako sú energetika, doprava a telekomunikácie. Zahraničná politika Tadžikistanu sa teda zameriava na podporu hospodárskeho rozvoja a prilákanie čínskych investícií, pričom sa snaží vyvážiť svoje vzťahy s Ruskom. Podobne ako Kirgizsko však udržiava na pamäti možné komplikácie s investíciami súvisiacimi s BRI, a preto sa rozhliada tiež po iných možnostiach zahraničnej spolupráce.⁸³

Tadžikistan tiež udržiava diplomatické vzťahy s USA, pričom sa snaží o ich prehĺbenie. Obe krajiny podpísali dohody v oblastiach, ako sú obchod, investície a bezpečnostná spolupráca. Ich vzťahy sú však zatienené užšími väzbami s Ruskom a Čínou. Vzťahy s EÚ sú zamerané na podporu hospodárskeho rozvoja a prilákanie európskych

⁸¹ THE ECONOMIC TIMES. *India agrees to USD 200 million line of credit to support development projects in Kyrgyzstan*. 2021. [online]. [cit. 2022-17-12]. Dostupné na internete: <https://economictimes.indiatimes.com/news/economy/finance/india-agrees-to-usd-200-million-line-of-credit-to-support-development-projects-in-kyrgyzstan/articleshow/86932816.cms>

⁸² MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF TAJIKISTAN. *Concept of the foreign policy of the Republic of Tajikistan*. 2015. [online]. [cit. 2022-17-12]. Dostupné na internete: <https://www.mfa.tj/en/main/view/988/concept-of-the-foreign-policy-of-the-republic-of-tajikistan>

⁸³ SCHULTZ, Dante. *China-Tajikistan bilateral relations*. 2022. [online]. In Caspian policy center. [cit. 2022-17-12]. <https://www.caspianpolicy.org/research/security-and-politics-program-spp/china-tajikistan-bilateral-relations>

investícií. Rovnako tiež zo strany EÚ dochádza k poskytovaniu rozvojovej pomoci v oblastiach, ako sú vzdelávanie, zdravotníctvo a hospodárske reformy. Tadžikistan sa spoluprácou s EÚ mimo iného snaží tiež o vyváženú vzájomných vzťahov s Čínou a Ruskom, ktoré sú do veľkej miery v krajine vplyvné.⁸⁴ O takéto vyváženú sa Tadžikistan snaží aj prostredníctvom prilákania tureckých investícií. Vzťahy s Tureckom prehlbuje primárne v oblasti obchodu, kultúrnej výmeny, ale tiež v oblastiach energetiky, dopravy a cestovného ruchu⁸⁵, a to prostredníctvom rôznych vzájomných dohôd.⁸⁶ Vzájomné vzťahy sa Tadžikistan snaží prehlbovať tiež s Indiou, a to najmä v obchodných, kultúrnych a investičných oblastiach.

Ako multi-vektorová sa dá tiež opísať aj zahraničná politika Turkménska, vzhľadom na jeho snahy udržiavania dobrých vzťahov so širokým spektrom krajín a organizácií. Jeho zahraničná politika je založená na princípoch neutrality a nezasahovania a mierového spolunažívania, čo znamená, že Turkménsko sa neprikláňa ku žiadnej strane v medzinárodných konfliktoch a snaží sa udržiavať dobré vzťahy so všetkými krajinami.⁸⁷ Má diplomatické vzťahy s viac ako 100 krajinami a je členom viacerých medzinárodných organizácií vrátane OSN a CIS. Spolu s ostatnými stredoázijskými štátmi figuruje tiež v Organizácii pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE)⁸⁸ a spolu s Uzbekistanom v Hnutí nezúčastnených krajín (NAM)⁸⁹. V posledných rokoch sa tak, ako jeho regionálni susedia, Turkménsko snaží diverzifikovať svoje zahraničné vzťahy a znížiť tak svoju závislosť od jednej krajiny alebo bloku, z čoho pramení jeho strach o stratu nezávislosti a suverenity.

Vo vzťahu k Rusku Turkménsko udržiava úzke hospodárske vzťahy najmä v oblasti energetiky. Medzi krajinami existuje plynovod, ktorým sa turkménsky plyn prepravuje do

⁸⁴ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *EU-Tajikistan relations*. 2022. [online]. [cit. 2022-19-12]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-tajikistan-relations_en

⁸⁵ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF TAJIKISTAN. *Working meeting on the implementation of the agreements reached at the 11th meeting of the Tajik-Turkish commission*. 2021. [online]. [cit. 2022-19-12]. Dostupné na internete: <https://mfa.tj/en/main/view/9133/working-meeting-on-the-implementation-of-the-agreements-reached-at-the-11th-meeting-of-the-tajik-turkish-intergovernmental-commission-on-economic-cooperation>

⁸⁶ ASIA-PLUS. *Tajikistan, Turkey agree to boost transportation cooperation*. 2022. [online]. [cit. 2022-19-12]. Dostupné na internete: <https://asiaplustj.info/en/news/tajikistan/politics/20220315/tajikistan-turkey-agree-to-boost-transportation-cooperation>

⁸⁷ COLAKOGLU, Selcuk. *The new concept of Turkmenistans foreign policy*. 2013. [online]. In Turkish center for asia pacific studies. [cit. 2022-20-12]. Dostupné na internete: <http://www.asianpacificcenter.org/turkmenistan-foreign-policy.html>

⁸⁸ Zahŕňa 57 účastníckych štátov Európy, Strednej Ázie a Severnej Ameriky.

⁸⁹ Hnutie nezúčastnených krajín (Non-Aligned Movement - NAM) je fórum 120 krajín, ktoré nie sú formálne spojené so žiadnym veľkým mocenským blokom alebo proti nemu. Po Organizácii Spojených národov (OSN) je to najväčšie zoskupenie štátov na svete.

Ruska a zároveň Rusko predstavuje jedného z hlavných obchodných partnerov Turkménska.⁹⁰ Turkménska politika neutrality však znamená, že nestojí na strane Ruska v jeho konfliktoch s inými krajinami, napríklad s Ukrajinou. Čína investovala do turkménskej infraštruktúry vrátane ciest a železníc a Turkménsko podporuje čínsku BRI. Hoci si Turkménsko váži svoje hospodárske partnerstvo s Čínou, obáva sa nárastu jej vplyvu v regióne, čo môže negatívne ovplyvňovať jeho nezávislosť a suverenitu. Obavy, rovnako ako obavy iných krajín regiónu, plynú tiež z vplyvu čínskych investícií do turkménskej infraštruktúry na životné prostredie, najmä v oblasti vodného hospodárstva.⁹¹ Turkménsko tiež prejavilo záujem o rozvoj užších hospodárskych vzťahov s EÚ, a to najmä v oblasti energetiky a dopravy. EÚ tiež prejavuje záujem o podporu ľudských práv a demokracie, čo však do istej miery vzbudzuje zo strany Turkménska znepokojenie, pretože to môže považovať za zasahovanie do vnútorných záležitostí.⁹² Od roku 1992 Turkménsko udržiava diplomatické vzťahy aj s USA, hoci tieto vzťahy boli v posledných rokoch trochu napäté kvôli obavám o ľudské práva a demokraciu v Turkménsku. USA vyjadrili podporu politike neutrality, ktorú Turkménsko uplatňuje a bola mu zo strany USA tiež poskytnutá pomoc v oblastiach, ako sú boj proti terorizmu či boj proti drogám.⁹³ Turkménsko môže mať obavy zo zapojenia USA do rôznych konfliktov v regióne, ako napríklad v Afganistane. Čo sa týka vzťahov Turecka a Turkménska, majú historické kultúrne a hospodárske väzby, pričom Turecko tiež investovalo do turkménskej infraštruktúry a energetického sektora. Obe krajiny tiež vyjadrili zámer posilniť spoluprácu v oblasti vzdelávania, zdravotníctva a cestovného ruchu. Najväčšie obavy plynú pravdepodobne z politickej nestability v Turecku, ako aj jej potenciálneho vplyvu na stabilitu v regióne. Turkménsko a India sa, podobne ako jeho iní zahraniční partneri, zameriavajú na spoluprácu v oblasti energetiky. Plynovod TAPI je najčastejšie diskutovaný produkt ich vzájomnej spolupráce. Výstavba plynovodu však pre bezpečnostné otázky v súvislosti s bezpečnostnou situáciou v Afganistane, problémy financovania, politické napätie a technické výzvy, nie je dokončená. Jeho obavy zo spoločnej spolupráce pramenia z hrozieb prameniach z bezpečnostnej situácie

⁹⁰ PUTZ, Catherine. *Russia is buying Turkmen gas again. Why?* 2019. . [online]. In The Diplomat. [cit. 2022-21-12]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2019/04/russia-is-buying-turkmen-gas-again-why/>

⁹¹ IZIMOV, Ruslan. *China and Turkmenistan – a regional dimension*. 2016. [online]. In Central Asian bureau for analytical reporting. [cit. 2022-21-12]. Dostupné na internete: <https://cabar.asia/en/ruslan-izimov-china-and-turkmenistan-a-regional-dimension-2>

⁹² IPHR ONLINE. *Turkeminstan: Human rights groups highlight key issues for EU dialogue*. 2022. [online]. [cit. 2022-21-12]. Dostupné na internete: <https://www.iphronline.org/turkmenistan-human-rights-groups-highlight-key-issues-for-eu-dialogue.html>

⁹³ BUREAU OF COUNTERTERRORISM. *Country reports on terrorism 2020: Turkmenistan*. 2020. [online]. In U.S. Department of state. [cit. 2022-21-12]. Dostupné na internete: <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2020/turkmenistan/>

v Afganistane a jej potenciálneho vplyvu na projekt TAPI.⁹⁴ Turkménsko tiež podporuje snahu Indie o získanie stáleho miesta v Bezpečnostnej rade OSN.⁹⁵

Uzbekistan svoju zahraničnú politiku uskutočňuje so zámerom budovania úzkych vzťahov ako na regionálnej úrovni so svojimi stredoázijskými susedmi, tak aj v medzinárodnom meradle. Snaží sa diverzifikovať svoje vývozné trhy a znížiť svoju závislosť od vývozu komodít. Zameriava sa na rozvoj svojich odvetví, ktoré nie sú spojené s ropou a plynom, ako sú napríklad poľnohospodárstvo, textil a cestovný ruch. Uplatňuje vyvážený zahraničnopolitický prístup, pričom tak, ako ostatné krajiny v regióne, sa snaží udržiavať dobré vzťahy so všetkými hlavnými mocnosťami a vyhýbať sa prílišnej závislosti na jednej krajine alebo bloku.⁹⁶

Uzbekistan udržiava strategické partnerstvo s Ruskom a usiluje sa o prehlbenie ich spoločných hospodárskych väzieb a spolupráce v oblastiach ako energetika, doprava a obrana. Participujú spolu v organizáciách ako CIS, SCO či CSTO, pričom spolupracujú na podpore regionálnej bezpečnosti a stability. Uzbekistan sa obáva ruskej vojenskej prítomnosti v susedných krajinách a vyjadril obavy z ruských snáh rozšíriť svoju sféru vplyvu v SÁ.⁹⁷ Tiež sa aktívne usiluje o užšie vzťahy s Čínou, najmä teda v oblasti obchodu a investícií. Spolupracujú spolu na projektoch v oblasti infraštruktúry, pričom Uzbekistan tiež vníma čínsku BRI ako spôsob na zlepšenie svojho prepojenia so zvyškom regiónu. Obáva sa však potenciálu Číny využívať svoj hospodársky vplyv na presadzovanie politického vplyvu a snaží sa vyvažovať svoje vzťahy s Čínou so vzťahmi s ostatnými partnermi.⁹⁸ S EÚ sa Uzbekistan, rovnako ako s inými veľmocami, tiež snaží o prehlbenie spolupráce, a to v oblastiach ako energetika, doprava a ľudské práva, pričom sa ale zo strany Uzbekistanu začína prejavovať znepokojenie nad strachom z narušenia jeho suverenity a nezávislosti. Uzbekistan vyjadril obavy najmä v súvislosti so zameraním EÚ na ľudské práva a podporu demokracie, čo považuje za potenciálne zasahovanie do svojich vnútorných

⁹⁴ ZAFAR, Athar. *India-Turkmenistan relations: Energizing South Asia-Central Asia connectivity*. 2016. [online]. In Indian Council of World Affairs. [cit. 2022-27-12]. Dostupné na internete: https://www.icwa.in/show_content.php?lang=1&level=3&ls_id=641&lid=583

⁹⁵ THE INDIAN EXPRESS. *India, Turkmenistan sign 4MoUs for cooperation, agree to expand bilateral trade*. 2022. [online]. [cit. 2022-27-12]. Dostupné na internete: <https://indianexpress.com/article/world/india-turkmenistan-mou-cooperation-bilateral-trade-7849665/>

⁹⁶ REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *Foreign policy of the republic of Uzbekistan*. 2021. [online]. [cit. 2022-27-12]. Dostupné na internete: https://www.gov.uz/en/pages/international_relations

⁹⁷ YAKUBOV, Iidar. *Opportunities and limits of cooperation between Uzbekistan and Russia*. 2021. [online]. In CABAR. [cit. 2022-27-12]. Dostupné na internete: <https://cabar.asia/en/opportunities-and-limits-of-cooperation-between-uzbekistan-and-russia>

⁹⁸ KOPARKAR, Rashmini. *25 years of Uzbekistan-China relations*. 2017. [online]. In Vivekanda international foundation. [cit. 2022-27-12]. Dostupné na internete: <https://www.vifindia.org/article/2017/february/16/25-years-of-uzbekistan-china-relations-enhanced-economic-engagements-marked-by-political-understanding>

záležitostí.⁹⁹ Od roku 2016 sa Uzbekistan tiež snaží o zlepšovanie svojich vzťahov s USA. Obe krajiny spolupracovali na viacerých hospodárskych a bezpečnostných iniciatívach, pričom Uzbekistan sa tieto vzťahy tiež snaží využívať na vyváženie vzťahov s Čínou a Ruskom. Tak ako ostatné krajiny regiónu, aj Uzbekistan vyjadril obavy z vojenskej prítomnosti USA kvôli situácii v Afganistane a je opatrný voči americkým snahám o podporu demokratických reforiem v regióne.¹⁰⁰ Uzbekistan má silné vzťahy s Tureckom, ktoré sa odrážajú v ich spoločnej kultúre a histórii. Obe krajiny spolupracovali na mnohých hospodárskych a kultúrnych iniciatívach a Turecko je významným investorom do uzbeckého hospodárstva. Ich spoločné vzťahy sú prevažne pozitívne, avšak existujú rôzne obavy z rastúceho tureckého vplyvu v regióne. Uzbekistan sa obáva najmä toho, že Turecko využije svoje rastúce hospodárske a kultúrne väzby na uplatňovanie politického vplyvu. Vzťahy sa snaží prehĺbovať aj s Indiou, a to najmä v oblasti obchodu a investícií. India je mimo iného významným dovozcom uzbeckej bavlny.¹⁰¹

Vo všeobecnosti všetky krajiny stredoázijského regiónu uplatňujú podobné prístupy voči vybraným externým aktérom. Uplatňujú politiky dobých vzťahov a snažia sa o prehĺbovanie spolupráce so svojimi zahraničnými partnermi. Stredoázijské krajiny majú vo svojom záujme udržanie si vlastnej suverenity a nezávislosti, pričom vnímajú možné hrozby ovplyvňujúce ich vlastné záujmy a vnútroštátne záležitosti a snažia sa balansovať vplyv veľmocí.

⁹⁹ UMAROV, Akram. *EU-Uzbekistan: Long way to an Enhanced partnership*. 2021. [online]. In The Diplomat. [cit. 2022-29-12]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2021/10/eu-uzbekistan-long-way-to-an-enhanced-partnership/>

¹⁰⁰ THE TASHKENT TIMES. *Uzbekistan, US advancing cooperation and partnership*. 2022. [online]. [cit. 2022-29-12]. Dostupné na internete: <https://tashkenttimes.uz/national/9140-uzbekistan-us-advancing-cooperation-and-partnership>

¹⁰¹ CLEARAIS. *India-Uzbekistan Relations*. 2022. [online]. [cit. 2022-29-12]. Dostupné na internete: <https://www.clearais.com/india-uzbekistan-relations/#india-uzbekistan-investments-and-trade-relations>

2 Cieľ práce

Krajiny stredoázijského regiónu od rozpadu Sovietskeho zväzu v roku 1991 a získania svojej plnej autonómie naberajú z pohľadu externých aktérov na atraktivite. Ich strategicky významná poloha a bohaté prírodné zdroje lákajú ekonomické veľmoci k rozširovaniu svojich politík a ekonomických záujmov smerom k regiónu prostredníctvom investičných príležitostí. Výnimkou nie sú ani Európska únia a Čína, ktoré sa svojimi obchodnými a investičnými aktivitami aktívne snažia o posilnenie svojho pôsobenia v stredoázijských ekonomikách.

Diplomová práca je zameraná na obchodné a investičné aktivity Európskej únie a Číny v krajinách Strednej Ázie. Jej hlavným cieľom je teda poukázať na rozdiely v prístupoch Európskej únie a Číny voči krajinám Strednej Ázie, a to prostredníctvom analýzy ich obchodných a investičných vzťahov.

K naplneniu primárneho cieľa diplomovej práce je nutná definícia a vymedzenie čiastkových cieľov, ktorých naplnenie poskytne hlbšie porozumenie predmetnej problematiky. Pre všeobecné vydvihnutie signifikácie piatich krajín stredoázijského regiónu je cieľom prvej kapitoly priblížiť ich geografickú polohu, stručne charakterizovať priemysel tej-ktorej krajiny, ako aj význam a postavenie krajín regiónu v premenách času z pohľadu historických míľnikov. Vzhľadom na to, že ide o čoraz viac významnú geografickú oblasť, ďalším čiastkovým cieľom práce je stanoviť v prvej kapitole na jednu stranu význam stredoázijských krajín pre externých aktérov, ako sú spolu s Európskou úniou a Čínou tiež India, Turecko, Ruská federácia a Spojené štáty americké, a na druhú postavenie krajín Strednej Ázie voči týmto externým aktérom. Cieľom tretej kapitoly je stanoviť metódy zberu a následného skúmania relevantných dát. Cieľom pre štvrtú kapitolu je priblížiť zahraničnoobchodné politiky relevantných externých aktérov, Európskej únie a Číny, ako aj ich stratégie stanovené pre spoluprácu s regiónom, a tiež priblížiť ich zmluvné rámce. Diplomová práca sa v rámci tejto kapitoly zaoberá tiež jednotlivými iniciatívami a problémami týchto iniciatív, ako aj postavením Európskej únie a Číny v otázke ich obchodných a investičných vzťahov voči krajinám regiónu.

3 Metodika a metódy skúmania

Skúmanými javmi tejto práce boli obchodno-investičné iniciatívy Európskej únie a Číny v krajinách Strednej Ázie.

Pri konštruovaní diplomovej práce sme pre čo najhlbšie porozumenie využili množstvo zdrojov, priamych aj sekundárnych, ktoré nám pomohli pri získavaní aktuálnych, ako aj historických teoretických či praktických informácií. Po dôslednom preštudovaní získanej literatúry sme skonštruovali obsahovú štruktúru a cieľ práce, z čoho sme sa preniesli k jej samotnému písaniu.

Hlavnou metódou zberu dát, ktorá bola používaná v priebehu celého procesu písania diplomovej práce, bola metóda získavania informácií z rôznych, prevažne zahraničných, ale aj slovenských odborných internetových a časopiseckých publikácií, vedeckých článkov, kníh a internetových stránok. Dôležitými zdrojmi pri zostavovaní práce boli oficiálne dokumenty Európskej únie. Pri získavaní informácií o údajoch z čínskej strany boli dôležité sekundárne správy a odborné publikácie, vzhľadom na čínsku cenzúru a netransparentnosť zvyčajne voľne dostupných dát.

V procese zostavovania diplomovej práce sme využili viacero metód spracovania dát charakteristických pre daný typ práce, v závislosti od jednotlivých kapitol.

Pri samotnom písaní sme v prvej časti práce využívali metódu analýzy, ktorá predovšetkým predstavuje postup objasňovania a vyjadrovania etablovaných skutočností. Analýza štiepi celok na menšie časti, čím umožňuje jeho hlbkovejšie preskúmanie. Metóda bola používaná naprieč celou prácou. Opakom analýzy je syntéza. Tieto metódy sa navzájom dopĺňajú. Použitá bola tiež metóda abstrakcie, ktorá spočíva v myšlienkovom odhliadnutí, a tiež metóda komparácie, ktorá zisťuje, či sú dva predmety alebo javy rovnaké, odlišné alebo podobné. Metóda abstrakcie, syntézy a metóda komparácie boli použité pri hodnotení výsledkov diplomovej práce, teda pri hodnotení prístupov Európskej únie a Číny voči krajinám stredoázijského regiónu, ako aj pri hodnotení konzekvencií s tým spätými.

4 Výsledky práce

Obe veľmoci, EÚ aj Čína si sú vedomé ekonomického potenciálu krajín stredoázijského regiónu. Uplatňujú vlastné zahraničnoobchodné politiky, ktoré zrkadlia ich záujmy. Rozširujú svoje pôsobenie v regióne prostredníctvom rôznych iniciatív, čím sa usilujú o umocnenie svojho postavenia. Každá z nich má však iný prístup. EÚ sa sústreďí viac na hodnotové stránky, zatiaľ čo sa v ekonomických a investičných iniciatívach angažujú prevažne spoločnosti členských krajín. Čína v regióne investuje so zameraním skôr na obchod, pričom hodnotové stránky pre jej spoluprácu s regiónom tak podstatný aspekt nepredstavujú.

4.1 Zahraničnoobchodná politika EÚ voči krajinám Strednej Ázie

EÚ predstavuje pre krajiny SÁ silného partnera. Nejde však o jednostranný vzťah, vzhľadom na to, že pre EÚ predstavujú tieto krajiny ako celok strategicky významný región. Ich vzájomné vzťahy sú založené na silných spoločných záujmoch a krajiny SÁ považujú vzájomnú spoluprácu za jeden z najdôležitejších strategických smerov. Z pohľadu obchodnej politiky EÚ vníma región SÁ ako akýsi most medzi Európou a Čínou, ako aj zdroj signifikantných dovozov energie, v dôsledku čoho sa v priebehu rokov čím ďalej tým viac zaujíma o posilňovanie svojej pozície smerom k regiónu.¹⁰²

Koncepcia vonkajšieho riadenia sa používa ako analytický nástroj na hodnotenie procesov tvorby zahraničnej politiky EÚ z viac inštitucionálneho alebo štrukturálneho pohľadu.¹⁰³ Je tak v silnom kontraste s prístupmi k vonkajším vzťahom EÚ, ktoré viac prikladajú dôraz na aktérov a majú korene v tradičnej analýze zahraničnej politiky. Podľa S. Lavenexovej k vonkajšiemu riadeniu EÚ dochádza vtedy, keď sa časti *acquis communautaire*¹⁰⁴, rozširujú na nečlenské krajiny¹⁰⁵ bez bezprostrednej perspektívy

¹⁰² DRIENIKOVÁ, Kristína. Špecifiká zahraničnoobchodnej politiky EÚ voči Strednej Ázii. In Vedecké state Obchodnej fakulty 2018/1 : zborník vedeckých statí. - Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2018. ISBN 978-80-225-4507-5, s. 14-27. VEGA 1/0546/17.

¹⁰³ LAVENEX, S., - F. SCHIMMELFENNIG. 2009. *EU rules beyond EU borders: Theorizing external governance in European politics*. In Journal of European Public Policy. [online]. Taylor & Francis. 2009. roč. 16. č. 6. s. 791–812. ISSN: 1350-1763. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501760903087696>

¹⁰⁴ Princípy, zákony, politiky, záväzky a ciele prijaté v rámci Európskej únie a obsiahnuté predovšetkým v zmluvách, legislatíve a rozhodnutiach Súdneho dvora.

¹⁰⁵ LAVENEX, S. 2004. *EU external governance in 'wider Europe'*. In Journal of European Public Policy. [online]. Taylor & Francis. 2004. roč. 11. č. 4. s. 680–700. ISSN: 1350-1763. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1350176042000248098>

členstva, čím sa zameriava na inštitucionálne procesy šírenia noriem a prenosu politík.¹⁰⁶ Avšak vonkajšie riadenie a schopnosť EÚ europeizovať mimoeurópske územia v blízkosti Európy má reálne empirické obmedzenia. Podľa niektorých autorov, ako napríklad F. Schimmelfenniga, sú najdôležitejšími faktormi, ktoré nútia nečlenské štáty prijať spôsoby a pravidlá riadenia EÚ, a to buď z dôvodu priamej kondicionality alebo prostredníctvom nepriamej externalizácie, trhovej sily EÚ a nadnárodnej regulácie¹⁰⁷. To však v prípade, že EÚ nemá s vonkajším štátom takto regulovaný vzťah znamená, že jej schopnosť europeizovať štát zvonku smerom dnu je značne obmedzená. Pokiaľ ide o región SÁ, schopnosť EÚ vykonávať takéto vonkajšie riadenie je obmedzená geografickou a politickou vzdialenosťou a vzhľadom na spoločné hranice, historické väzby a jazyk, majú ruská a čínska geopolitika výhodnejší východiskový bod.¹⁰⁸

4.1.1 *Stratégia EÚ pre krajiny stredoázijského regiónu*

EÚ prijala svoju prvú stratégiu pre partnerstvo so Strednou Áziou v roku 2007, definovala v nej priority svojej diplomatickej činnosti a rozvojovej pomoci so všeobecným cieľom dosiahnuť mier, demokraciu a prosperitu v regióne. *Stratégia pre partnerstvo z roku 2007* (ďalej len „Stratégia 2007“) sa zameriavala na rozsiahlu spoluprácu v rôznych oblastiach vrátane bezpečnosti, regionálnej spolupráce, ľudských práv, právneho štátu, životného prostredia a energetiky. Pôvodne bola plánovaná na 10 rokov, avšak EÚ sa jej držala 12 rokov. V roku 2015 bola revidovaná a následne bola nahradená, pričom prvá fáza regionálnej spolupráce sa skončila s nejednoznačnými výsledkami. Zatiaľ čo vytvorenie formálnych rámcov pre dialóg a spoluprácu bolo zväčša úspešné, podstatné oblasti, ako napríklad právny štát a ľudské práva, širšia regionálna spolupráca medzi stredoázijskými štátmi a spolupráca medzi EÚ a stredoázijským energetickým sektorom, neprinesli výrazný úspech. Napriek tomu bolo úsilie EÚ pomôcť stredoázijským krajinám pri vytváraní lepších systémov riadenia hraníc relatívne úspešné. Užitočnými platformami pre spoluprácu a diskusiu sa stali najmä každoročné stretnutia ministrov EÚ a SÁ a prebiehajúci dialóg EÚ

¹⁰⁶ LAVENEX, S., - F. SCHIMMELFENNIG. 2009. *EU rules beyond EU borders: Theorizing external governance in European politics*. In Journal of European Public Policy. [online]. Taylor & Francis. 2009. roč. 16. č. 6. s. 791–812. ISSN: 1350-1763. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501760903087696>

¹⁰⁷ SCHIMMELFENNIG, Frank. EU external governance and Europeanization beyond the EU. 2012. In The Oxford Handbook of Governance. Oxford: Oxford University Press. s. 656–670. ISBN: 9780191749483

¹⁰⁸ LAVENEX, S. 2004. *EU external governance in 'wider Europe'*. In Journal of European Public Policy. [online]. Taylor & Francis. 2004. roč. 11. č. 4. s. 680–700. ISSN: 1350-1763. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1350176042000248098>

a SÁ o ľudských právach.¹⁰⁹ Aj napriek tomu, že všeobecné priority stanovené v roku 2007 sú stále aktuálne, bolo potrebné aktualizovať túto stratégiu tak, aby zohľadnila najnovší vývoj v regióne.

V roku 2016 Európsky parlament vyjadril podporu pre existujúcu Stratégiu EÚ pre SÁ z roku 2007, ale s požiadavkou o prehĺbenie jej konkrétnych cieľov. Nová stratégia s názvom *Nové príležitosti pre silnejšie partnerstvo* (ďalej len Stratégia 2019) bola schválená Radou v júni 2019, pričom predstavuje aktualizáciu stratégie z roku 2007. Rozsah vzťahov EÚ je spätý s pripravenosťou jednotlivých stredoázijských krajín uskutočňovať reformy a posilňovať demokraciu, ľudské práva, právny štát a nezávislosť súdnictva, a to aj podporou súkromného sektora, predovšetkým malých a stredných podnikov, v rámci slobodného trhového hospodárstva.¹¹⁰ Cieľom je vytvorenie silnejšieho, moderného a nevýlučného partnerstva s krajinami SÁ, pre podporu rozvoja tohto regiónu ako udržateľného, odolnejšieho, ako aj vytvorenie úzko prepojeného hospodárskeho a politického priestoru.¹¹¹

Využitím svojej mäkkej sily, najmä atraktívnych vzdelávacích a obchodných modelov, chce EÚ predstaviť svoju víziu "prepojenia" ako perspektívnu a spravodlivú alternatívu, ktorá bude prínosom pre dlhodobý spoločenský rozvoj regiónu. Jedným z cieľom EÚ je šíriť medzi obyvateľmi SÁ povedomie, že čínsky model prepojenia "na dlh" v rámci dopravných koridorov medzi Východom a Západom nie je zárukou udržateľného hospodárskeho rozvoja. Obyvateľstvo SÁ si túto skutočnosť čoraz viac uvedomuje, o čom svedčí rastúca sinofóbia a nespokojnosť s tým, že výhody čínskych priamych zahraničných investícií sú obmedzené len na elity. EÚ si aj napriek nedávnym krízam, ktoré oslabili jej vplyv, stále udržiava pozitívny, stabilný, neagresívny a benevolentný imidž medzi bežnými obyvateľmi Strednej Ázie. Tento prístup môže byť pre EÚ prospešný, keďže BRI naberá na obrátkach a vytvára priaznivé prostredie na realizáciu širšej stratégie Únie prepájanie Európy a Ázie.¹¹²

¹⁰⁹ EUROPEAN PARLIAMENT BRIEFING. *The EU's new Central Asia strategy*. 2019. [online]. [cit. 2023-18-01]. Dostupné na internete: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633162/EPRS_BRI\(2019\)633162_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633162/EPRS_BRI(2019)633162_EN.pdf)

¹¹⁰ SOUTULLO, Jorge. *Stredná ázia*. [online]. In Informačné listy o Európskej únii. [cit. 2023-18-01]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/178/stredna-azia>

¹¹¹ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *Joint communication to the European parliament and the council: The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership*. 2019. [online]. [cit. 2023-18-01]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_communication_-_the_eu_and_central_asia_-_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf

¹¹² BLOCKMANS, S. – SAHAJPAL, Mridvika. *The new EU strategy on Central Asia*. 2019. [online]. In CEPS. [cit. 2023-21-01]. Dostupné na internete: <https://www.ceps.eu/the-new-eu-strategy-on-central-asia/>

Tabuľka 1 Porovnanie Stratégie pre nové partnerstvo z roka 2007 a novej stratégie 2019

Spoločné atribúty

Rozdiely

	Stratégia z roka 2007	Stratégia z roka 2019
Oblasti spolupráce	<i>Dôraz na nové partnerstvo</i>	<i>Dôraz na silnejšie partnerstvo</i>
- ľudské práva	<i>Štruktúra je komplexná a všeobecná</i>	<i>Štruktúra je viac podrobná a špecifická</i>
- demokratizácia		
- vzdelávanie		
- ekonomický rozvoj		
- spolupráca v oblasti energetiky a dopravy		
- otázky ekológie a vodného hospodárstva		
- regionálna bezpečnosť	<i>Stratégia má opisný charakter</i>	<i>Stratégia má analytický charakter</i>
- medzi-kultúrny dialóg	<i>Všeobecný opis nástrojov implementácie stratégie</i>	<i>Konkrétne iniciatívy v každej podsekcii</i>
	<i>Afganistan je prioritou z hľadiska regionálnych bezpečnostných hrozieb</i>	<i>Zváženie nových bezpečnostných hrozieb (kybernetická bezpečnosť, atď.) vrátane ISIS</i>
	<i>Rozpočet je začlenený do stratégie so základným rozdelením (t.j. 70 % na bilaterálne projekty a 30% na podporu regionálnej spolupráce</i>	<i>Väčší rozpočet bez uvedenia členenia, pričom prioritné oblasti financovania zostávajú otvorené na ďalšie určenie</i>

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Friedrich Ebert Stiftung. *Global and regional policy. The EU Strategy on Central Asia: To the succesful implementation of the new Strategy.* 2020. [online]. Dostupné na internete: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bischkek/16168.pdf>

Stratégia z roku 2019 sa má zameriavať na tri vzájomne prepojené a vzájomne sa posilňujúce priority, a to partnerstvo pre odolnosť, partnerstvo pre prosperitu a lepšiu spoluprácu.¹¹³

Partnerstvo EÚ pre odolnosť v SÁ je strategická iniciatíva zameraná na posilnenie schopnosti regiónu predvídať a odolávať vonkajším a vnútorným tlakom vrátane výziev vyplývajúcich z globalizácie, rastu populácie, zmeny klímy, zhoršovania životného prostredia a bezpečnostných hrozieb. Úsilie EÚ sa zameriava na zraniteľné oblasti, pričom sa opiera o existujúce silné stránky a sústreďuje svoje úsilie na oblasti vplyvu. Táto strategická priorita uprednostňuje podporu demokracie, ľudských práv a právneho štátu ako kľúčových podmienok udržateľného rozvoja v SÁ. Okrem toho sa iniciatíva zameriava na posilnenie spolupráce v oblasti riadenia hraníc, migrácie a mobility, ako aj na riešenie spoločných bezpečnostných výziev, ako sú terorizmus, násilný extrémizmus, organizovaný

¹¹³ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *Joint communication to the European parliament and the council: The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership.* 2019. [online]. [cit. 2023-18-01]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_communication_-_the_eu_and_central_asia_-_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf

zločin, pašovanie migrantov, obchodovanie s ľuďmi a obchodovanie s drogami. EÚ sa snaží zintenzívniť spoluprácu pri riešení základných príčin neistoty, ako sú chudoba, korupcia a zlé hospodárenie s prírodnými zdrojmi. Zaoberá sa aj odolnosťou v oblasti životného prostredia, klímy a vody, keďže SÁ čelí čoraz vážnejším environmentálnym výzvam. Snaží sa premeniť tieto výzvy na príležitosti podporou potenciálu regiónu v oblasti solárnej, veternej a vodnej energie, ako aj podporou reforiem energetického sektora a prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo. Podpora regionálneho programu v oblasti vody, mieru a prosperity zostáva kľúčovou prioritou a EÚ poskytuje svoje odborné znalosti v oblasti civilnej ochrany a reakcie na núdzové situácie s cieľom podporiť štrukturálnejší prístup k odolnosti a pripravenosti. EÚ uznáva, že podpora zdravého regulačného rámca je nevyhnutná na prilákanie súkromných investícií, a je odhodlaná spolupracovať so svojimi stredoázijskými partnermi na vykonávaní Parížskej dohody o zmene klímy.¹¹⁴ EÚ si tiež uvedomuje potenciál stredoázijského regiónu, ktorý je posilnený mladou populáciou, a je odhodlaná podporovať hospodárske reformy a modernizáciu v prospech celej spoločnosti a prispievať k znižovaniu nerovností.

Rozvoj súkromného sektora je jednou z kľúčových priorít investičného nástroja EÚ pre SÁ, ktorý sa zameriava predovšetkým na odvetvia podporujúce rast a zamestnanosť, ako sú poľnohospodárstvo a agropodnikanie, životné prostredie a voda, energetika, doprava a udržateľný cestovný ruch. EÚ tiež pracuje na rozvoji štatistických systémov s cieľom zabezpečiť kvalitné štatistické údaje a je odhodlaná spoločne riešiť štrukturálne prekážky, ktoré stále predstavujú obmedzenia pre obchodný a investičný potenciál medzi EÚ a krajinami strednej Ázie, ako aj zvýšiť medziregionálny obchod. Povzbudzuje a podporuje vstup Uzbekistanu a Turkmenistanu do Svetovej obchodnej organizácie (WTO), lepšie využívanie výhod Kazachstanu plynúcich z Dohody o posilnenom partnerstve a spolupráci (EPCA) a programy technickej spolupráce na podporu konvergenie alebo kompatibility s pravidlami EÚ a technickými medzinárodnými a európskymi normami. Záujem EÚ o stredoázijský región sa zameriava aj na partnerstvá pre udržateľné prepojenie, ako je zlepšenie infraštruktúry, diverzifikácia hospodárstva a integrácia do regionálnych a globálnych hodnotových reťazcov. EÚ tiež zvažuje vybudovanie transkaspického plynovodu a modernizáciu distribúcie elektrickej energie prostredníctvom inteligentných a

¹¹⁴ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *Joint communication to the European parliament and the council: The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership*. 2019. [online]. [cit. 2023-18-01]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_communication_-_the_eu_and_central_asia_-_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf

odolných decentralizovaných sietí a rozvoj prepojení medzi krajinami s cieľom podporiť regionálny a medziregionálny obchod s elektrickou energiou. Investuje aj do mládeže, vzdelávania, inovácií a kultúry, ktoré sú kľúčové pre konkurencieschopnosť a sociálnu súdržnosť SÁ. EÚ skúma možnosť využitia programov, ako je Erasmus+, na pomoc stredoázijským univerzitám pri modernizácii a vytvorení regionálneho priestoru vysokoškolského vzdelávania a odbornej prípravy s cieľom znížiť rozdiely spôsobené roztriešteným systémom. Stratégia z roku 2019 hovorí tiež o tom, že kľúčovým prvkom angažovanosti EÚ má byť plnenie záväzkov vyplývajúcich z Agendy OSN pre udržateľný rozvoj z roku 2030. K vymedzeniu priorít EÚ pre SÁ má tiež prispievať aj dialóg s občianskou spoločnosťou a miestnymi orgánmi.¹¹⁵

Stratégia z roku 2019 predstavuje všeobecný prístup EÚ vo vzťahu k stredoázijským krajinám, avšak z pohľadu obchodných priorít je smerodajnejšie prihliadnutie práve na aspekty obchodnej politiky EÚ voči regiónu.

Jedným z hlavných záujmov EÚ v krajinách SÁ pre rok 2023 je dvojaká úloha regiónu ako zdroja energií a tranzitnej cesty.¹¹⁶ Eskalácia vojny na Ukrajine ešte viac posilnila zameranie EÚ na SÁ, a to z viacerých dôvodov. EÚ bola v oblasti energetických potrieb veľmi závislá od ruského plynu, pričom vojna na Ukrajine zdôraznila význam nutného zníženia tejto závislosti. Krajiny SÁ, najmä Kazachstan a Turkménsko, majú obrovské zásoby uhl'ovodíkov vrátane zemného plynu a ropy.¹¹⁷ Spoluprácou so SÁ sa EÚ snaží diverzifikovať svoje energetické zdroje a zmierniť riziká spojené s nadmernou závislosťou od jedného dodávateľa. Dochádza tiež k čoraz častejšiemu narušeniu dodávok energie a tranzitných trás. SÁ ponúka alternatívne energetické tranzitné trasy, ktoré obchádzajú Rusko, čo má za úlohu zabezpečiť stabilnejších a bezpečnejších tokov zdrojov na európsky trh, čo môžeme považovať za ďalší aspekt obchodnej politiky EÚ – posilnenie energetickej bezpečnosti. EÚ sa štandardne, ako každá veľmoc v rámci svojej politiky, snaží o ďalšie rozšírenie svojho obchodu a investícií v regióne. V rámci svojej obchodnej politiky voči regiónu tiež podporuje stabilný regionálny poriadok založený na pravidlách. Takáto

¹¹⁵ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *Joint communication to the European parliament and the council: The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership*. 2019. [online]. [cit. 2023-18-01]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_communication_-_the_eu_and_central_asia_-_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf

¹¹⁶ MATVEEVA, ANNA. *A New Opening for EU-Central Asia Relations?*. [online]. [cit. 2023-03.02]. Dostupné na internete: <https://carnegieeurope.eu/2023/04/13/new-opening-for-eu-central-asia-relations-pub-89454>

¹¹⁷ KIZEKOVÁ, ALICA. *The EU's tightrope walk to energy cooperation with Central Asia*. [online]. [cit. 2023-03-02]. Dostupné na internete: <https://justclimate.fes.de/e/eu-central-asia-energy-cooperation>

podpora je nevyhnutná pre rozvoj regiónu, z čoho vyplýva efektívnejšie využitie jeho potenciálu ako zdroja energie a obchodu.¹¹⁸

4.1.2 Zmluvný rámec vzájomnej spolupráce

EÚ má spoluprácu s krajinami SÁ ošetrovanú prostredníctvom rôznych preferenčných dohôd. Bilaterálne obchodné vzťahy EÚ s Kirgizskom a Uzbekistanom upravuje už od roku 1999 Dohoda o partnerstve a spolupráci (PCA). S Tadžikistanom bola prijatá do platnosti v roku 2010. Je veľmi podobná ako dohody s Kirgizskom a Uzbekistanom, avšak je tiež prvou dohodou, ktorá zahŕňa dôležité klauzuly vo vzťahu k spoločným predmetom záujmu, ako sú zbrane hromadného ničenia, migrácia a terorizmus.¹¹⁹ Dohoda bola podpísaná tiež s Turkménskom už v roku 1998, avšak kvôli politickej situácii v Turkménsku, a to hlavne kvôli problémom s ochranou ľudských práv, Veľká Británia a Francúzsko s ratifikáciou dohody nesúhlasili a do platnosti teda nevstúpila.¹²⁰ Až do jej ratifikácie nadobudla v auguste roka 2010 platnosť Dočasná dohoda o obchode a obchodných záležitostiach (INTERIM). Ostatné oblasti spolupráce naďalej vychádzajú z Dohody o obchode a spolupráci (TCA), ktorá bola podpísaná ešte so ZSSR v roku 1989. Bilaterálne obchodné vzťahy EÚ a Kazachstanu sú pokrývané Dohodou o posilnenom partnerstve a spolupráci, ktorá bola podpísaná koncom roka 2015 a vstúpila do platnosti v marci roku 2020. Ide o prvú dohodu svojho druhu a pozdvihuje bilaterálne vzťahy s EÚ a Kazachstanom na novú úroveň. Môžeme však povedať, že EÚ vyjedнала dohodu EPCA tiež s Kirgizskom, tá však ešte nie je podpísaná. Rovnako začala aj rokovania o jej uzavretí aj s Uzbekistanom.¹²¹

¹¹⁸ HERMAN, Sarah. *EU-Central Asia relations and beyond: The orientation of energy policies in Kazakhstan*. 2022. [online]. In EIAS. [cit. 2023-04-02]. Dostupné na internete: <https://eias.org/publications/op-ed/eu-central-asia-relations-and-beyond-the-orientation-of-energy-policies-in-kazakhstan/>

¹¹⁹ EUROPEAN PARLIAMENT. *EU-Tajikistan Partnership and Cooperation agreement*. 2020. [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/delegations/da/eu-tajikistan-partnership-and-cooperatio/product-details/20170717DPU10941>

¹²⁰ ANCESHI, Lucca. *Breaking the deadlock in EU-Turkmenistan relations*. 2021. [online]. In University of Glasgow. [cit. 2023-07-02]. Dostupné na internete: https://www.gla.ac.uk/schools/socialpolitical/research/impactengagement/headline_808378_en.html

¹²¹ EUROPEAN PARLIAMENT BRIEFING. *The EUs new Central Asia strategy*. 2019. [online]. [cit. 2023-1-01]. Dostupné na internete: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633162/EPRS_BRI\(2019\)633162_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633162/EPRS_BRI(2019)633162_EN.pdf)

Tabuľka 2 Prehľad zmluvného rámca EÚ a krajín Strednej Ázie

<i>Krajina</i>	<i>PCA</i>	<i>EPCA</i>	<i>Súčasný Stav</i>
<i>Kazachstan</i>	1999 - 2020	Platná od roku 2020	EPCA
<i>Kirgizsko</i>	Platná od roku 1999	Prebiehajú negociácie	PCA
<i>Tadžikistan</i>	Platná od roku 2010	-	PCA
<i>Turkménsko</i>	Podpísaná v roku 1998, neratifikovaná (v platnosti INTERIM)	-	PCA (INTERIM)
<i>Uzbekistan</i>	Platná od roku 1999	Prebiehajú negociácie	PCA

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: EUROPEAN PARLIAMENT BRIEFING. *The EU's new Central Asia strategy*. 2019. [online]. [cit. 2023-18-01]. Dostupné na internete: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633162/EPRS_BRI\(2019\)633162_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633162/EPRS_BRI(2019)633162_EN.pdf)

Na základe tabuľky 2 môžeme prehľadnejšie vidieť, že EÚ má s každou krajinou stredoázijského regiónu uzavretý istý typ obchodnej dohody. Môžeme tiež na základe prebiehajúcich negociácií pozorovať snahu EÚ a niektorých stredoázijských krajín (Kirgizsko a Uzbekistan) o prehlbenie obchodných vzťahov prostredníctvom dohôd EPCA, zatiaľ čo dohody s Tadžikistanom a Turkménskom ostávajú nezmenené.

4.1.3 Iniciatívy EÚ a súkromných subjektov členských krajín v stredoázijskom regióne

Európska únia pre investovanie v regióne SÁ využíva Európsku investičnú banku (EIB). Je inštitúciou, prostredníctvom ktorej poskytuje na základe mandátu od Európskej komisie (EK) a Európskeho parlamentu (EP) pôžičky. Pôžičky pre SÁ spadajú pod rozpočet určený pre ázijské krajiny, z ktorého bolo pre SÁ za obdobie 2014-2020 vyčlenených 182 miliónov eur.¹²²

¹²² EUROPEAN INVESTMENT BANK. *The EIB in Central Asia*. 2023. [online]. [cit. 2023-12-04]. Dostupné na internete: https://www.eib.org/en/projects/regions/central-asia/index.htm?fbclid=IwAR3A2qyZSur73VpIRMBhHRps7Rj1gjrRo_GxclOzdI_Fkrd8ygwOVgSs9U

V roku 2010 bol iniciovaný Investičný nástroj pre Strednú Áziu (IFCA), ktorý vychádza z Investičného nástroja pre susedstvo (NIF)¹²³. Jeho cieľom je kombinovať financovanie grantov z rozpočtu EÚ s pôžičkami od finančných inštitúcií pre všetky krajiny SÁ. EIB v spolupráci s delegáciou EÚ v Astane zriadila v Kazachstane oddelenie technickej pomoci, ktoré využíva finančné prostriedky IFCA. IFCA funguje tak, že ponúka nenávratné finančné príspevky na podporu pôžičiek pre stredoázijské krajiny od EIB, Európskej banky pre obnovu a rozvoj (EBOR) a iných európskych multilaterálnych a národných rozvojových finančných inštitúcií. Hlavným cieľom IFCA je stimulovať ďalšie investície a rozhodujúce infraštruktúrne projekty s prvotným dôrazom na energetiku, životné prostredie, malé a stredné podniky (MSP) a sociálnu infraštruktúru. S vývojom stratégií pre Strednú Áziu sa môže uvažovať o ich prípadnom rozšírení o dopravné projekty. V rámci IFCA sú k dispozícii viaceré finančné nástroje, a to:¹²⁴

- spolufinancovanie investícií do projektov verejnej infraštruktúry;
- financovanie nákladov na záruky a úvery;
- dotácia na úrokovú sadzbu;
- technická pomoc;
- operácie rizikového kapitálu.¹²⁵

V záujme zachovania konzistentnosti činností IFCA, podporuje Európsku komisiu rada IFCA. Rada IFCA, ktorej predsedá EK, pozostáva zo zástupcov komisie, členských štátov a iných prispievateľských subjektov. Táto rada pomáha EK pri stanovovaní všeobecnej stratégie a prijímaní operatívnych rozhodnutí. Rada dostáva podporu od sekretariátu, na ktorý dohliada EK.¹²⁶

V rámci mandátu EIB na poskytovanie vonkajších úverov sa prioritou pripisuje projektom, ktoré zlepšujú dodávky energie a ochranu životného prostredia. Potenciálnymi

¹²³ Investičný nástroj európskej susedskej politiky (NIF) je finančný nástroj používaný ako súčasť európskej susedskej politiky. Bol oficiálne spustený v roku 2008 a jeho hlavným cieľom je podpora investícií do infraštruktúry a rastu súkromného sektora, najmä MSP, v susednom regióne. Poskytuje grantové financovanie, ktoré dopĺňa pôžičky od európskych finančných inštitúcií.

EUROPEAN COMMISSION. *Neighbourhood Investment Facility: Operational Annual Report 2013*. 2013. [online]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2016-12/20150731-nif-operational-annual-report-2013.pdf>

¹²⁴ EUROPEAN INVESTMENT BANK. *Technical assistance and grants*. 2023. [online]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: https://www.eib.org/en/projects/regions/central-asia/technical_assistance_and_grants/index.htm

¹²⁵ Posledné dva menované finančné nástroje sa financujú ako súčasť konkrétnej investičnej operácie alebo ako balík prostriedkov poskytnutý EIB.

¹²⁶ EUROPEAN INVESTMENT BANK. *Technical assistance and grants*. 2023. [online]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: https://www.eib.org/en/projects/regions/central-asia/technical_assistance_and_grants/index.htm

dlžníkmi môžu byť organizácie verejného sektora aj podniky súkromného sektora. V sektore energetiky sú vhodnými projektami projekty zamerané na rozširovanie, modernizáciu a zlepšovanie infraštruktúry a nákup zariadení na plynárenské a ropné siete, ktoré vedú k lepšiemu výkonu a vyššej bezpečnosti a ochrane dodávok plynu do EÚ, na zariadenia na ťažbu ropy a zemného plynu, pričom financovanie EIB sa zameriava na zariadenia a infraštruktúru určenú na účely ochrany životného prostredia, elektrárne a prenosové vedenia, ktoré prinášajú významné úspory energie a výhody v oblasti ochrany životného prostredia. V sektore životného prostredia medzi vhodné projekty patrí rozširovanie, modernizácia a skvalitňovanie infraštruktúry, ako aj obstarávanie zariadení na úsporu energie a iniciatívy, ktoré podstatne zlepšujú životné prostredie. Okrem toho sa stredoázijské krajiny môžu uchádzať o podporu z Nástroja banky pre opatrenia v oblasti klímy a životného prostredia (CAEF) pre projekty investičného charakteru týkajúce sa obnoviteľných zdrojov energie, energetickej efektivity, projektov zachytávania, prepravy alebo ukladania uhlíka zameraných na zníženie emisií skleníkových plynov a projektov, ktoré významne prispievajú k bezpečnosti dodávok energie do EÚ.¹²⁷

¹²⁷ EUROPEAN INVESTMENT BANK. *Financing facilities*. 2023. [online]. [cit. 2023-11-04]. Dostupné na internete: https://www.eib.org/en/projects/regions/central-asia/financing_facilities/index.htm

Tabuľka 3 Investičné projekty financované Európskou investičnou bankou (EIB) v Strednej Ázii

<i>Názov</i>	<i>Krajina</i>	<i>Sektor</i>	<i>Podpísaná suma</i>
<i>UZBEKISTAN SOLAR IPP</i>	Uzbekistan	Energetika	43 698 981
<i>DAMU COVID-19 LOAN FOR SMES</i>	Kazachstan	Úverové linky	42 000 000
<i>UZBEKISTAN - COVID19 RAPID RESPONSE TO SME-MSMES</i>	Uzbekistan	Úverové linky	82 196 285
<i>KAZAKHSTAN MICRO LENDING</i>	Kazachstan	Úverové linky	27 088 036
<i>QAIROKKUM HPP CLIMATE RESILIENCE UPGRADE</i>	Tadžikistan	Energetika	30 000 000
<i>UZBEKISTAN WATER FRAMEWORK LOAN</i>	Uzbekistan	Voda, kanalizácia	100 000 000
<i>UZBEKISTAN ENERGY EFFICIENCY LOAN</i>	Uzbekistan	Úverové linky	100 000 000
<i>KYRGYZ AGRICULTURE AND FOOD VALUE CHAIN</i>	Kirgizsko	Poľnohospodárstvo, rybolov, lesníctvo	22 000 000
<i>KAZAGRO CLIMATE LOAN FOR SMES MIDCAPS&MSMES -ACC</i>	Kazachstan	Úverové linky	100 000 000
<i>DAMU RESILIENCE AND CLIMATE ACTION LOAN FOR SMES</i>	Kazachstan	Úverové linky	100 000 000
<i>WATER SUPPLY SEWERAGE AND SOLID WASTE</i>	Kirgizsko	Voda, kanalizácia, tuhý odpad	20 000 000
<i>TAJIK - KYRGYZ POWER INTERCONNECTION</i>	Kirgizsko, Tadžikistan	Energetika	140 000 000
<i>DBK LOAN TO SMES & MIDCAPS</i>	Kazachstan	Úverové linky	120 000 000
<i>SBERBANK KAZAKHSTAN LOAN FOR SMES AND MIDCAPS</i>	Kazachstan	Úverové linky	100 000 000
<i>CRESCENT CLEAN ENERGY FUND TURKEY</i>	Turkménsko	Energetika	1 250 000
<i>TAJIK POWER REHABILITATION</i>	Tadžikistan	Energetika	7 000 000
Spolu			1 035 233 302 EUR

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: EUROPEAN INVESTMENT BANK. *Financed projects. 2023.* [online]. [cit. 2023-11-03]. Dostupné na internete: <https://www.eib.org>

V tabuľke 3 môžeme vidieť, že pri financovaní investičných projektov zameraných na mikro, malé a stredné podniky (SMES) EIB financuje projekty v Kazachstane a Uzbekistane prostredníctvom úverových liniek. Financuje ich do výšky viac ako 544 mil. EUR. Jedná sa napríklad o projekty spojené s obnovou po paralýze regionálnych ekonomík pandémie Covid-19, ktorá globálne vypukla v roku 2020. Tieto úvery sú poskytované vládam spomínaných krajín. Tiež sa v rámci tohto sektora financujú projekty v oblasti zmien klímy v agropotravinárskom sektore v Kazachstane. Respektíve ide o financovanie projektov, ktoré prispievajú k zmene klímy, ako je efektívne využívanie zdrojov, zlepšená logistika a pod. Účelom týchto úverov je aj diverzifikácia hospodárstiev a zníženie ich závislosti od sektorov ťažby ropy a plynu. Z tabuľky tiež vyplýva, že EIB v stredoázijskom regióne financuje investičné projekty v sektore energetiky, a to v celkovej výške takmer 222 mil. EUR. Tieto projekty sústredí v Uzbekistane, Tadžikistane, Turkménsku aj Kirgizsku. V Uzbekistane sa jedná o podporu fotovoltaickej elektrárne v regióne Samarkand, ktorá je podporovaná súkromnou spoločnosťou Total Eren, čo má v konečnom dôsledku prispieť k zníženiu rastúceho nedostatku dodávok elektrickej energie v Uzbekistane s využitím obnoviteľných zdrojov energie. V Tadžikistane sú EIB financované projekty zahrňujúce obnovu hydromechanických a elektromechanických zariadení vo vodnej elektrárni Kairakkum. Očakávaným výsledkom projektov je zvýšenie účinnosti, celkovej kapacity a celkovej ročnej produkcie elektrárne, čo má zvýšiť bezpečnosť a spoľahlivosť dodávok elektrickej energie v severnom Tadžikistane, ako aj bezpečnosť elektrárne, priehradu a vodnej nádrže a posilnenie odolnosti elektrárne voči nepriaznivým vplyvom zmeny klímy. EIB taktiež financuje projekt Tadžicko-Kirgizského energetického prepojenia, kde obe spomínané krajiny získali dotáciu vo výške 70 mil. EUR na výstavbu infraštruktúry na prenos elektrickej energie medzi týmito krajinami. Ide o súčasť projektu *Prenos a obchod s elektrickou energiou medzi SÁ a Južnou Áziou (CASA-1000)*. Financuje tu aj projekt zameraný na rekonštrukciu distribučných sietí nízkeho a stredného napätia v regióne Sugd vrátane inštalácie elektromerov s pomocnými zariadeniami, s cieľom umožniť riadenie dopytu, znížiť straty v distribučnej sieti a zvýšiť energetickú bezpečnosť. EIB v rámci investície do projektu spoločnosti Crescent Capital, *Fondu Čistej energie Crescent Turecko*, ktorý je zameraný na sektory obnoviteľných zdrojov energie v Turecku, Turkménsku, Bulharsku a Arménsku, poskytuje Turkménsku úvery v hodnote viac ako 1 mil. EUR. V tabuľke môžeme tiež vidieť, že EIB v krajinách ako Kirgizsko a Uzbekistan finančne podporuje tiež projekty v sektore vody, kanalizácie a tuhého odpadu. Pre Uzbekistan a jeho hospodárstvo predstavuje zásobovanie vodou jeden z najdôležitejších a bezprostredne

hroziacich problémov. Cieľom úveru vo výške 20 mil. EUR je zmierniť obmedzenia v zásobovaní vodou a zlepšenie kvality vody, ako aj zvýšenie pokrytia a účinnosti kanalizačných sietí. V Kirgizsku financovaný projekt orientovaný na vodu a odpad zase rieši problémy najnaliehavejších potrieb v oblasti nakladania s tuhým odpadom v podmienkach finančných obmedzení. Ide o projekt zameraný na odstránenie či zrekultivovanie súčasných skládok, ktoré slúžia viac ako 600 000 obyvateľom, s nepriaznivým vplyvom na životné prostredie, zdravie a klímu. V rámci vodnej stránky projektu sa očakáva zvýšenie úrovne služieb z hľadiska spoľahlivosti vodovodných systémov a kvality pitnej vody v oblasti poskytovania služieb. Posledným sektorom v tabuľke je sektor poľnohospodárstva, rybolovu a lesníctva. Tento sektor EIB financuje spolu s inými bankami prostredníctvom vrcholového úveru pre Ministerstvo financií Kirgizskej republiky, ktorá má pôsobiť ako hlavné rozhranie pre ostatných finančných sprostredkovateľov. Konečnými príjemcami úveru, vo výške 22 mil. EUR, sú SMES v agropotravinárskom sektore.¹²⁸

Aj napriek tomu, že veľká časť investícií EÚ do stredoázijského regiónu prúdi prostredníctvom európskych inštitúcií, významne sa na príleve priamych zahraničných investícií (PZI) podieľajú súkromné európske spoločnosti, a to najmä v oblasti energetiky, konkrétne ropy a plynu.

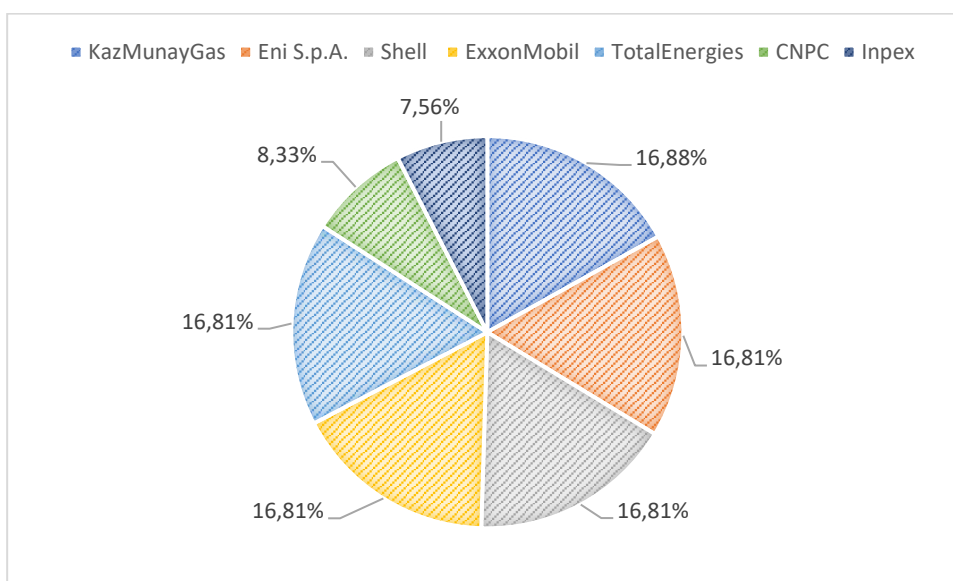
Koncom roka 1997 sa Kazachstan spolu s konzorciom popredných svetových ropných a plynárenských spoločností vo Washingtone dohodli na právnom rámci, Dohode o zdieľaní ťažby v Severnom Kaspickom mori (NCSPSA), ktorá predstavovala počiatok najväčšieho projektu PZI v kazašskej histórii.¹²⁹ Do roka 2015 bol *Severokaspický projekt (NCP)* prevádzkovaný na základe modelu, v ktorom prevádzkovateľ delegoval určité činnosti v oblasti vývoja a ťažby na štyri „agentské“ spoločnosti. V závere roka 2014 sa akcionári dohodli na ďalšej integrácii a konsolidácii riadenia vytvorením jednotného operátora – spoločnosti *North Caspian Operating Company (NCOC)*, ktorej najvyšší exekutívny orgán predstavuje generálny riaditeľ.¹³⁰

¹²⁸ EUROPEAN INVESTMENT BANK. *Financed projects*. 2023. [online]. [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <https://www.eib.org>

¹²⁹ NORTH CASPIAN OPERATING COMPANY. *About North Caspian project*. [online]. [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <https://www.ncoc.kz/en/ncoc/about>

¹³⁰ NORTH CASPIAN OPERATING COMPANY. *NCOC governance and Management system*. [online]. [cit. 2023-05-04]. Dostupné na internete: <https://www.ncoc.kz/en/ncoc/ncoc-governance>

Graf 1 Akcionári spoločnosti North Caspian Operating Company N.V. (NCOC)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: NORTH CASPIAN OPERATING COMPANY. NCOC governance and Management system. [online]. [cit. 2023-05-04]. Dostupné na internete: <https://www.ncoc.kz/en/ncoc/ncoc-governance>

Na grafe 1 vidíme percentuálne podiely akcionárov pôsobiacich v spoločnosti NCOC. Najvyšší podiel (16,88 %) má kazašská spoločnosť KazMunayGas. Najnižšie podiely patria čínskej China National Petroleum Corp. (CNPC) (8,33 %) a japonskej spoločnosti Inpex (7,56 %). Zvyšné akcie sú rovnomerne rozdelené medzi štyri spoločnosti. Americký ExxonMobil (16,81 %), holandský Royal Dutch Shell (16,81 %), francúzsky TotalEnergies (16,81 %) a taliansky Eni (16,81 %). Pozorujeme väčšinový podiel európskych spoločností (50,43 %).

Severokaspický projekt spoločnosti NCOC predstavuje prvý významný rozvoj ťažby ropy a zemného plynu na mori v Kazachstane. Zahŕňa tri polia: Kašagan, Kairan a Aktoty. Pole Kašagan sa nachádza 80 km od pobrežia mesta Atyrau v hĺbke 3 -4 m a je hlboké viac ako 4 km.¹³¹

¹³¹ NORTH CASPIAN OPERATING COMPANY. *About North Caspian project*. [online]. [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <https://www.ncoc.kz/en/ncoc/about>

Obrázok 2 Satelitné zobrazenie Severokaspického projektu (NCP)

Zdroj: NORTH CASPIAN OPERATING COMPANY. About North Caspian project. [online]. [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <https://www.ncoc.kz/en/ncoc/about>

Nachádza sa v ňom približne 9 až 13 mld. barelov (bbl) vyťažiteľnej ropy, čo z neho robí jeden z najväčších objavov ropy za posledných štyridsať rokov. Prvá komerčná, na mori vyťažená, ropa v histórii Kazachstanu bola vyťažená v roku 2016. Prvý milión ton ropy bol vyťažený v prvých dňoch roka 2017, pričom na prelome druhého a tretieho kvartálu 2017 dosiahla skutočná úroveň produkcie viac ako 200 000 bbl ropy denne. Tento projekt je široko rozsiahli a zložitý, vzhľadom na to sa rozvíja v niekoľkých fázach. V čase písania práce sa projekt nachádza v prvej fáze, pričom kombinácia bezpečnostných, logistických a technických výziev v nepriaznivom morskom prostredí z prvej fázy projektu Kašagan robí jeden z najväčších a najkomplexnejších priemyselných projektov, ktoré sa v súčasnosti realizujú kdekoľvek na svete.¹³² Podľa najnovších zdrojov sa odhaduje, že súkromné spoločnosti do projektu investovali už približne 70 mld. EUR.¹³³

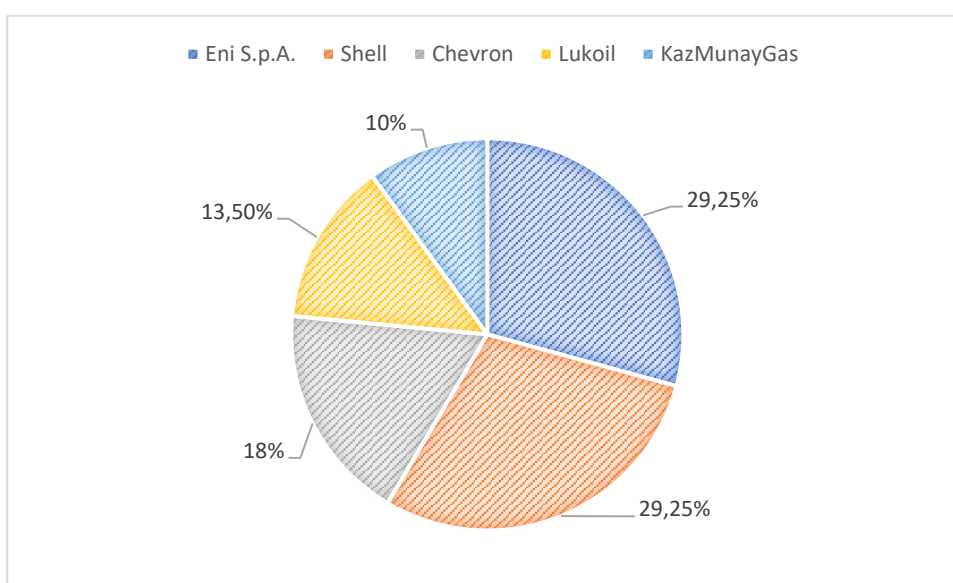
Ďalšou iniciatívou v stredoázijskom regióne, v ktorej do veľkej miery figurujú súkromné spoločnosti členských štátov EÚ je projekt *Ropné a plynové kondenzátové pole Karačaganak (KOGCF)*. Ide o najväčšie plynové kondenzátové pole v Kazachstane. Bolo objavné v roku 1979, pričom prvá ťažba bola uskutočnená až v roku 1984. Po podpísaní

¹³² NORTH CASPIAN OPERATING COMPANY. About North Caspian project. [online]. [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <https://www.ncoc.kz/en/ncoc/about>

¹³³ MAMYSHEV, Zhanbolat. *Expert reveals what may be behind Kazakhstans lawsuit against NCOC*. [online]. In Kursiv.Media. [cit. 2023-07-04]. Dostupné na internete: <https://kz.kursiv.media/en/2023-03-31/expert-reveals-what-may-be-behind-kazakhstans-lawsuit-against-ncoc/>

Konečnej dohody o rozdelení ťažby (FPSA) v roku 1997 prevzalo jeho správu od kazašskej vlády konzorcium kazašskej spoločnosti *Karachaganak Petroleum Operating (KPO)*. O pätnásť rokov neskôr sa partnerom projektu stala ďalšia kazašská spoločnosť, *KazMunayGas*, zatiaľ čo holandská spoločnosť *Royal Dutch Shell* sa na projekte začala podieľať začiatkom roka 2016. Dohromady *KOGFC* financuje päť spoločností.¹³⁴

Graf 2 Investiční partneri projektu Ropné a plynové kondenzátové pole Karačaganak (KOGCF)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: *KPO. Karachaganak field discovery*. [online]. [cit. 2023-08-04]. Dostupné na internete: <https://www.kpo.kz/en/about-kpo>

Na grafe 2 sú zobrazení piati investiční partneri participujúci na projekte *KOGCF*. Jedného z dvoch najväčších investorov projektu predstavuje talianska spoločnosť *Eni* (29,25 %). S rovnakým investičným podielom (29,25 %) vstupuje tiež holandská spoločnosť *Royal Dutch Shell*. O viac ako desať percent nižší podiel má americká spoločnosť *Chevron* (18 %) a investormi s najnižším podielom sú ruský *Lukoil* (13,5 %) a kazašská spoločnosť *KazMunayGas* (10 %). Pozorujeme väčšinový podiel európskych spoločností (58,5 %).

Pole *Karachaganak* predstavuje jedno z najväčších svetových ložísk zemného plynu a kondenzátu. Leží na severozápade Kazachstanu a jeho rozloha presahuje 280 km², neďaleko mesta *Aksaj*, pričom jeho pôvodné zásoby uhl'ovodíkov sú odhadované na 13,6

¹³⁴ NS ENERGY. *Karachaganak oil and gas condensate field*. [online]. [cit. 2023-08-04]. Dostupné na internete: <https://www.nsenergybusiness.com/projects/karachaganak-oil-and-gas-condensate-field/>

mld. bbl kvapalín a 59,4 bln. Tcf¹³⁵ zemného plynu. Hrubé zásoby sa odhadujú na viac ako 2,4 mld. bbl kondenzátu a 16 Tcf zemného plynu.¹³⁶

Obrázok 3 Mapa geografického umiestnenia projektu Ropné a plynové kondenzátové pole Karačaganak (KOGCF)¹³⁷

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: WIKIPEDIA COMMONS. Kazakhstan political map. . [online]. [cit. 2023-11-04]. Dostupné na internete: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kazakhstan_political_map_2000.jpg

V roku 2022 celková ťažba uhl'ovodíkov na poli predstavovala 128,5 mil. bbl ropného ekvivalentu (boe)¹³⁸. Od podpísania FPSA do roka 2022 bolo podľa spoločnosti KPO do projektu KOGCF investormi vložených viac ako 29,8 mld. USD.¹³⁹

Investičné a obchodné aktivity EÚ a súkromných spoločností jej členských štátov sú, vzhľadom na možnosti, ktoré región ponúka, do veľkej miery koncentrované v Kazachstane. V ostatných stredoázijských krajinách sa EÚ a jej členské štáty sústreďujú napríklad tiež na vodný manažment.

¹³⁵ Termín „bilión kubických stôp“ je používaný na meranie objemu zemného plynu používaného v americkom ropnom a plynárenskom priemysle. Meranie sa označuje skratkou **Tcf**.

INVESTOPEDIA. *Bilióny kubických stôp*. [online]. [cit. 2023-10-04]. Dostupné na internete: <https://investopedia.sk/2020/11/27/biliony-kubickyh-stop-tcf-trillion-cubic-feet-tcf/>

¹³⁶ KPO. *Karachaganak field discovery*. [online]. [cit. 2023-10-04]. Dostupné na internete: <https://www.kpo.kz/en/about-kpo>

¹³⁷ Červené vyznačenie na mape znázorňuje Pole Karačaganok.

¹³⁸ Barel ropného ekvivalentu (BOE) je termín používaný na zhrnutie množstva energie, ktoré zodpovedá množstvu energie nachádzajúcej sa v bareli ropy.

INVESTOPEDIA. *Barrel of oil Equivalent (BOE)*. [online]. [cit. 2023-11-04]. Dostupné na internete: <https://www.investopedia.com/terms/b/barrelofoilequivalent.asp>

¹³⁹ KPO. *Karachaganak field discovery*. [online]. [cit. 2023-10-04]. Dostupné na internete: <https://www.kpo.kz/en/about-kpo>

4.2 Zahraničnoobchodná politika Číny voči krajinám Strednej Ázie

Podpísaním Dohody o spolupráci v oblasti ropy a zemného plynu medzi Čínou a Kazachstanom v roku 1997 sa začalo obdobie zvýšenej spolupráce a záujmu Číny v regióne SÁ. Začal sa klásť dôraz na posilnenie spolupráce v oblasti energetiky, obchodu a bezpečnosti so SÁ, ako aj na vytvorenie „šanghajskej päťky“, pre multilaterálnu bezpečnostnú spoluprácu.¹⁴⁰ S hospodárskym rastom Číny sa naďalej zvyšoval jej dopyt po rope, a tak sa novým partnerom Číny pri rozširovaní a diverzifikácii jej zdrojov ropy stala práve na ropu bohatá SÁ. Zároveň sa SÁ stala dôležitým obchodným partnerom a súčasťou čínskeho plánu urýchliť svoj hospodársky rozvoj a udržať stabilitu vo svojom západnom regióne. V roku 2006 bola založená SCO, čo symbolizovalo, že priateľské vzťahy medzi Čínou a SÁ vstúpili do novej etapy vývoja.

4.2.1 Prístup Číny k stredoázijskému regiónu

Základným východiskom Číny je podpora stabilných bezpečnostných vzťahov s jej susedmi, vzhľadom na to, že mierové a stabilné regionálne prostredie je dôležitým aspektom čínskej bezpečnostnej stratégie a jej hlavným záujmom, čo Čína zahrnula aj do svojej Bielej knihy o národnej obrane z roku 1998.¹⁴¹ Rozvoj stabilných bezpečnostných vzťahov so SÁ sa stal kľúčovou otázkou čínskej zahraničnej politiky a ich vzájomné vzťahy sa v období po skončení studenej vojny jednoznačne zlepšili a spolupráca sa zlepšila v rôznych oblastiach. Čína má v SÁ široké záujmy vrátane stabilizácie hraníc, energetickej bezpečnosti, geopolitiky, boja proti extrémizmu a terorizmu. Môžeme teda záujmy Číny v tomto regióne rozdeliť z nasledujúcich pohľadov¹⁴²:

1. *Strategická pozícia*

SÁ má, ako bolo vyššie spomenuté, dôležité postavenie z hľadiska globálnej geopolitiky. Ako geografický stred Eurázie a centrum, ako aj strategický región hodvábnej cesty, je SÁ pivotnou oblasťou. Zabezpečenie SÁ ako strategického zázemia Číny je súčasťou veľkej čínskej geopolitickej stratégie. Čína sa sústreďuje na zdroje v tomto regióne a snaží sa v ňom udržať stabilitu. Existujú tri predpoklady bezpečnosti v SÁ: vyriešiť sporné

¹⁴⁰ MIHALKA, Michael. *Not Much of a Game: Security Dynamics in Central Asia*. 2007. In The China and Eurasia Forum Quarterly. [online]. roč 5, č. 2, 2007, s. 21-39. Dostupné na internete: <http://www.asia-studies.com/cef.html>

¹⁴¹ Biela kniha vymedzuje ciele Čínskej vlády v oblasti obrany a regionálnej bezpečnosti.

¹⁴² SCOBELL, Andrew et al. *Chinas strategy toward South and Central Asia: An empty fortress*. 2014. Santa Monica: RAND Corporation. s. 27-48. ISBN: 978-0-8330-8542-9

hraničné otázky medzi stredoázijskými štátmi a zachovať mier a bezpečnosť v pohraničných oblastiach; viesť bilaterálne vzťahy medzi Čínou a SÁ v dobrej vôli; a zabrániť tomu, aby sa krajiny stredoázijského regiónu dostali pod kontrolu niektorej z veľkých mocností alebo skupiny mocností, ktoré majú komplikované geopolitické a strategické vzťahy s Čínou alebo ohrozujú jej záujmy v regióne.¹⁴³ Teda cieľom čínskej politiky je zabrániť tomu, aby sa SÁ stala nestabilnou výzvou pre rozvoj a zahraničnú politiku.

2. *Hospodársky záujem*

Hlavným hospodárskym záujmom Číny v SÁ je energetika. Hoci má veľké zásoby uhlia, neefektívnosť a vysoká miera znečisťovania životného prostredia robia ropu a zemný plyn atraktívnejšími. Zvýšená medzinárodná závislosť a konkurencia v oblasti ropy a zemného plynu spôsobuje, že SÁ sa stáva cieľom kontroly, keďže je producentom a tiež aj tranzitným regiónom. Vzhľadom na to, že Čína vyhladáva ropu a zemný plyn v zahraničí, stredoázijské krajiny, najmä Kazachstan, pre ňu predstavujú sľubného partnera.¹⁴⁴ Dôležitou súčasťou čínskej energetickej stratégie je účasť na projektoch rozvoja energetiky v SÁ. Čína investuje alebo sa zaväzuje investovať značné sumy peňazí do ropných alebo plynárenských spoločností v regióne a pracuje na nových plynovodoch a ropovodoch spájajúcich stredoázijské krajiny so sieťou plynovodov v Sin-ťiangu.¹⁴⁵

3. *Stabilizácia hraníc*

Vzhľadom na skutočnosť, že stredoázijský región je rozhodujúci pre udržanie bezpečnosti a stability na západnej hranici, Čína sa snaží demarkovať, demilitarizovať a stabilizovať hranice so svojimi susednými krajinami, Ruskom, Kazachstanom, Kirgizskom a Tadžikistanom. Stabilita hraníc je ústredným bodom rozvojových plánov a zahraničnej politiky Číny. V oblasti bezpečnosti má dva ciele, a to udržať stabilitu na svojom území a zabezpečiť bezpečnosť a hospodársky blahobyt svojho obyvateľstva, ako aj zabezpečiť

¹⁴³ MARKETOS, Thrassy. 2009. *China's Energy Geopolitics: The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia*. Routledge. 2009. 41-49 s. ISBN 9780415586177

¹⁴⁴ SIMONOV, Eugene. *Half Chinas investment in Kazakhstan is in oil and gas*. 2019. [online]. In China Dialogue. [cit. 2023-12-04]. Dostupné na internete: <https://chinadialogue.net/en/energy/11613-half-china-s-investment-in-kazakhstan-is-in-oil-and-gas-2/>

¹⁴⁵ ZHIHAI, Xie. *Chinas Energy infrastructure development in Central Asia and its impact on regional energy supply and geopolitics*. In Journal of Inter-Regional Studies: Regional and Global Perspectives: scientific journal. [online]. Tokyo: Waseda University press. 2021. roč. 4. s. 1-14. ISBN 978-4-9908584-5-2 Dostupné na internete: https://www.waseda.jp/inst/oris/assets/uploads/2021/03/0315-vol-4_02_-Zhihai-Xie.pdf

mier a stabilitu na hraniciach prostredníctvom podpory dobrého susedstva a priateľstva.¹⁴⁶ Čína tiež pomáha stredoázijským krajinám kontrolovať domáce bezpečnostné problémy vrátane terorizmu, separatizmu, náboženskému extrémizmu a obchodovaniu s drogami z dôvodu, aby sa práve tieto problémy nestali bezpečnostnou hrozbou pre samotnú Čínu. Aktívne spolupracuje s krajinami SÁ aj v boji proti terorizmu a zločinu.¹⁴⁷

4. *Regionálny status*

Angažovanosť Číny v SÁ, najmä prostredníctvom SCO, je súčasťou jej celkovej diplomatickej stratégie. Pri podpore širšie akceptovanej vedúcej úlohy Čína urýchľuje svoje úsilie o podporu stabilného a produktívneho medzinárodného prostredia v okolí periférie. Cieľom vzťahov Číny so SÁ je legitimizovať pozície Číny v hlavných medzinárodných otázkach a slúžiť ako protiváha moci a vplyvu USA. Cieľom čínskej politiky v regióne je zabrániť tomu, aby sa tento región stal prekážkou vnútorného rozvoja Číny a dôležitejších cieľov zahraničnej politiky.¹⁴⁸

V otázke energetiky má Čína vypracovanú novú energetickú stratégiu, ktorej základné body hovoria o reštrukturalizácii energetického sektora so zameraním na maximalizáciu produkcie v krajine. Cesta, ktorou to Čína plánuje realizovať spočíva v prilákaní PZI do krajiny. Uvedomuje si tiež nutnosť diverzifikácie a zníženia závislosti od pevných palív ako je napríklad uhlie, ktoré tvorí vyše 70 % jej spotrebovaných energií, v rámci čoho prejavuje záujem aj o alternatívne zdroje, čo nadväzuje na jeden z bodov, a to na diverzifikáciu zdrojov s cieľom zníženia závislosti od jedného zdroja. V Číne síce neexistuje jediný uskutočňovateľ tejto stratégie, avšak práve v tomto bode sa všetci zúčastnení zhodujú na dôležitosti stredoázijských krajín. Na základe prognóz do roku 2030 sa predpokladá zvýšenie spotreby zemného plynu a ropy v Číne na 15 mil. bbl na deň, pričom sa krajina už teraz musí vyrovnávať s nedostatkom elektrickej energie.¹⁴⁹

¹⁴⁶ ZHIHAI, Xie. *Chinas Energy infrastructure development in Central Asia and its impact on regional energy supply and geopolitics*. 2021. In *Journal of Inter-Regional Studies: Regional and Global Perspectives: scientific journal*. [online]. Tokyo: Waseda University press. 2021. roč. 4. s. 1-14. ISBN 978-4-9908584-5-2 Dostupné na internete: https://www.waseda.jp/inst/oris/assets/uploads/2021/03/0315-vol-4_02_-Zhihai-Xie.pdf

¹⁴⁷ MURTAZASHVILI, Jennifer. *Chinas activities and influence in South and Central Asia*. 2022. [online] In Carnegie. [cit. 2023-12-04]. Dostupné na internete: <https://carnegieendowment.org/2022/05/17/china-s-activities-and-influence-in-south-and-central-asia-pub-87146>

¹⁴⁸ SUTTER, Robert. *Durability in China's Strategy toward Central Asia – Reasons for Optimism*. 2008. [online] [cit. 2023-12-04]. Dostupné na internete: <https://www.semanticscholar.org/paper/Durability-in-China%27s-Strategy-toward-Central-Asia-Sutter/72f3b943733b855dfb1ebddd4796ae0ff00d44f>

¹⁴⁹ JUZA, Peter. *Stredná Ázia a Čína – problémy politiky, bezpečnostné a možné geopolitické dôsledky*. 2019. [online]. [cit. 2023-14-04]. Dostupné na internete: https://www.sav.sk/index.php?lang=sk&doc=journal-list&part=article_response_page&journal_article_no=17229

Európska únia má svoje obchodné vzťahy s krajinami SÁ zmluvne ošetrené. Čína však v čase písania práce žiadne dohody o voľnom obchode (FTA) s krajinami SÁ nemá. Avšak vzhľadom na rastúci význam SÁ pre rozvoj Číny v regióne je pravdepodobné, že k uzavretiu takejto dohody v blízkom časovom horizonte predsa len dôjde.¹⁵⁰ Medzi Čínou a krajinami stredoázijského regiónu ale existujú Dohody o zamedzení dvojitého zdanenia DTA, ktoré Čína už so všetkými piatimi štátmi podpísala. Podpisujú ich jurisdikcie s cieľom zabrániť dvojitému zdaneniu alebo s cieľom minimalizácie dvojitého zdanenia rovnakého príjmu investora v dvoch krajinách. Hoci sa tieto dohody vzťahujú najmä na priame dane, ako je daň z príjmu fyzických osôb a daň z príjmu právnických osôb, zohrávajú pri podpore obchodu významnú rolu. A to napríklad tým, že prispievajú k odstraňovaniu obchodných prekážok a rozvíjajú obchodnú a investičnú spoluprácu medzi krajinami.¹⁵¹

Tabuľka 4 Dohody o zamedzení dvojitého zdanenia DTA

<i>Krajina</i>	<i>Dátum podpísania</i>	<i>Dátum vstupu do platnosti</i>
<i>Kazachstan</i>	12. september 2001	27. júl 2003
<i>Kirgizsko</i>	03. jún 2002	39. marec 2003
<i>Tadžikistan</i>	27. august 2008	28. marec 2009
<i>Turkménsko</i>	13. december 2009	30. máj 2010
<i>Uzbekistan</i>	03. júl 1996	03. júl 1996

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: OECD. PRC: Status of the list of reservations and notifications at the time of Signature. 2022. [online] [cit. 2023-27-03]. Dostupné na internete: <https://www.oecd.org/tax/treaties/beps-mli-position-china.pdf>

4.2.3 Čínska iniciatíva Belt and Road v stredoázijskom regióne

Tak ako EÚ, aj Čína v regióne SÁ svoje postavenie upevňuje prostredníctvom investícií v podobe rôznych projektov. Čínska investičná politika v krajinách SÁ je rozsiahla, systematická a zameraná na dlhodobé ciele, ktoré sú riadené jej hospodárskymi a strategickými záujmami.¹⁵²

¹⁵⁰ CHINA BRIEFING. *China and Central Asia: Bilateral trade relationships and future outlook*. 2021. [online]. [cit. 2023-27-03]. Dostupné na internete: <https://www.china-briefing.com/news/china-and-central-asia-bilateral-trade-relationships-and-future-outlook/>

¹⁵¹ CHINA BRIEFING. *China and Central Asia: Bilateral trade relationships and future outlook*. 2021. [online]. [cit. 2023-27-03]. Dostupné na internete: <https://www.china-briefing.com/news/china-and-central-asia-bilateral-trade-relationships-and-future-outlook/>

¹⁵² HORN, Sebastian et al. 2019. *China's overseas lending*. In Kiel Working Paper. [online]. Kiel institute for the world economy. 2019. č. 2132. s. 5 - 11. ISSN: 1350-1763. Dostupné na internete: https://www.ifw-kiel.de/fileadmin/Dateiverwaltung/IfW-Publications/Christoph_Trebesch/KWP_2132.pdf

Najrozsiahlejším a zároveň najznámejším je projekt *Belt and Road Initiative* (BRI), slovensky „Iniciatíva pásma a cesty“. Jedná sa o formu stratégie, ktorej cieľom je vytvorenie prepojenia medzi Afrikou, Áziou a Európou prostredníctvom efektívnych pozemných a námorných sietí s cieľom zvýšenia obchodu, stimulácie hospodárskeho rastu a zlepšenia regionálnej integrácie.¹⁵³ Názov vymyslel čínsky prezident Xi Jinping, ktorý sa nechal inšpirovať koncepciou historickej Hodvábnej cesty. Iniciatívu oznámil v roku 2013. Projekt BRI bol tiež v minulosti označovaný ako *One Belt one Road* (OBOR), slovensky „Jeden pás, jedna cesta“.¹⁵⁴ V roku 2022 predstavovala angažovanosť Číny v 147 krajinách iniciatívy BRI približne 67,8 mld. USD, čo bolo dosiahnuté prostredníctvom viac ako 200 transakcií. Táto suma je takmer na úrovni záväzku Číny v rámci BRI z roka 2021, ktorý predstavoval 68,7 mld. USD. Z týchto záväzkov bolo približne 32,5 mld. USD určených na investície, zatiaľ čo 35,3 mld. USD bolo vyčlenených na stavebné zákazky, ktoré sú čiastočne financované čínskymi úvermi.¹⁵⁵ V rámci iniciatívy BRI bolo stanovených niekoľko priorít spolupráce:¹⁵⁶

- koordinácia politík;
- zvýšenie výstavby a prepojenosť infraštruktúry;
- neobmedzený obchod;
- finančná integrácia;
- užšie medzil'udské väzby a výmeny;
- zvyšovanie medzil'udského vplyvu;
- viac obchodu, viac pracovných miest;
- zlepšenie financovania.

Od oznámenia iniciatívy v roku 2013 predstavuje kumulatívna angažovanosť 962 mld. USD, z čoho sa približne 573 mld. USD vzťahuje na stavebné zmluvy a 389 mld. USD sa týka nefinančných investícií.¹⁵⁷

¹⁵³ EBRD. *Belt and Road initiative (BRI)*. 2021. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://www.ebrd.com/what-we-do/belt-and-road/overview.html>

¹⁵⁴ INDEO, Fabio. *The impact of the Belt and road initiative on Central Asia: Building new relations*. 2018. In *Chinas Belt and Road Initiative*. Palgrave Macmillan. 2018 s. 135 – 153. ISBN : 978-3-319-75434-5

¹⁵⁵ WANG, Christopher. *China Belt and road Initiative (BRI) investment report*. 2022. [online]. In Green Finance & Development Center. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2022/>

¹⁵⁶ XINHUA SILK ROAD INFORMATION SERVICE. *What are the BRI cooperation priorities*. 2020. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://en.imsilkroad.com/p/310592.html>

¹⁵⁷ WANG, Christopher. *China Belt and road Initiative (BRI) investment report*. 2022. . [online]. In Green Finance & Development Center. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://en.imsilkroad.com/p/310592.html>

Projekt BRI je financovaný niekoľkými inštitúciami. Dá sa posudzovať zo štyroch hľadísk – priame investície zo strany Číny, nepriame financovanie zo strany Číny prostredníctvom úverov, financovanie zo strany medzinárodných organizácií a zo strany vlád jednotlivých krajín podieľajúcich sa na projekte. Čínske inštitúcie financujúce BRI sú Ázijská infraštruktúrna investičná banka (AIIB), Čínska rozvojová banka, Čínska EXIM banka a čínsky Fond Hodvábnej cesty. Medzi svetové organizácie patrí napríklad Svetová banka (WB).¹⁵⁸

V stredoázijskom regióne sa nachádza 261 investičných projektov, ktoré sú zastrešované čínskou iniciatívou BRI.

Obrázok 4 Mapa trás projektu Belt and Road prechádzajúcich cez územie Strednej Ázie

Zdroj: STANDARD CHARTERED. *Belt and Road: One Masterplan. Six economic corridors of power*. 2019. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://www.sc.com/en/feature/one-masterplan-six-corridors/>

¹⁵⁸ INDEO, Fabio. *The impact of the Belt and road initiative on Central Asia: Building new relations*. 2018. In *Chinas Belt and Road Initiative*. Palgrave Macmillan. 2018. 135 -155 s. (303 s.) ISBN : 978-3-319-75434-5

Tabuľka 5 Projekty zastrešované čínskou iniciatívou Belt and Road (BRI)

Názov	Krajina	Spôsob financovania	Suma (mld. USD)
<i>Plynovod</i> <i>Kazachstan-Čína</i>	Kazachstan	Čínska rozvojová banka; Asian Gas Pipeline	12,2
Diaľnica Centre-West	Kazachstan,	Verejná pôžička od AIIB	1,11
<i>Plynovod Stredná Ázia-Čína</i>	Turkménsko, Tadžikistan, Kirgizsko, Uzbekistan	nedostupné	12,6
<i>Závod na spracovanie bavlny v Dangare</i>	Kirgizsko	Financovanie súkromnou spoločnosťou	nedostupné
<i>Železnica Hodvábnej cesty</i>	Tadžikistan, Kirgizsko	nedostupné	nedostupné
<i>Projekt Most nad riekou Vanč</i>	Tadžikistan	nedostupné	nedostupné

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: AMIMJONOV, F. et al. *BRI in Central Asia: Overview of Chinese Projects, Central Asia Regional Data Review*. 2019. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: https://osce-academy.net/upload/file/Unified_Database_BRI_in_Central_Asia.xlsx

V tabuľke 5 môžeme vidieť šesť vybraných projektov, ktoré sú pod správou iniciatívy BRI. Tieto projekty neboli vybrané na základe špecifického kľúča, napriek tomu spolu súvisia. Podstatou tabuľky nie je bližšie priblíženie týchto projektov, ale poukázanie na nedostatky, ktoré iniciatíva BRI má. Čínske projekty a investície sú často netransparentné, a preto nie je jednoduché správne vyhodnotiť ich podmienky, riziká alebo dokonca aj hodnotu. Informácie o veľkých čínskych projektoch sú buď úplne uzavreté, alebo chýbajú špecifiká úverovania projektu, účasti strán na jeho realizácii a ďalšej prevádzke, návratnosť a hospodársky a politický význam.¹⁵⁹

Iniciatíva BRI so sebou prináša množstvo problémov a rizík. Čína nastavuje podmienky projektov tak, aby projekty v regióne realizovali primárne čínske podniky. Veľká

¹⁵⁹ CRUDE ACCOUNTABILITY. *Investigating Chinese investments*. 2018. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://crudeaccountability.org/what-we-do/chinese-investments/>

časť finančných prostriedkov, ktoré Čína vloží do SÁ, nikdy neopustí čínsky systém. Pôžička poskytnutá čínskou bankou stredoázijskej vláde sa opätovne investuje do čínskej spoločnosti, ktorá získala zákazku na stavbu infraštruktúry, a ktorá do SÁ privezie čínske vybavenie a čínsku pracovnú silu na realizáciu daného projektu. Odhaduje sa, že viac ako 60 % projektov BRI financovaných Čínou je pridelených čínskym spoločnostiam.¹⁶⁰ Väčšina miestneho obyvateľstva preto okrem novej infraštruktúry nemá z týchto projektov žiadny úžitok, ako napríklad pracovné miesta a zisk pre lokálne podniky.¹⁶¹

Ďalším problémom pre krajiny SÁ vyplývajúcim z účasti na BRI je riziko dlhovej pasce. Čína poskytuje vládam SÁ pôžičky, čo znamená, že krajiny sa stále viac zadlžujú voči Číne. Čína využíva štátny dlh ako významný nástroj svojej zahraničnej politiky. Viac ako dve desiatky krajín sveta dlhujú čínskej vláde vyše 10 % svojho HDP. V prvej päťdesiatke najzadlženejších príjemcov priamych čínskych úverov sú tri stredoázijské krajiny - Kirgizsko je na 5. mieste s 30,5 % HDP, Tadžikistan na 19. mieste so 16,1 % HDP a Uzbekistan na 39. mieste so 7,5 % HDP.¹⁶² Väčšina projektov BRI je zameraných na infraštruktúru a negenerujú pre krajiny SÁ priame zisky, čo má za následok zadlžovania krajín SÁ voči Číne na projektoch, ktoré neprinášajú priamy rast HDP. Hrozba neschopnosti splácať dlhy však neplatí pre všetky krajiny rovnako. Na rozdiel od Kazachstanu, Turkménska a Uzbekistanu majú Kirgizsko a Tadžikistan menej diverzifikované a na zdroje bohaté ekonomiky, v dôsledku čoho im chýbajú aktíva, ktorými by sa dali úvery zabezpečiť. Preto väčšinu pôžičiek, ktoré im Čína poskytla, tvoria štátne pôžičky, t. j. priame pôžičky vláde, za ktorých splatenie vláda ručí bez ohľadu na ziskovosť toho-ktorého projektu. Tieto krajiny sú preto obzvlášť zraniteľné a pokiaľ nebudú schopné splácať tieto projekty, majú iba dve reálne možnosti pre splácanie úverov. Prvou je reštrukturalizácia a zmena splátkového kalendára dlhu, o ktorú sa už obe krajiny opakovane usilovali.¹⁶³ To by však prinieslo len krátkodobú úľavu a viedlo by k splateniu podstatne vyššej sumy počas trvania pôžičky. Okrem toho je nepravdepodobné, že by Čína predĺžila splácanie pôžičiek na

¹⁶⁰ TALIGA, Harri. *Belt and Road Initiative in Central Asia*. 2021. [online]. In ITUC. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/belt_and_road_initiative_in_central_asia.pdf

¹⁶¹ WANI, Ayjaz. *Invest, Indebt, Incapacitate: Is China replicating its Xinjiang model in BRI countries?*. 2020. Observer Research Foundation. 2020. s. 21 – 28. ISBN: 978-93-90159-81-9

¹⁶² HORN, Sebastian et al. 2019. *China's overseas lending*. In Kiel Working Paper. [online]. Kiel institute for the world economy. 2019. č. 2132. s. 5 - 11. ISSN: 1350-1763. Dostupné na internete: https://www.ifw-kiel.de/fileadmin/Dateiverwaltung/IfW-Publications/Christoph_Trebesch/KWP_2132.pdf

¹⁶³ YUSUFZODA, Mullorajab. *Tajikistan asked for a postponement of the payment of foreign debt until mid-year*. 2021. [online]. In Ozodi. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://rus.ozodi.org/amp/31030236.html>

neurčito. Druhou možnosťou je prípad Srí Lanky.¹⁶⁴ Jej neschopnosť splácať dlh vyvrcholila do straty kontroly nad jej hlavným hospodárskym aktívom, hlavným prístavom Hambantota.¹⁶⁵ Vzhľadom na stav hospodárstva v Kirgizsku a Tadžikistane vyzerá druhá možnosť reálnejšie pričom v niektorých prípadoch sa už toto udialo a Čína získala kontrolu nad strategickými prístavmi, lukratívnymi baňami a ornou pôdou vo viacerých krajinách Strednej a Južnej Ázie. Celkovú veľkosť hrozby je však ťažké určiť kvôli vyššie spomenutému nedostatku informácií o úverovaní jednotlivých projektov.¹⁶⁶

Čínske investície v SÁ sa orientujú primárne na generovanie zisku a zabezpečenie energií pre Čínu. Nezlepšujú sociálno-ekonomickú situáciu komunit, a miestne vlády nepresadzujú environmentálne a iné zákony na ochranu miestneho obyvateľstva. Čínske spoločnosti zhoršujú existujúce environmentálne problémy, ako napríklad v prípade Kazachstanu, kde sa podieľajú na znečisťovaní cenných zdrojov pitnej vody. Je zrejmé, že najviac postihnuté sú komunity v blízkosti ropných a plynových polí, ktoré však majú najmenší úžitok z ropy vytlačenej z ich zeme a odoslanej na pohon čínskeho hospodárstva. Tieto komunity sú najviac zasiahnuté zhoršujúcimi sa životnými podmienkami spôsobenými zhoršovaním ich životného prostredia. Mnohí obyvatelia žijúci v blízkosti najbohatších zásob ropy v Strednej Ázii nemajú k dispozícii základné ľudské potreby, ako je čistá voda alebo kúrenie pre svoje domovy. Zároveň ľudia žijúci v blízkosti ropných polí, široká verejnosť a občianska spoločnosť nemajú takmer žiadny prístup k rozhodovaniu o týchto projektoch.¹⁶⁷

Participácia stredoázijských krajín na projekte BRI však neprináša týmto krajinám len negatíva. Na každú z týchto krajín má tiež pozitívny dopad. V Kazachstane iniciatíva prispela k rozvoju infraštruktúry a pomohla tak riešiť jej nedostatok a celkovo poskytla príležitosti na hospodársky rozvoj a zvýšenie obchodu a investícií medzi Čínou a Kazachstanom, a napríklad pre Kirgizsko okrem zvýšenia obchodu a investícií s Čínou BRI pomohlo s rekonštrukciou teplární, či vysokonapäťového elektrického vedenia, ktoré

¹⁶⁴ GRETSKY, Sergei. *Chinas Debt-trap diplomacy and Central asia*. 2022. [online]. In The Jamestown Foundation. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://jamestown.org/program/chinas-debt-trap-diplomacy-and-central-asia/>

¹⁶⁵ Prístav Hambantota bol odovzdaný Číne na 99 rokov, pretože Srí Lanka nemôže splácať čínske úvery, ktoré si od Číny vzala na jeho výstavbu.

LIANG, Hai Lu. *Sri Lanka hands over port to China to pay of debt*. 2018. [online]. In The National. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://www.thenationalnews.com/world/asia/sri-lanka-hands-over-port-to-china-to-pay-off-debt-1.684606>

¹⁶⁶ WANI, Ayjaz. *Invest, Indebt, Incapacitate: Is China replicating its Xinjiang model in BRI countries?*. 2020. Observer Research Foundation. 2020. s. 21 – 28. ISBN: 978-93-90159-81-9

¹⁶⁷ CRUDE ACCOUNTABILITY. *Road to China Report*. 2021. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://crudeaccountability.org/road-to-china-report/>

má spojiť sever a juh krajiny. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že BRI je pre krajiny stredoázijského regiónu prínosnou iniciatívou. Aktívne prispieva k rozvoju infraštruktúry zúčastnených krajín, rozšíreniu ich obchodu a k prilákaní zahraničných investícií, čo sú primárne dôvody, prečo sú krajiny, nie len Strednej Ázie, ale tiež ostatné krajiny ležiace na trasách „novej hodvábnej cesty“, ochotné sa vystaviť rizikám spomínaných projektov.¹⁶⁸

4.3 Analýza obchodných a investičných vzťahov EÚ a Číny s krajinami Strednej Ázie

Krajiny stredoázijského regiónu obchodujú, ako už bolo spomenuté v predchádzajúcich kapitolách, s mnohými ekonomickými veľmocami. Vzhľadom na to, že práca je zameraná na EÚ a Čínu v tomto regióne, je adekvátne prostredníctvom vizualizácie dát poukázať na ich ekonomické postavenie, rovnako ako aj na ich postavenie v kontraste s inými aktérmi.

Tabuľka 6 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu krajín Strednej Ázie za rok 2021 (mld. USD)

	EÚ	Čína	Rusko	India	USA	Turecko	Ostatné štáty	Celkový obrat
<i>Kazachstan</i>	24,23	18,00	24,62	2,00	2,23	4,078	21,89	97,05
<i>Kirgizsko</i>	0,33	1,88	1,94	0,05	0,10	0,41	2,52	7,23
<i>Tadžikistan</i>	0,43	1,44	0,75	0,12	0,04	0,39	2,83	6,00
<i>Turkménsko</i>	1,29	1,02	0,87	0,11	0,10	1,69	2,63	7,72
<i>Uzbekistan</i>	3,56	6,60	7,03	0,48	0,30	1,82	17,97	37,76
<i>Spolu</i>	29,83	28,94	35,21	2,76	2,79	8,39	47,84	155,76

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: ITC Trade map. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1

Celkový obrat krajín stredoázijského regiónu za rok 2021 predstavoval takmer 155,8 mld. USD, na čom sa EÚ podieľala v hodnote 29,83 mld. USD a Čína v hodnote 28,9 mld. USD. Vidíme však, že v roku 2021 sa na celkovom obrate krajín SA podieľalo Rusko, s hodnotou 35,21 mld. USD, čo znamená, že v danom roku Rusko predstavovalo najväčšieho obchodného partnera regiónu, zatiaľ čo EÚ bola na druhom a Čína na treťom mieste. Ďalším

¹⁶⁸ TOKTOGULOVA, D. – WEIQING, Z. *A Critical Analysis of the Belt and Road Initiative in Central Asia*. 2020. [online]. [cit. 2023-21-04]. Dostupné na internete: <https://www.arcjournals.org/pdfs/ijmsr/v8-i8/5.pdf>

javom, ktorý je možné odsledovať z tabuľky 6 je rozdiel vo výške obchodu tých-ktorých krajín SÁ. Najviac obchodujú najvyspelejšie krajiny, Kazachstan s celkovým obratom 97,05 mld. USD, Uzbekistan s celkovým obratom 37,76 mld. USD a Turkménsko s celkovým obratom 7,72 mld. USD. V tesnom závесе za Turkménskom sa nachádza Kirgizsko s celkovým obratom 7,23 mld. USD. Na druhú stranu vidíme nízku, miestami až zanedbateľnú obchodnú výmenu externých aktérov s Tadžikistanom, s celkovým obratom 6 mld. USD, v porovnaní s ich ostatnou obchodnou výmenou v rámci regiónu.

Tabuľka 7 Vývoj zahraničného obchodu krajín Strednej Ázie a Európskej únie v priebehu rokov 2017 - 2021 (v mld. USD)¹⁶⁹

	2017	2018	2019	2020	2021	Spolu
<i>Kazachstan</i>	24,293	30,435	27,003	20,780	24,924	127,435
<i>Kirgizsko</i>	0,381	0,419	0,478	0,365	0,394	2,037
<i>Tadžikistan</i>	0,457	0,254	0,233	0,313	0,472	1,729
<i>Turkménsko</i>	0,991	0,766	1,032	0,841	1,289	4,919
<i>Uzbekistan</i>	2,088	2,760	2,987	2,783	3,263	13,881
<i>Spolu</i>	28,210	34,634	31,733	25,082	30,342	150,001

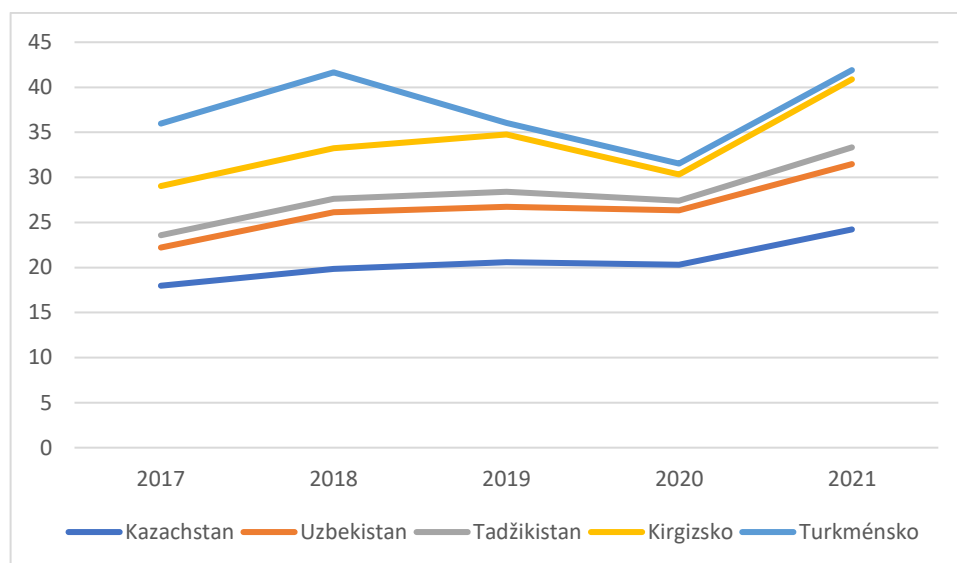
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: ITC Trade map. [online]. [cit. 2023-22-03]. Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c42%7c%7c23%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c4%7c1%7c1%7c1

Tabuľka 7 popisuje vývoj zahraničného obchodu medzi krajinami stredoázijského regiónu a EÚ v rokoch 2017 – 2021. Najvýznamnejšie sa vyvíjal obchod medzi EÚ a Kazachstanom v roku 2018, kedy dosahoval obrat ich vzájomného obchodu takmer 30,5 mld. USD. Ich celková obchodná výmena do roka 2021 predstavovala takmer 127,5 mld. USD, čo na celkovom obrate krajín SÁ a EÚ v priebehu relevantných rokov predstavuje približne 85 %. Druhým významným celkovým obchodným obratom sa na základe tabuľky ukazuje obrat Uzbekistanu, ktorého vzájomný obchod s EÚ v roku 2021 predstavoval 3,26 mld. USD. Ich celková obchodná výmena do roka 2021 predstavovala takmer 14 mld. USD, čo na celkovom obrate krajín SÁ a EÚ v priebehu relevantných rokov predstavuje v kontraste s Kazachstanom približne 9 %. Ďalej nasleduje vývoj obchodu medzi Turkménskom a EÚ, ktorý dosahoval najvyššie hodnoty, podobne ako Uzbekistan, v roku 2021, a to približne 1,3 mld. USD. Celkový obchodný obrat predstavoval v priebehu rokov

¹⁶⁹ Zobrazenie vývoja zahraničného obchodu krajín Strednej Ázie a Európskej únie v priebehu rokov 2017 – 2021 má tabuľkovú formu z dôvodu neprehľadnosti čiarového zobrazenia. Vzhľadom na veľké rozdiely spôsobené obchodnou výmenou s Kazachstanom.

2017 – 2021 takmer 5 mld. USD, čo ich vzájomnú obchodnú výmenu povýšilo na približne 3,3 %né podieľanie sa na celkovom obchodnom obrate v priebehu relevantných rokov. Nasleduje Kirgizsko, ktorého obchodný obrat v EÚ vykazoval najvyššie hodnoty v predpandémickom roku 2019. Na celkovom obrate v priebehu relevantných rokov sa podieľa obratom 2,04 mld. USD, čo predstavuje takmer 1,4 % podiel na celkovom obchodnom obrate EÚ s regiónom. Najmenšie obchodné obraty má EÚ s Tadžikistanom. Na základe pozorovaní z tabuľky v priebehu rokov svoju obchodnú výmenu mierne znížili a neskôr vrátili na podobnú úroveň. V roku 2021 predstavovala ich vzájomná obchodná výmena 472 mil. USD. Celková obchodná výmena Tadžikistanu a EÚ v priebehu relevantných rokov predstavovala približne 1,73 mld. USD, čo v prepočte na percentná hovorí o ani nie 1,2 % podiele.

Graf 3 Vývoj zahraničného obchodu krajín Strednej Ázie a Číny v priebehu rokov 2017 - 2020 (v mld. USD)

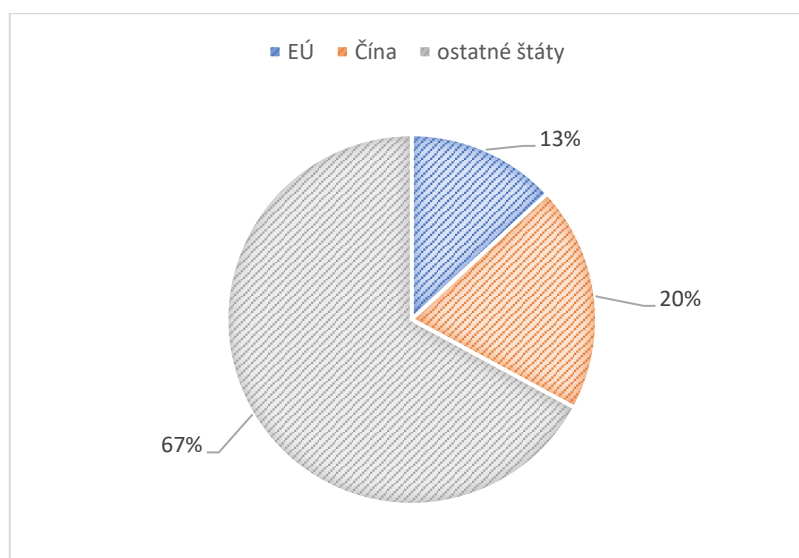

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: ITC Trade map. [online]. [cit. 2023-22-03]. Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c%7c23%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1

Na grafe 3 môžeme vidieť čiarové zobrazenie vývoja zahraničného obchodu medzi krajinami Strednej Ázie a EÚ v priebehu rokov 2017 – 2021. Môžeme vidieť, že najintenzívnejšie sa vyvíjal obchod s Kazachstanom. V roku 2021 obchodná výmena s Čínou predstavovala 24,22 mld. USD, čo v priebehu pozorovaných rokov predstavovalo najvyšší obrat. Ich celková obchodná výmena predstavovala k roku 2021 takmer 103 mld. USD, čo na celkovom obrate Číny s regiónom predstavuje 55 % podiel na celkovom obchodnom obrate regiónu s Čínou. Ďalej môžeme pozorovať Uzbekistan, ktorého

obchodná výmena v Čínou v roku 2021 dosiahla takmer 7,3 mld. USD. V priebehu relevantných rokov vzájomná výmena dosiahla takmer 30 mld. USD, čo na celkovom regionálnom obrate s Čínou predstavuje 16 %. S podielom 14,9 % na celkovom obrate krajín SÁ s Čínou je v poradí Kirgizsko. Celková obchodná výmena Kirgizska a Číny v priebehu piatich rokov predstavuje takmer 28 mld. USD. Tak ako predošlé krajiny, aj Kirgizsko dosahovalo v rámci obchodnej výmeny s Čínou najvyššie hodnoty v roku 2021. Ďalšie nasleduje Turkménsko, ktoré malo s Čínou najvyššiu obchodnú výmenu v roku 2018, a to takmer 8,5 mld. USD. Na celkovom obchodnom obrate krajín stredoázijského regiónu a Číny sa podieľa približne do výšky 10 %, a to celkovou hodnotou obratu takmer 19 mld. USD. Najmenšie obchodné obraty má Čína s Tadžikistanom. V roku 2021 predstavovala ich vzájomná obchodná výmena takmer 2 mld. USD, pričom celková obchodná výmena v priebehu relevantných rokov predstavovala takmer 7,5 mld. USD, čo tvorí takmer 4 % podiel na celkovom regionálnom obrate s Čínou.

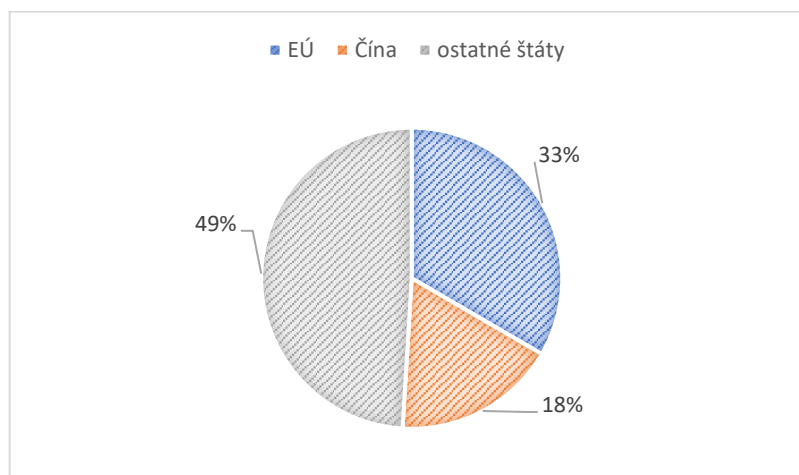
Graf 4 Podiel Európskej únie a Číny na importe Strednej Ázie za rok 2021

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: ITC Trade map. [online]. [cit. 2023-23-03]. Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c42%7c%7c23%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c3%7c1%7c1%7c1

Graf 4 znázorňuje podiel EÚ a Číny, ako aj ostatných externých aktérov na celkovom importe do regiónu SÁ. Vidíme, že EÚ do stredoázijského regiónu importuje 13 % z celkového importu SÁ, zatiaľ čo podiel Číny na celkovom importe predstavuje 20 %. Ostatní zahraniční aktéri sa na celkovom importe do stredoázijských krajín podieľajú zvyšnými 67 %.

Graf 5 Podiel Európskej únie a Čína na exporte Strednej Ázie za rok 2021

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: ITC Trade map. [online]. [cit. 2023-23-03]. Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c42%7c%7c23%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c3%7c1%7c1%7c1

Graf 5 znázorňuje podiel EÚ a Číny, rovnako ako aj ostatných externých partnerov na celkovom exporte z regiónu SÁ. Vidíme, že krajiny SÁ do krajín EÚ exportujú 33 % svojich celkových exportov, pričom do Číny exportujú 18 % svojich celkových exportov. Ostatní exportní partneri sa na exporte zo stredoázijského regiónu podieľajú zvyšnými 49 %. EÚ spomedzi všetkých krajín stredoázijského regiónu exportuje najviac do Kazachstanu. Rovnako aj Čína.

Tabuľka 8 Top 5 komodít exportovaných z krajín Strednej Ázie do Európskej únie za rok 2021

HS4 kód	Názov komodity	Hodnota v mil. USD	Podiel na celkovom exporte v %
2709	Ropné oleje a oleje získané z bitúmenových nerastov, surové	16 490	84,9
7403	Meď, rafinovaná, a zliatiny medi, surové (okrem zliatin medi položky 7405)	331	1,7
7601	Netvárený hliník	253	1,3
2710	Ropné oleje a oleje získané z bitúmenových nerastov (okrem surových); prípravky obsahujúce ...	229	1,2
1204	Lanové semeno, tiež drvené	215	1,1

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: ITC Trade map. [online]. [cit. 2023-28-03]. Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c42%7c%7c23%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1

V tabuľke 8 môžeme prehľadne vidieť komodity, ktoré krajiny SÁ exportujú do krajín EÚ. V rámci stredoázijského exportu do EÚ na úrovni HS4 mala v roku 2021 dominantné postavenie tovarová skupina 2709 s takmer 85 %ným podielom na celkovom exporte. To ukazuje význam stredoázijskej ropy pre EÚ. S výrazným odstupom nasledujú tovarové skupiny 7403, 7601, 2710 a 1204, ktoré sa na celkovom importe do krajín EÚ nepodieľajú ani na úrovni 2 %.

Tabuľka 9 Top 5 komodít importovaných do krajín Strednej Ázie z Európskej únie za rok 2021

<i>HS4 kód</i>	<i>Názov komodity</i>	<i>Hodnota v mil. USD</i>	<i>Podiel na celkovom importe v %</i>
3004	Lieky pozostávajúce zo zmiešaných alebo nezmiešaných produktov na terapeutické alebo profylaktické použitie	1 131	10,9
9999	Komodity inde neuvedené	449	4,3
8802	Motorové lietadlá, napr. vrtuľníky a lietadlá"; kozmické lode vrátane satelitov a suborbitálnych	405	3,9
3002	Ludská krv; krv zvierat pripravená na terapeutické, profylaktické alebo diagnostické použitie; antiséra	326	3,1
9018	Nástroje a prístroje používané v lekárskech, chirurgických, zubárskych alebo veterinárnych vedách	216	2,1

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: ITC Trade map. [online]. [cit. 2023-28-03]. Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c42%7c%7c23%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1

V tabuľke 9 pre zmenu prehľadne vidíme komodity, ktoré krajiny SÁ importujú z krajín EÚ. Môžeme vidieť, že v roku 2021 boli najviac importované komodity na úrovni HS4 lieky, v tovarovej skupine 3004, a to s takmer 11 %ným podielom na celkovom exporte EÚ do regiónu. Ďalšími najviac do SÁ exportovanými komoditami boli komodity v tovarových skupinách 9999, 8802, 3002 a 9018. Jedna z týchto tovarových skupín, skupina 3002, sa v zozname piatich najviac importovaných komodít nachádza v dôsledku pandémie COVID-19, kedy do krajín SÁ boli v roku 2021 z EÚ dovážané vakcíny proti

tomuto vírusu.¹⁷⁰ Pozorujeme však častý výskyt tovarov so zdravotníckym účelom, a to aj v prípade, že si odmyslíme vplyvy pandémie na komoditnú štruktúru. Preto môžeme konštatovať, že v prípade importu krajín SÁ z EÚ, sa nejedná o práve diverzifikovanú škálu tovarov.

Tabuľka 10 Top 5 komodít exportovaných z krajín Strednej Ázie do Číny za rok 2021

<i>HS4 kód</i>	<i>Názov komodity</i>	<i>Hodnota v mil. USD</i>	<i>Podiel na celkovom exporte v %</i>
7403	Meď, rafinovaná, a zliatiny medi, surové (okrem zliatin medi položky 7405)	2 632	21,2
2709	Ropné oleje a oleje získané z bitúmenových nerastov, surové	2 427	19,5
2603	Medené rudy a koncentráty	1 670	13,5
7202	Ferozliatiny	987	8,0
2844	Rádioaktívne chemické prvky a rádioaktívne izotopy	696	5,6

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: ITC Trade map. [online]. [cit. 2023-23-03]. Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c42%7c%7c23%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1

Tabuľka 10 nám približuje komoditnú štruktúru exportu krajín SÁ do Číny. V roku 2021 Čína najviac importovala zo SÁ komodity tovarovej skupiny s HS4 kódom 7403, a to s podielom na celkovom exporte až 21,2 %. V tesnom závese sú komodity tovarovej skupiny 2709, ropa až s 19,5 %ným podielom na celkovom exporte krajín SÁ, čo ukazuje význam stredoázijskej ropy pre čínsku ekonomiku. Tento podiel však predstavuje obrovský rozdiel v porovnaní s exportným podielom EÚ. Komoditná štruktúra na základe najviac exportovaných tovarov z krajín SÁ do Číny sa na základe získaných informácií javí pomerne diverzifikovane.

¹⁷⁰ EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *Central Asia*. 2022. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/eeas/central-asia_en

Tabuľka 11 Top 5 komodít importovaných do krajín Strednej Ázie z Číny za rok 2021

<i>HS4 kód</i>	<i>Názov komodity</i>	<i>Hodnota v mil. USD</i>	<i>Podiel na celkovom importe v %</i>
6202	Dámske alebo dievčenské zvrchníky, kabáty, peleríny, plášte, anoraky, vrátane lyžiarskych bünd, vetroviiek, ...	1 929	6,5
6402	Obuv s vonkajšou podrážkou a zvrškom z gumy alebo plastov (okrem nepremokavej obuvi z ...	1 189	4,0
8517	Telefónne prístroje vrátane telefónov pre mobilné siete alebo iné bezdrôtové siete; ostatné ...	913	3,1
6201	Pánske alebo chlapčenské zvrchníky, kabáty, peleríny, plášte, anoraky, vrátane lyžiarskych bünd, vetroviiek, ...	827	2,8
6204	Dámske alebo dievčenské obleky, komplety, saká, blejzre, šaty, sukne, delené sukne, nohavice, ...	822	2,8

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: ITC Trade map. [online]. [cit. 2023-23-03]. Dostupné na internete: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c42%7c%7c23%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1

Tabuľka 11 opisuje prehľadnejšie komoditnú štruktúru importu krajín SÁ z Číny za rok 2021. Krajiny SÁ v rámci čínskeho exportu do regiónu importujú najviac komodity tovarovej skupiny 6202 so 6,5 %ným podielom na celkovom importe. Ďalšou tovarovou skupinou s vysokým celkovým podielom je tovarová skupina 6402, 8517, 6201 a 6204. Môžeme pozorovať menšie rozdiely v podieloch týchto tovarových skupín, ako aj to, že krajiny SÁ z Číny importujú do veľkej miery tovary textilného priemyslu. Vieme teda povedať, že čo sa týka najväčších stredoázijských importov z Číny, nie sú natoľko diverzifikované.

Aj napriek tomu, že pri pohľade na konkrétne komoditné štruktúry importu a exportu medzi krajinami SÁ, EÚ a Číny pozorujeme pomerne konštantné štruktúry, pri pohľade na ne ako na celok môžeme vidieť celkom diverzifikované komoditné rozhranie. Najväčší podiel na exporte z krajín SÁ majú komodity ako „ropné oleje a oleje získané z bitúmenových nerastov, surové“ a „meď, rafinovaná, a zliatiny medi, surové (okrem zliatin medi položky 7405)“. V kontraste s komoditami, ktoré krajiny SÁ importujú z EÚ ide najčastejšie o komodity zo sektoru zdravotníctva, ako napríklad lieky, krv či zdravotnícke

stroje a zariadenia. Pri pohľade na importy z Číny vidíme diverzitu stredoázijských importov, kde importujú v samotnej podstate hlavne produkty textilného priemyslu.

Okrem obchodnej výmeny medzi krajinami SÁ s EÚ a Čínou, majú zúčastnené strany upevňované vzťahy tiež prostredníctvom PZI, ktoré EÚ a Čína do krajín regiónu SÁ investujú. V predchádzajúcich kapitolách sme poukázali na to, ako sú krajiny stredoázijského regiónu späté s EÚ a Čínou v závislosti od ich investičných aktivít. Nasledujúce tabuľky vyjadrujú angažovanosť EÚ a Číny v regióne za obdobie rokov 2017 – 2021.

Tabuľka 12 Prílev PZI z EÚ do krajín SÁ za obdobie 2017 – 2021 (mil. USD)

	2017	2018	2019	2020	2021	Spolu
<i>Kazachstan</i>	2 703,0	4 787,0	1 837,0	398,0	1 386,0	11 111,0
<i>Kirgizsko</i>	0,7	7,5	0,0	8,1	6,9	23,2
<i>Tadžikistan</i>	0,0	95,1	95,1	96,0	97,0	383,2
<i>Turkménsko</i>	3,1	1,5	-0,1	-1,3	-2,5	0,7
<i>Uzbekistan</i>	NA	45,8	43,5	22,0	19,7	131,0
Spolu	2 706,8	4 936,9	1 975,5	522,8	1 507,1	11 649,1

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: EUROSTAT. [online]. [cit. 2023-23-03]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/BOP_FDI6_GEO__custom_5500119/default/table?lang=en

V tabuľke 12 vidíme prílevy PZI do konkrétnych krajín stredoázijského regiónu zo strany EÚ v časovom horizonte piatich rokov. Môžeme pozorovať, že najväčší prílev PZI v priebehu týchto rokov zažíva Kazachstan, a to práve pre svoje ropné a plynné bohatstvo. V roku 2018 môžeme pozorovať rýchly nárast prílevu PZI do Kazachstanu až vo výške takmer 5 mld. USD (96,96 % celkových zahraničných investícií v roku 2018). V roku 2017 kazašská vláda zriadila národnú spoločnosť KazakhInvest, ktorá má uľahčiť aktivity zahraničných investorov v Kazachstane. Vytvorila tak akúsi špeciálnu ekonomickú zónu, čo prilákalo do krajiny viac zahraničných investorov a tým aj vyšší prílev PZI.¹⁷¹ V roku 2020 môžeme pri viacerých krajinách SÁ pozorovať pokles prílevu PZI. Je to dôsledok vypuknutia pandémie COVID-19, kedy bol značne zasiahnutý svetový obchod. V roku 2021

¹⁷¹ U.S. Embassy in Astana. *2018 Investment Climate Statements: Kazakhstan*. 2018. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: <https://www.state.gov/reports/2018-investment-climate-statements/kazakhstan/>

po miernom ozdravení ekonomík prílev PZI začal opäť rásť. Vidíme tiež odlev PZI v Turkménsku v rokoch 2019 – 2021. Môžeme tiež vidieť, že v priebehu obdobia 2017 – 2021 vyše 95,38 % PZI z EÚ do krajín SÁ prišlo do Kazachstanu, pričom len za posledný dostupný rok predstavovali takmer 92 %. Za Kazachstanom, s druhým najvyšším podielom na celkovom príleve PZI, nasleduje Tadžikistan s percentuálnym podielom 3,29 %. Do Uzbekistanu z EÚ v priebehu dostupných rokov prúdilo približne 1,12 % celkových PZI a do krajín ako Kirgizsko a Turkménsko šlo v porovnaní s Kazachstanom takmer zanedbateľných 0,20 % a 0,01 % celkových PZI z EÚ.

Tabuľka 13 Prílev PZI z Číny do krajín SÁ za obdobie 2017 – 2021 (mil. USD)

	2017	2018	2019	2020	2021	Spolu
Kazachstan	2 070,00	118,00	786,00	115,00	822,00	3 911,00
Kirgizsko	137,00	100,00	215,66	252,40	76,40	781,46
Tadžikistan	0,50	-0,01	12,70	0,49	-0,12	13,56
Turkménsko	190,00	352,00	28,80	391,20	225,00	1 187,00
Uzbekistan	-73,00	99,00	-445,00	-36,00	369,00	-86,00
Spolu	2 324,50	668,99	598,16	723,09	1 492,28	5 807,02

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: CEIC. [online]. [cit. 2023-23-03]. Dostupné na internete: <https://www.ceicdata.com/en/china/outward-direct-investment-by-country?page=3>

Tabuľka 13 objasňuje prílevy PZI z Číny do krajín stredoázijského regiónu v časovom horizonte piatich rokov. Vidíme, že tak, ako EÚ, aj Čína prevažnú väčšinu svojich PZI orientuje smerom na Kazachstan, do ktorého za toto obdobie bolo investovaných takmer 4 mld. USD. Čína tiež značne investuje v Turkménsku. Najmenej PZI od Číny získal v priebehu týchto rokov Uzbekistan. Celkovo v roku 2021 Čína do krajín SÁ investovala formou PZI takmer 1,5 mld. USD.¹⁷² Pri pohľade na celkové prílevy PZI za uvedených päť rokov vidíme, že vyše 67,35 % celkových PZI smerovalo do Kazachstanu, pričom v poslednom evidovanom roku investície do Kazachstanu predstavovali viac ako 55 % celkových PZI. Ďalším najväčším poberateľom PZI z Číny v stredoázijskom regióne je Turkménsko, a to s celkovým percentuálnym podielom až 20,44 %. Za ním nasleduje

¹⁷² Tabuľka je spracovaná na základe údajov získaných americkým inštitútom American Enterprise Institute. Vzhľadom na zamlčané, nepravdivé a nedostatočné dáta zo strany Číny, čísla uvedené v tabuľke sú do značnej miery postulátom.

Kirgizsko s takmer 13,5 % podielom. Celkový prílev PZI do Tadžikistanu v priebehu dostupných rokov predstavuje približne 0,23 %, pričom ale prílev PZI do Uzbekistanu v priebehu rokov vykazuje výlučne negatívne hodnoty. To je pravdepodobne spôsobené čínskymi dezinvestíciami v krajine.

Na základe predošlej analýzy môžeme vidieť, že EÚ, ako aj Čína, predstavujú pre krajiny stredoázijského regiónu významných obchodných a investičných partnerov, ako aj to, že krajiny stredoázijského regiónu vzhľadom na svoje surovinové bohatstvo predstavujú významných partnerov pre EÚ a Čínu.

5 Diskusia

Stredná Ázia už v historickom kontexte predstavovala signifikantný región. Po rozpade Sovietskeho zväzu a osamostatnení týchto republík Európska únia, rovnako ako aj Čína, uvidela v stredoázijskom regióne množstvo možností ako prostredníctvom svojej angažovanosti môže posilniť svoje ako regionálne, tak aj globálne pôsobenie.

Ako sme mohli vidieť v predchádzajúcej kapitole, Európska únia a Čína pre stredoázijské krajiny predstavujú významných partnerov. Svoje postavenia sa snažia v regióne stabilizovať predovšetkým prostredníctvom rôznych, im vlastných iniciatív. Obe veľmoci však uplatňujú na realizáciu, či aj samotnú prevádzku svojich aktivít rôzne prístupy, za ktorými sa skrýva tiež množstvo problémov.

Prístup Európskej únie sa dá do veľkej miery definovať ako hodnotový. Odporovali sme, že hlavné priority v stratégiách Európskej únie voči tomuto regiónu sú orientované na oblasti ľudských práv, demokratizáciu, vzdelávanie, ekonomický rozvoj, vzájomnú spoluprácu, ekológiu, regionálnu bezpečnosť a medzi-kultúrne dialógy. Stratégia Číny je diametrálne odlišná. Áno, aj Európska únia mnohé aktivity v rámci svojej stratégie vykonáva v prvom rade pre vlastné záujmy. Stredná Ázia pre ňu predstavuje pre Európsku úniu trh pre obchod, hlavne ale predstavuje alternatívny zdroj energií. Tieto záujmy ale dokáže elegantne zakrývať aktívnou participáciou na osvetových iniciatívach. Avšak stratégia Číny v rámci stredoázijského regiónu rieši primárne záujmy Číny. Je opakom európskeho prístupu s hodnotovým zameraním a miesto toho je zameraná na „biznis“. Podľa našich zistení nerieši otázku ľudských práv, a už v žiadnom prípade nerieši demokratizáciu. Čína rieši zisky, odbytové trhy, zaistenie svojich hraníc, svojho vplyvu a otázku energií. Obe veľmoci majú veľký záujem o stredoázijské surovinové bohatstvo, ktorým krajiny Strednej Ázie disponujú. V tomto bode sa ich záujmy stretávajú asi najintenzívnejšie.

Úsilie Európskej únie o posilnenie vzťahov so Strednou Áziou predstavuje pre tieto krajiny príležitosť spolupracovať s „neutrálnym a skúseným“ partnerom s cieľom zlepšiť ich hospodárske podmienky a diverzifikovať ich politické väzby. Zároveň môžeme povedať, že Európska únia slúži stredoázijským krajinám ako skvelý príklad úspešnej regionálnej integrácie, od ktorej sa môže učiť. Udržiavanie mocenskej rovnováhy je pre krajiny Strednej Ázie dôležité, pretože dependencia na jednom partnerovi, a je jedno, v akej oblasti, môže mať pre dependentného závažné následky. Aj napriek tomu, že vlády stredoázijských krajín sú prístupom Európskej únie do značnej miery naklonené, nie všetky spôsoby jej prenikania

do regiónu môžu týmto krajinám vyhovovať. Okrem environmentálnych dopadov, ktoré majú mnohé projekty európskych súkromných spoločností, ako sú Royal Dutch Shell, TotalEnergies alebo Eni, sústredené v Kaspickom mori (NCP), či v severozápadnej časti Kazachstanu (KOGFC), niektoré stredoázijské krajiny nemusia byť úplne stotožnené s hodnotovým prístupom, ktorý Európska únia voči regiónu má. Krajiny ako sú napríklad Tadžikistan, Turkménsko a Uzbekistan existujú skôr na autoritárskych a opresívnejších režimoch, a teda otázky ľudských práv a demokratizácie nemusia byť ničím, čomu by vlády týchto krajiny mohli byť otvorené. V tomto smere pre ne môže byť atraktívnejšia práve Čína a jej prístup. Tá na tieto krajiny formou hodnotového prístupu neapeluje. Tieto rozdiely v politickej kultúre pre Európsku úniu predstavujú pomerne veľkú výzvu, pretože sa krajiny Strednej Ázie môžu prikláňať práve k Číne.

Čínska Belt and Road sa v porovnaní s európskymi iniciatívami financovanými prostredníctvom EIB nesústreďuje na klimatické výzvy, malé či stredné podniky alebo poľnohospodárstvo. Sústreďuje sa na primárny rozvoj infraštruktúry, či už výstavbou železníc alebo ciest či mostov. Iniciatíva BRI sa predovšetkým vo svojej agende zameriava na oblasti energetiky, financií a IT, ťažbu nerastných surovín, cestnú a železničnú dopravu, priemysel, a vo veľmi malom množstve tiež na oblasti poľnohospodárstva a ľudských vzťahov. Niektoré aspekty sa však vzhľadom na nízke financovanie dajú považovať za irelevantné. Čína a jej iniciatívy však prinášajú regiónu iné problémy. Okrem environmentálnych problémov v dôsledku výstavby infraštruktúrnych prepojení v rámci čínskeho projektu BRI, predstavuje pre stredoázijské krajiny reálnu hrozbu zadlžovanie čínskymi nevýhodnými pôžičkami. Riziko dlhovej pasce je skutočným problémom, nie len pre krajiny Strednej Ázie. Je to problém, ktorý postihol Srí Lanku a tiež mnohé africké krajiny, ako Angola, Etiópia, Zambia či Keňa.¹⁷³ V roku 2023 predstavoval dlh Angoly voči Číne rekordných 40 mld. USD.¹⁷⁴ Taktiež pre Strednú Áziu Čína nepredstavuje transparentného partnera pre svoju politiku cenzúry a tendencie podávania skreslených, niekedy až nereálnych dát. V rámci predošlej kapitoly sme poukázali na to, ako neúplné sú dáta, ktoré Čína ponúka o svojich projektoch v rámci BRI v Strednej Ázii. Často neudáva ani len skreslené dáta, volí nedať dáta žiadne, čo predstavuje riziko. Toto riziko, ktoré Čína pre krajiny Strednej Ázie

¹⁷³ 365 MOZAMBIQUE. *Angola is Africa's Largest Debtor to China and Debt Should be a „Global Priority“* – Chatham House. 2023. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: <https://360mozambique.com/world/angola/angola-is-africas-largest-debtor-to-china-and-debt-should-be-a-global-priority-chatham-house/>

¹⁷⁴ THE NORTH AFRICA POST. *Angola's debts to China, a record of over \$40 billion*. 2023. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: <https://northafricapost.com/64110-angolas-debts-to-china-a-record-of-over-40-billion.html>

predstavuje na druhú stranu predstavuje perspektívu pre Európsku úniu. Vlády krajín Strednej Ázie sa pri spolupráci s Európskou úniou, transparentným a pomerne spoľahlivým partnerom, nemusia obávať. Zámery európskych investičných projektov, ako sú projekty spomínané v štvrtej kapitole, sú pomerne jasné. Prehľadne sa dá zorientovať v tom, čo, za koľko a kde tieto projekty riešia. Smerujú prevažne do energetiky, úverových liniek, vody, kanalizácie a poľnohospodárstva, pričom ich realizácia je do istej miery sledovateľná. V tomto smere môžeme povedať, že projekty Číny a Európskej únie sa líšia v podobných sférach, ako ich stratégie. Európska únia vo svojom mene podniká iniciatívy a uskutočňuje projekty tak, aby mali do veľkej miery kladný dopad na predmetné stredoázijské krajiny. Čína sa snaží pomocou svojich projektov v rámci BRI prevažne len o pomoc pozdĺž trás projektu. Neschádza z vlastnej cesty pre to, aby urobila niečo navyše, zameriava sa len na svoj obchodný cieľ.

S prihliadnutím na to, že Európska únia a Čína sú dôležitými obchodnými partnermi stredoázijských krajín, analýza s pomocou rôznych štatistických internetových databáz umožnila priblíženie ich obchodných, ako aj investičných vzťahov. Analýza nám ukázala, že Európska únia obchoduje najviac s Kazachstanom. Čína tiež, avšak pri pozornejšom preskúmaní dát nám vychádza, že Čína s ostatnými krajinami regiónu obchoduje podstatne viac, ako Európska únia. To môže byť dôsledkom geografickej blízkosti regiónu. Čína je podstatne bližšie, ako Európska únia, a teda je pre ňu jednoduchšie uskutočňovať obchodné výmeny. Ako sme vyššie spomenuli, môže ísť tiež o dôsledok osobných preferencií krajín regiónu v prístupových prioritách. V oboch prípadoch sme mali možnosť vidieť, že najväčší pokles obchodnej výmeny nastal v roku 2020, kedy svetovú ekonomiku zasiahla pandémia COVID-19. Nasledujúci rok, kedy boli na trh predstavené vakcíny proti tomuto vírusu, môžeme pozorovať obnovenie obchodu v dôsledku postupného ozdravovania ekonomík. Z pohľadu komoditnej štruktúry sme mohli vidieť, že ako Čína, tak aj Európska únia z krajín Strednej Ázie vo veľkom vyváža produkty surovinového priemyslu. Avšak z opačného pohľadu, kedy sme pozerali na to, čo dovážajú stredoázijské krajiny, sme pozorovali väčšie rozdiely v ekonomikách našich predmetných externých aktérov. Stredná Ázia sa v časech pandémie COVID-19, presnejšie v období objavenia vakcín proti vírusu, obrátila so žiadosťou o dodávky na Európsku úniu. V komoditnej štruktúre importov z Číny sme takéto snahy nepozorovali. Môže to naznačovať pohľad, ktorým stredoázijské krajiny tieto veľmoci vnímajú. Európska únia môže byť vnímaná ako sociálny padák, zatiaľ čo Čína striktne ako obchodný partner.

Pri pohľade na priame zahraničné investície sme pozorovali, že Európska únia v regióne za posledné roky investuje viac, ako Čína. Súkromné spoločnosti členských štátov EÚ môžu v tomto pozorovaní hrať podstatnú rolu.

V konečnom dôsledku môžeme skonštatovať, že toto mocenské súperenie prináša krajinám Strednej Ázie, ako aj Európskej únii a Číne množstvo výhod aj nevýhod. Aby Európska únia reálne zvýšila prepojenia so Strednou Áziou a do istej miery zablokovala vplyv Číny, bude musieť vytvoriť lepšiu dopravnú infraštruktúru, ako aj uľahčiť kultúrne, vzdelávacie a finančné výmeny. Mala by pomocou spolupráce s vládami krajín Strednej Ázie pozorne monitorovať svoje projekty verejnými inštitúciami, ako doma, tak aj v regióne.

Záver

Vo svete sa posledné desaťročia začína medzi svetovými mocnosťami rozpútať novodobý súboj o moc. Už však nie vo forme vojen, skôr vo forme ekonomických súbojov. Globalizované ekonomiky sa pokúšajú o získanie prvenstva, silného vplyvu a partnerstva so strategicky najvýhodnejšími hráčmi. Výnimkou nie je ani Európska únia a Čína, ktoré si postupne začali uvedomovať skutočný význam stredoázijských ekonomík. Vzájomné vzťahy obe veľmoci aktívne posilňujú prostredníctvom obchodných a investičných iniciatív.

Obchodné a investičné iniciatívy Európskej únie a Číny v Strednej Ázii predstavujú novú kapitolu v histórii tohto regiónu, ktorá odráža vývoj globálneho hospodárskeho prostredia a trvalý význam tejto oblasti ako strategickej križovatky alebo akéhosi „mosta“ medzi Európou a Áziou. Keďže Európska únia a Čína pokračujú v prehľbovaní svojej angažovanosti v Strednej Ázii, je zrejmé, že si uvedomujú obrovský potenciál regiónu pre rast, zdroje a prepojenie, čo na druhej strane môže posilniť ich príslušný globálny vplyv.

Príležitosti, ktoré ponúka Stredná Ázia, sú rôznorodé a môžu priniesť vzájomný prospech všetkým stranám. Investície Európskej únie a Číny môžu prispieť k sociálno-ekonomickému rozvoju regiónu, infraštruktúre a regionálnej integrácii, čím sa podporí udržateľný rast a prosperita. Okrem toho ich prítomnosť môže stimulovať inovácie, prenos poznatkov a budovanie kapacít, čím sa ďalej zvýši postavenie Strednej Ázie na svetovej scéne. Zvýšená angažovanosť týchto veľmocí však prináša aj významné výzvy vrátane rizika geopolitického napätia, environmentálnych problémov a sociálnej nerovnosti.

V záujme maximalizácie pozitívnych výsledkov svojej angažovanosti v Strednej Ázii musia EÚ a Čína tieto zložité otázky riešiť obozretne a prezieravo a zabezpečiť, aby sa ich obchodné a investičné iniciatívy riadili zásadami udržateľnosti, inkluzívnosti a rešpektovania miestnych podmienok. Budúcnosť vzťahov Strednej Ázie s Európskou úniou a Čínou bude v konečnom dôsledku závisieť od starostlivej rovnováhy záujmov, spolupráce a konkurencie. Prijatím bohatej historickej a kultúrnej tapisérie regiónu a uznaním prirodzenej zložitosti medzinárodnej angažovanosti môžu EÚ, Čína a stredoázijské krajiny využiť príležitosti, ktoré ponúkajú ich prehlbujúce sa väzby, a podporiť novú éru spoločnej prosperity a stability na tejto kľúčovej križovatke sveta.

Zoznam použitej literatúry

DE LA VAISSIÈRE, Étienne. 2012. Central Asia and the Silk Road. In *The Oxford Handbook of Late Antiquity*. Oxford University Press. 2012. s. 142 – 169 (1247 s.) ISBN: 9780195336931

FIERMAN, William, 1991. *Soviet Central Asia: The failed transformation*. Boulder CO: Westview Press, 1991, 350 s. ISBN: 9780367303631

INDEO, Fabio. *The impact of the Belt and road initiative on Central Asia: Building new relations*. 2018. In *Chinas Belt and Road Initiative*. Palgrave Macmillan. 2018. 135 -155 s. (303 s.) ISBN : 978-3-319-75434-5

LIŠČÁK, E. 2000. *Čína-Dobrodružstvá hedvábné cesty*. Praha: Set out. 2000. 366 s. ISBN: 80-86277-11-9

MARKETOS, Thrassy. 2009. *China's Energy Geopolitics: The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia*. Routledge. 2009. 178 s. ISBN: 9780415586177

RASHID, Ahmed. 2017. *The resurgence of Central Asia: Islam or Nationalism?* New York : New York Review Books, 2017, 304 s. ISBN 1681370883.

REMYNGTON, Thomas. 1948. *Building Socialism in Bolshevik Russia: Ideology and Industrial Organization, 1917 – 1921*. Pittsburg: University of Pittsburg press, 1948. 217 s. ISBN: 0-8229-3809-X.

RUMER, Boris. 1989. *Soviet Central Asia: A tragic experiment*. Boston: Unwin Hyman, 1989, 240 s. ISBN 978-0044458968

SCHIMMELFENNIG, Frank. *EU external governance and Europeanization beyond the EU*. 2012. In *The Oxford Handbook of Governance*. Oxford: Oxford University Press. 803 s. ISBN: 9780191749483

SCOBELL, Andrew et al. *Chinas strategy toward South and Central Asia: An empty fortress*. 2014. Santa Monica: RAND Corporation. 85 s. ISBN: 978-0-8330-8542-9

UHLIG, H. 1993. *Hedvábná stezka*. Praha: Encyklopedický dům. 1993. 154 s. ISBN: 80-86044-14-9.

UMBACH, Frank – RASZEWSKI, Slawomir. *Strategic perspectives for bilateral energy cooperation between the EU and Kazakhstan*. 2016. Konrad-Adenauer-Stiftung Kazakhstan. 2016. s. 33 (72 s.) ISBN 978-601-278-812-9

WANI, Ayjaz. *Invest, Indebt, Incapacitate: Is China replicating its Xinjiang model in BRI countries?*. 2020. Observer Research Foundation. 2020. 44 s. ISBN: 978-93-90159-81-9

Internetové zdroje:

365 MOZAMBIQUE. *Angola is Africa's Largest Debtor to China and Debt Should be a „Global Priority“ – Chatham House*. 2023. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: <https://360mozambique.com/world/angola/angola-is-africas-largest-debtor-to-china-and-debt-should-be-a-global-priority-chatham-house/>

ABBASOVA, Vusala. *Russia, Kazakhstan align efforts on hydrocarbon development in Caspian sea*. 2023. [online]. In *Caspian News*. [cit. 2022-27-11]. Dostupné na internete: <https://caspiannews.com/news-detail/russia-kazakhstan-align-efforts-on-hydrocarbon-development-in-caspian-sea-2023-2-8-12/>

AMIMJONOV, FARKHOD et al. *BRI in Central Asia: Overview of Chinese Projects, Central Asia Regional Data Review*. 2019. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: https://osce-academy.net/upload/file/Unified_Database_BRI_in_Central_Asia.xlsx

ANCESHI, Lucca. *Breaking the deadlock in EU-Turkmenistan relations*. 2021. [online]. In University of Glasgow. [cit. 2023-07-02]. Dostupné na internete: https://www.gla.ac.uk/schools/socialpolitical/research/impactengagement/headline_808378_en.html

ASIA REGIONAL INTEGRATION CENTER. *Free trade agreements*. [online]. [cit. 2022-03-12]. Dostupné na internete: <https://aric.adb.org/fta/>

ASIA-PLUS. *Tajikistan, Turkey agree to boost transportation cooperation*. 2022. [online]. [cit. 2022-19-12]. Dostupné na internete: <https://asiaplustj.info/en/news/tajikistan/politics/20220315/tajikistan-turkey-agree-to-boost-transportation-cooperation>

BLACKWOOD, Maria. *Central Asia: Background and U.S. relations*. 2021. [online]. In Congressional Research Institute. [cit. 2022-04-12]. Dostupné na internete: <https://sgp.fas.org/crs/row/R46924.pdf>

BLANK, Stephen, *INSTC: India makes its move in Central Asia and beyond*. 2023. [online]. In Trends Research & Advisory. [cit. 2023-11-02]. Dostupné na internete: <https://trendsresearch.org/insight/instc-india-makes-its-move-in-central-asia-and-beyond/>

BLOCKMANS, S. – SAHAJPAL, Mridvika. *The new EU strategy on Central Asia*. 2019. [online]. In CEPS. [cit. 2023-21-01]. Dostupné na internete: <https://www.ceps.eu/the-new-eu-strategy-on-central-asia/>

BOHLEN, Celeste. *Cotton measures fortunes in Soviet Turkmenistan*. [online]. 1986. In *The Washington Post*. [cit. 2022-09-11]. Dostupné na internete: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1986/05/13/cotton-measures-fortunes-in-soviet-turkmenistan/45b5ef42-50ce-4a97-9e18-45bf8b39bd09/>

BOGATUROV, Alexei. *International Relations in Central-Eastern Asia: Geopolitical Challenges and Prospects for Political Cooperation*. 2004. [online]. [cit. 2022-08-11]. Dostupné na internete: <https://www.brookings.edu/research/international-relations-in-central-eastern-asia-geopolitical-challenges-and-prospects-for-political-cooperation/>

BUREAU OF COUNTERTERRORISM. *Country reports on terrorism 2020: Turkmenistan*. 2020. [online]. In U.S. Department of state. [cit. 2022-21-12]. Dostupné na internete: <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2020/turkmenistan/>

BUREAU OF POLITICAL-MILITARY AFFAIRS. *U.S. Security Cooperation with Central Asia*. 2021. [online]. In U.S. Department of State. [cit. 2022-08-12]. Dostupné na internete: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-central-asia/>

BURKE, Justin. *Post-Soviet world: what you need to know about the 15 states*. 2014. [online]. In The Guardian. [cit. 2022-27-11]. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/09/-sp-profiles-post-soviet-states>

CEIC. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: <https://www.ceicdata.com/en/china/outward-direct-investment-by-country?page=3>

CHINA BRIEFING. *China and Central Asia: Bilateral trade relationships and future outlook*. 2021. [online] [cit. 2023-27-03]. Dostupné na internete: <https://www.china-briefing.com/news/china-and-central-asia-bilateral-trade-relationships-and-future-outlook/>

CLEARAIS. *India-Uzbekistan Relations*. 2022. [online]. [cit. 2022-29-12]. Dostupné na internete: <https://www.clearias.com/india-uzbekistan-relations/#india-uzbekistan-investments-and-trade-relations>

COLAKOGLU, Selcuk. *The new concept of Turkmenistans foreign policy*. 2013. [online]. In Turkish center for asia pacific studies. [cit. 2022-20-12]. Dostupné na internete: <http://www.asianpacificcenter.org/turkmenistan-foreign-policy.html>

CRUDE ACCOUNTABILITY. *Investigating Chinese investments*. 2018. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://crudeaccountability.org/what-we-do/chinese-investments/>

CRUDE ACCOUNTABILITY. *Road to China Report*. 2021. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://crudeaccountability.org/road-to-china-report/>

DONNELLON-MAY, Genevieve. *Turkeys Growing influence in Centrai Asia*. 2022. [online]. In The Diplomat. [cit. 2022-24-11]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2022/10/turkeys-growing-influence-in-central-asia/>

DRIENIKOVÁ, Kristína. Špecifiká zahraničnoobchodnej politiky EÚ voči Strednej Ázii. In Vedecké state Obchodnej fakulty 2018/1 : zborník vedeckých statí. - Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2018. ISBN 978-80-225-4507-5, s. 14-27. VEGA 1/0546/17.

DUHALDE, Marcelo et al. *The central Asian gas pipeline*. [online]. In South China Morning Post. [cit. 2022-08-12]. Dostupné na internete: <https://multimedia.scmp.com/news/china/article/One-Belt-One-Road/gasPipeline.html>

EBRD. *Belt and Road initiative (BRI)*. 2021. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://www.ebrd.com/what-we-do/belt-and-road/overview.html>

EUROPEAN COMMISSION. *Central Asia*. [online]. [cit. 2022-24-10]. Dostupné na internete: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/central-asia_en

EUROPEAN COMMISSION. *EU-China Joint statement*. 2019. [online]. [cit. 2023-29-03]. Dostupné na internete: <https://transport.ec.europa.eu/system/files/2019-11/2019-eu-china-summit-joint-statement.pdf>

EUROPEAN COMMISSION. *Neighbourhood Investment Facility: Operational Annual Report 2013*. 2013. [online]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2016-12/20150731-nif-operational-annual-report-2013.pdf>

EUROPEAN INVESTMENT BANK. *Financing facilities*. 2023. [online]. [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: https://www.eib.org/en/projects/regions/central-asia/financing_facilities/index.htm

EUROPEAN INVESTMENT BANK. *Technical assistance and grants*. 2023. [online]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné na internete: https://www.eib.org/en/projects/regions/central-asia/technical_assistance_and_grants/index.htm

EUROPEAN INVESTMENT BANK. *The EIB in Central Asia. 2023*. [online]. [cit. 2023-12-04]. Dostupné na internete: https://www.eib.org/en/projects/regions/central-asia/index.htm?fbclid=IwAR3A2qyZSur73VpIRMBhHRps7Rj1gjrRo_GxclOzdI_Fkrd8ygwOVgSs9U

EUROPEAN PARLIAMENT. *EU-Tajikistan Partnership and Cooperation agreement*. 2020. [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/delegations/da/eu-tajikistan-partnership-and-cooperatio/product-details/20170717DPU10941>

EUROPEAN PARLIAMENT BRIEFING. *The EUs new Central Asia strategy*. 2019. [online]. [cit. 2023-18-01]. Dostupné na internete: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633162/EPRS_BRI\(2019\)633162_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633162/EPRS_BRI(2019)633162_EN.pdf)

EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *Central Asia*. 2022. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/eeas/central-asia_en

EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *EU-Tajikistan relations*. 2022. [online]. [cit. 2022-19-12]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-tajikistan-relations_en

EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION. *Joint communication to the European parliament and the council: The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership*. 2019. [online]. [cit. 2023-18-01]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_communication_-_the_eu_and_central_asia_-_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf

EUROSTAT. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/BOP_FDI6_GEO__custom_5500119/default/table?lang=en

EUROSTAT. [online]. [cit. 2023-23-03]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/BOP_FDI6_GEO__custom_5500119/default/table?lang=en

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG. *Global and regional policy. The EU Strategy on Central Asia: To the successful implementation of the new Strategy*. 2020. [online]. Dostupné na internete: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bischkek/16168.pdf>

GEERAERTS, Gustaaf. *EUropes budding strategic take on EU-China connectivity*. 2019. [online]. In Encompass. [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <https://encompass-europe.com/comment/europes-budding-strategic-take-on-eu-china-connectivity>

GEOGRAPHIC GUIDE MAPS OF ASIA. 2005. [online]. Dostupné na internete: <https://www.geographicguide.com/asia/maps/central-asia.htm>

GÉRARD, Guillaume. *Turkeys new push into Central Asia*. 2021. [online]. In Novastan. [cit. 2022-24-11]. Dostupné na internete: <https://novastan.org/en/kazakhstan/turkeys-new-push-into-central-asia/>

GRETSKY, Sergei. *Chinas Debt-trap diplomacy and Central asia*. 2022. [online]. In The Jamestown Foundation. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://jamestown.org/program/chinas-debt-trap-diplomacy-and-central-asia/>

GULIYEV, Vusal. *The rise of Trans-Caspian routes amidst Russias isolation*. 2022. [online]. In Geopolitical Monitor. [cit. 2022-26-11]. Dostupné na internete: <https://www.geopoliticalmonitor.com/russian-isolation-and-the-trans-caspian-international-transport-route/>

GUSEV, Leonid. *The importance of Central Asia for Russias foreign policy*. 2019. [online]. In Italian institute for international political studies. [cit. 2022-27-11]. Dostupné na internete: <https://www.ispionline.it/en/publication/importance-central-asia-russias-foreign-policy-24071>

HERMAN, Sarah. *EU-Central Asia relations and beyond: The orientation of energy policies in Kazakhstan*. 2022. [online]. In EIAS. [cit. 2023-04-12]. Dostupné na internete: <https://eias.org/publications/op-ed/eu-central-asia-relations-and-beyond-the-orientation-of-energy-policies-in-kazakhstan/>

JUZA, Peter. *Stredná Ázia a Čína – problémy politiky, bezpečnostné a možné geopolitické dôsledky*. 2019. [online]. [cit. 2023-14-04]. Dostupné na internete: https://www.sav.sk/index.php?lang=sk&doc=journal-list&part=article_response_page&journal_article_no=17229

KAINAZAROVA, Cholpon. *New trends in Kyrgyz foreign policy*. 2018. [online]. In Ideas.repec.org. [cit. 2022-16-12]. Dostupné na internete: <https://ideas.repec.org/p/pram/prapa/86491.html>

KAŠŤÁKOVÁ, Elena – et. al. *Impact of the geopolitical changes on the EU foreign trade relations with selected territories: Implications for the Slovak economy*. [online]. Saint Petersburg: Saint Petersburg University Press, 2019, 248 s. ISBN 978-5-288-05988-9. Dostupné na internete: https://of.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/publikacie/2019-kastakova-et-al-impact-of-the-geopolitical-changes.pdf

KANAPIYANOVA, Zhuldyz. *Turkmenistan-Russia Energy cooperation in the context of natural gas trading*. [online]. In Eurasian research institute. [cit. 2023-16-02]. Dostupné na internete: <https://www.eurasian-research.org/publication/turkmenistan-russia-energy-cooperation-in-the-context-of-natural-gas-trading/>

KIZEKOVÁ, ALICA. *The EU's tightrope walk to energy cooperation with Central Asia*. [online]. [cit. 2023-03-02]. Dostupné na internete: <https://justclimate.fes.de/e/eu-central-asia-energy-cooperation>

KOMILOV, Alouddin. *What explains growing European engagement in Central Asia?* 2022. [online]. In The Diplomat. [cit. 2022-13-12]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2022/11/what-explains-growing-european-engagement-in-central-asia/>

KOPARKAR, Rashmini. *25 years of Uzbekistan-China relations*. 2017. [online]. In Vivekanda international foundation. [cit. 2022-27-12]. Dostupné na internete: <https://www.vifindia.org/article/2017/february/16/25-years-of-uzbekistan-china-relations-enhanced-economic-engagements-marked-by-political-understanding>

KPO. *Karachaganak field discovery*. [online]. [cit. 2023-10-04]. Dostupné na internete: <https://www.kpo.kz/en/about-kpo>

LAVENEX, S. 2004. *EU external governance in 'wider Europe'*. In Journal of European Public Policy. [online]. Taylor & Francis. 2004. roč. 11. č. 4. s. 680–700. ISSN: 1350-1763. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1350176042000248098>

LAVENEX, S., - F. SCHIMMELFENNIG. 2009. *EU rules beyond EU borders: Theorizing external governance in European politics*. In Journal of European Public Policy. [online]. Taylor & Francis. 2009. roč. 16. č. 6. s. 791–812. ISSN: 1350-1763. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501760903087696>

LIANG, Hai Lu. *Sri Lanka hands over port to China to pay of debt*. 2018. [online]. In *The National*. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://www.thenationalnews.com/world/asia/sri-lanka-hands-over-port-to-china-to-pay-off-debt-1.684606>

MAHMOOD, Annice. *The collapse of the Soviet Union and its implications fro Central Asia*. In *Strategic studies. scientific journal* [online]. Institute of Strategic Studies Islamabad. 1994. roč. 16, č. 3, s. 112 – 139. Dostupné na internete: https://www.jstor.org/stable/45186703?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents

MAMYSHEV, Zhanbolat. *Expeprt reveals what may be behind Kazakhstans lawsuit against NCOC*. [online].In *Kursiv.Media*. [cit. 2023-07-04]. Dostupné na internete: <https://kz.kursiv.media/en/2023-03-31/expert-reveals-what-may-be-behind-kazakhstans-lawsuit-against-ncoc/>

MARK, Joshua. *Silk Road*. 2018. [online]. In *World History Encyclopedia*. [cit. 2022-13-11]. Dostupné na internete: https://www.worldhistory.org/Silk_Road/

MATVEEVA, ANNA. *A New Opening for EU-Central Asia Relations?*. [online]. [cit. 2023-03.02]. Dostupné na internete: <https://carnegieeurope.eu/2023/04/13/new-opening-for-eu-central-asia-relations-pub-89454>

MCBRIDE. James et al. *China 's massive Belt and Road Iniciative*. 2023. [online]. In *Council on foreign relations*. [cit. 2023-04-02]. Dostupné na internete: <https://www.cfr.org/backgroundunder/chinas-massive-belt-and-road-initiative>

MIHALKA, Michael. *Not Much of a Game: Security Dynamics in Central Asia*. 2007. In *The China and Eurasia Forum Quarterly*. [online]. roč 5, č. 2, 2007, s. 21-39. Dostupné na internete: <http://www.asia-studies.com/cef.html>

MINGYANG, Tao. *China, five Central Asian nations hold forum to boost industry, investment cooperation*. 2023. [online]. In *Global Times*. [cit. 2023-17-02]. Dostupné na internete: <https://www.globaltimes.cn/page/202302/1285604.shtml>

MING-TE, HUNG. TAI-TING LIU, TONY. *China's foreign policy in Central Asia*. 2010. [online]. [cit. 2022-21-10]. Dostupné na internete: https://www.academia.edu/719943/Chinas_Foreign_Policy_in_Central_Asia

MINISTRY OF EXTERNAL AFFAIRS INDIA. *India – Kazakhstan relations*. 2012. [online]. [cit. 2022-20-11]. Dostupné na internete: <http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Kazakhstan-February-2012.pdf>

MINISTRY OF EXTERNAL AFFAIRS INDIA. *India – Tajikistan relations*. 2012. [online]. [cit. 2022-20-11]. Dostupné na internete: https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Tajikistan_Jan_2016_english.pdf

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF TAJIKISTAN. *Concept of the foreign policy of the Republic of Tajikistan*. 2015. [online]. [cit. 2022-17-12]. Dostupné na internete: <https://www.mfa.tj/en/main/view/988/concept-of-the-foreign-policy-of-the-republic-of-tajikistan>

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF TAJIKISTAN. *Working meeting on the implementation of the agreements reached at the 11th meeting of the Tajik-Turkish commission.* 2021. [online]. [cit. 2022-19-12]. Dostupné na internete: <https://mfa.tj/en/main/view/9133/working-meeting-on-the-implementation-of-the-agreements-reached-at-the-11th-meeting-of-the-tajik-turkish-intergovernmental-commission-on-economic-cooperation>

MOLDABEKOV, Daniyar. *China-Kazakhstan venture to begin nuclear fuel production.* 2021 [online]. In Eurasia.net. [cit. 2022-14-12]. Dostupné na internete: <https://eurasianet.org/china-kazakhstan-venture-to-begin-nuclear-fuel-production>

MURATBEKOVA, Albina. *India's Interest in Central Asia: New Trends.* 2018. [online]. In Eurasian Research Institute. [cit. 2022-20-11]. Dostupné na internete: <https://www.eurasian-research.org/publication/indias-interest-in-central-asia-new-trends/>

MURTAZASHVILI, Jennifer. *Chinas activities and influence in South and Central Asia.* 2022. [online] In Carnegie. [cit. 2023-12-04]. Dostupné na internete: <https://carnegieendowment.org/2022/05/17/china-s-activities-and-influence-in-south-and-central-asia-pub-87146>

NORTH CASPIAN OPERATING COMPANY. *About North Caspian project.* [online]. [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <https://www.ncoc.kz/en/ncoc/about>

NORTH CASPIAN OPERATING COMPANY. *NCOC governance and Management system.* [online]. [cit. 2023-05-04]. Dostupné na internete: <https://www.ncoc.kz/en/ncoc/ncoc-governance>

NS ENERGY. *Karachaganak oil and gas condensate field.* [online]. [cit. 2023-08-04]. Dostupné na internete: <https://www.nsenergybusiness.com/projects/karachaganak-oil-and-gas-condensate-field/>

NTI. *Commonwealth of Independent States (CIS).* 2007. [online]. [cit. 2022-27-11]. Dostupné na internete: <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/commonwealth-independent-states-cis/>

OCHILOVA, Madina. *Who owns oil and gas fields in Uzbekistan?* 2023. [online]. In KUN.uz. [cit. 2023-09-01]. Dostupné na internete: <https://kun.uz/en/news/2023/02/16/who-owns-oil-and-gas-fields-in-uzbekistan>

OECD. *PRC: Status of the list of reservations and notifications at the time of Signature.* 2022. [online] [cit. 2023-27-03]. Dostupné na internete: <https://www.oecd.org/tax/treaties/beps-mli-position-china.pdf>

OZAN, Emre. „*New Great Game“ in Central Asia once more.* 2022. [online]. In Ankasam. [cit. 2023-20-11]. Dostupné na internete: <https://www.ankasam.org/new-great-game-in-central-asia-once-more/?lang=en>

PARKER, Sam – CHEFITZ, Gabrielle. *Chinas debtbook diplomacy: how China is turning bad loans into strategic investments*. 2018. [online]. In *The Diplomat*. [cit. 2022-16-12]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2018/06/chinas-debtbook-diplomacy-how-china-is-turning-bad-loans-into-strategic-investments/>

PIRANI, Simon. *Central Asian gas: prospects for the 2020s*. 2019. [online]. Oxford Institute for Energy studies. 2019. 48 s. dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/resrep30971>

PUTZ, Catherine. *Kazakhstan walks diplomatic tightrope between Russia and Europe*. 2022. [online]. In *The Diplomat*. [cit. 2022-14-12]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2022/11/kazakhstan-walks-diplomatic-tightrope-between-russia-and-europe/>

PUTZ, Catherine. *Russia is buying Turkmen gas again. Why?* 2019. [online]. In *The Diplomat*. [cit. 2022-21-12]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2019/04/russia-is-buying-turkmen-gas-again-why/>

REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *Foreign policy of the republic of Uzbekistan*. 2021. [online]. [cit. 2022-27-12]. Dostupné na internete: https://www.gov.uz/en/pages/international_relations

REUTERS. *Kazakhstans Nazarbayev says ready to host Syria peace talks in Astana*. 2016. [online]. [cit. 2022-16-12]. Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-astana-idUSKBN14F0L8>

SCHULTZ, Dante. *China-Tajikistan bilateral relations*. 2022. [online]. In Caspian policy center. [cit. 2022-17-12]. <https://www.caspianpolicy.org/research/security-and-politics-program-spp/china-tajikistan-bilateral-relations>

SHAHBADOV, Fuad. *Baku-Tbilisi-Kars Railway to become Central Asias gateway to Europe*. 2017. [online]. In *The Central Asia-Caucasus analyst*. [cit. 2022-24-11]. Dostupné na internete: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13486-baku-tbilisi-kars-railway-to-become-central-asias-gateway-to-europe.html>

SHAHRANI, Nazif. *Central Asia and the Challenge of the Soviet Legacy*. In *Central Asian Survey : scientific journal* [online]. Routledge, 01.01.1993, roč. 12, č. 2, s. 123 – 135. ISSN: 0263-4937. Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/240523955_Central_Asia_and_the_Challenge_of_the_Soviet_Legacy.

SIDANA, Gunjan. *Chinas growing engagement with Central Asia*. 2022. [online]. In *Indian Council of World Affairs*. [cit. 2022-08-12]. Dostupné na internete: https://www.icwa.in/show_content.php?lang=1&level=1&ls_id=7235&lid=4891

SIMONOV, Eugene. *Half Chinas investment in Kazakhstan is in oil and gas*. 2019. [online]. In *China Dialogue*. [cit. 2023-12-04]. Dostupné na internete: <https://chinadialogue.net/en/energy/11613-half-china-s-investment-in-kazakhstan-is-in-oil-and-gas-2/>

SOUTULLO, Jorge. *Stredná ázia*. [online]. In Informačné listy o Európskej únii. [cit. 2023-18-01]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/178/stredna-azia>

SOUTULLO, Jorge – RINALDI, Niccoló. *The Central Asian countries and EU-Central Asia relations*. 2022. [online]. In Fact Sheets on the European Union. [cit. 2022-13-12]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/178/central-asia>

STANDARD CHARTERED. *Belt and Road: One Masterplan. Six economic corridors of power*. 2019. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://www.sc.com/en/feature/one-masterplan-six-corridors/>

STARR, Frederic. *Why central asia counts*. 2017 [online]. In Central Asia-Caucasus Institute, Silk Road Studies Program. [cit. 2022-21-10]. Dostupné na internete: <https://www.silkroadstudies.org/publications/joint-center-publications/item/13265-why-central-asia-counts.html>

STRATEGIC COMMUNICATIONS TEAM. *The Samarkand EU-Central Asia connectivity conference: Global Gateway*. 2022. [online]. In European Union external Action. [cit. 2022-13-12]. Dostupné na internete: https://www.eeas.europa.eu/eeas/samarkand-eu-central-asia-connectivity-conference-global-gateway-0_en

SUTTER, Robert. *Durability in China's Strategy toward Central Asia – Reasons for Optimism*. 2008. [online] [cit. 2023-12-04]. Dostupné na internete: <https://www.semanticscholar.org/paper/Durability-in-China%27s-Strategy-toward-Central-Asia-Sutter/72f3b943733b855dfb1ebddf4796ae0ff00d44f>

TALIGA, Harri. *Belt and Road Initiative in Central Asia*. 2021. [online]. In ITUC. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/belt_and_road_initiative_in_central_asia.pdf

THE ASTANA TIMES. *Kazakhstan calls for resumption of dialogue between nuclear powers at disarmament conference*. 2023. [online]. [cit. 2023-20-03]. Dostupné na internete: <https://astanatimes.com/2023/03/kazakhstan-calls-for-resumption-of-dialogue-between-nuclear-powers-at-disarmament-conference/>

THE ECONOMIC TIMES. *India agrees to USD 200 million line of credit to support development projects in Kyrgyzstan*. 2021. [online]. [cit. 2022-17-12]. Dostupné na internete: <https://economictimes.indiatimes.com/news/economy/finance/india-agrees-to-usd-200-million-line-of-credit-to-support-development-projects-in-kyrgyzstan/articleshow/86932816.cms>

THE INDIAN EXPRESS. *India, Turkmenistan sign 4MoUs for cooperation, agree to expand bilateral trade*. 2022. [online]. [cit. 2022-27-12]. Dostupné na internete: <https://indianexpress.com/article/world/india-turkmenistan-mou-cooperation-bilateral-trade-7849665/>

THE NORTH AFRICA POST. *Angola's debts to China, a record of over \$40 billion*. 2023. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: <https://northafricapost.com/64110-angolas-debts-to-china-a-record-of-over-40-billion.html>

THE TASHKENT TIMES. *Uzbekistan, US advancing cooperation and partnership*. 2022. [online]. [cit. 2022-29-12]. Dostupné na internete: <https://tashkenttimes.uz/national/9140-uzbekistan-us-advancing-cooperation-and-partnership>

THE WORLD BANK. *Defying Global Turmoil, Poverty rates fall across Central Asia*. 2022. [online]. [cit. 2022-06-11]. Dostupné na internete: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/10/17/defying-global-turmoil-poverty-rates-fall-across-central-asia>.

TOKTOGULOVA, D. – WEIQING, Z. *A Critical Analysis of the Belt and Road Initiative in Central Asia*. 2020. [online]. [cit. 2023-21-04]. Dostupné na internete: <https://www.arcjournals.org/pdfs/ijmsr/v8-i8/5.pdf>

TURKESH CENTER FOR ASIA PACIFIC STUDIES. *Interview with ambassador Omuraliev on the Eve of the 30th anniversary of the independence of the Kyrgyz Republic*. 2021 [online]. [cit. 2022-16-12]. Dostupné na internete: <http://www.asianpacificcenter.org/kyrgyz-turkish-relations-with-ambassador-omuraliev.html>

UMAROV, Temur. *Russia and Central Asia: never closer, or drifting apart?*. 2022. [online]. In Carnegie Endowment. [cit. 2022-04-12]. Dostupné na internete: <https://carnegieendowment.org/politika/88698>

UMAROV, Akram. *EU-Uzbekistan: Long way to an Enhanced partnership*. 2021. [online]. In The Diplomat. [cit. 2022-29-12]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2021/10/eu-uzbekistan-long-way-to-an-enhanced-partnership/>

UNITED NATIONS. *UN agencies in the central asian region*. [online]. [cit. 2022-24-10]. Dostupné na internete: <https://unrcca.unmissions.org/un-agencies-central-asian-region-0>

UNIVERSITY OF MINNESOTA. *Central Asia and Afganistan*. In World regional geography. [online]. [cit. 2022-23-10]. Dostupné na internete: <https://open.lib.umn.edu/worldgeography/chapter/8-7-central-asia-and-afghanistan/>

U.S. DEPARTMENT OF STATE. *United States strategy for Central Asia 2019-2025: Advancing sovereignty and economic prosperity*. 2020. [online]. [cit. 202-08-12]. Dostupné na internete: <https://www.state.gov/united-states-strategy-for-central-asia-2019-2025-advancing-sovereignty-and-economic-prosperity/>

U.S. Embassy in Astana. *2018 Investment Climate Statements: Kazakhstan*. 2018. [online]. [cit. 2023-16-04]. Dostupné na internete: <https://www.state.gov/reports/2018-investment-climate-statements/kazakhstan/>

WANG, Christopher. *China Belt and road Initiative (BRI) investment report*. 2022. [online]. In Green Finance & Development Center. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2022/>

XINHUA SILK ROAD INFORMATION SERVICE. *What are the BRI cooperation priorities*. 2020. [online]. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://en.imsilkroad.com/p/310592.html>

YAKUBOV, Iidar. *Opportunities and limits of cooperation between Uzbekistan and Russia*. 2021. [online]. In CABAR. [cit. 2022-27-12]. Dostupné na internete: <https://cabar.asia/en/opportunities-and-limits-of-cooperation-between-uzbekistan-and-russia>

YUSUFZODA, Mullorajab. *Tajikistan asked for a postponement of the payment of foreign debt until mid-year*. 2021. [online]. In Ozodi. [cit. 2023-15-04]. Dostupné na internete: <https://rus.ozodi.org/amp/31030236.html>

ZAFAR, Athar. *India-Turkmenistan relations: Energizing South Asia-Central Asia connectivity*. 2016. [online]. In Indian Council of World Affairs. [cit. 2022-27-12]. Dostupné na internete: https://www.icwa.in/show_content.php?lang=1&level=3&ls_id=641&lid=583

ZHIHAI, Xie. *Chinas Energy infrastructure development in Central Asia and its impact on regional energy supply and geopolitics*. In *Journal of Inter-Regional Studies: Regional and Global Perspectives: scientific journal*. [online]. Tokyo: Waseda University press. 2021. roč. 4. s. 1-14. ISBN 978-4-9908584-5-2. Dostupné na internete: https://www.waseda.jp/inst/oris/assets/uploads/2021/03/0315-vol-4_02_-Zhihai-Xie.pdf

ZHUSSUPOVA, Aiman. *Peace through engagement: The multi-vector direction of Kazakhstans foreign policy*. 2021. [online]. In *The Astana Times*. [cit. 2022-13-12]. Dostupné na internete: <https://astanatimes.com/2021/03/peace-through-engagement-the-multi-vector-direction-of-kazakhstans-foreign-policy/>